

NOTITIE

Bestemd voor: Ministerie van Landbouw, Natuur en Voedselkwaliteit
Afkomstig van: Sovon Vogelonderzoek Nederland
Datum: 5 juni 2023
Notitie-nummer: 2022.130d

Betreft: Kerninformatie jachtsoorten per provincie

Aanleiding

In 2022 is de landelijke Staat van Instandhouding van de zogenaamde jachtsoorten, waaronder Wilde Eend, Fazant en Houtduif, als *matig ongunstig* of als *zeer ongunstig* beoordeeld (Sovon, 2022)ⁱ. Deze beoordelingen gaan over de landelijke Staat van Instandhouding, de situatie van de populatieontwikkeling kan per provincie echter verschillen. De Minister voor Natuur en Stikstof heeft in haar kamerbrief van 14 april 2022 aangegeven meer inzicht te willen krijgen in de situatie van Wilde Eend, Fazant en Houtduif per provincie.

Rapportage

Voor elke soort is per provincie een factsheet opgesteld waarin ingegaan wordt op het voorkomen en de ontwikkeling van de betreffende soort in die provincie. De basis hiervoor zijn de meest recente beschikbare verspreiding- en trendgegevens van Sovon van de soorten op landelijke schaal en per provincie. Daarnaast is gebruik gemaakt van gebiedspecifieke informatie, mits beschikbaar, zoals provinciale of regionale avifauna's, onderzoeken of inventarisaties. Ook wordt ingegaan op de bijdrage aan de landelijke Staat van Instandhouding.

Uit de factsheets per soort per provincie kan worden geconcludeerd dat er grote onderlinge verschillen zijn in aanwezigheid van een soort. Omdat de individuele factsheets ingaan op de situatie per provincie, is er geen overzicht van de onderlinge verhoudingen tussen de provincies. Aanvullend op de provinciale beschrijvingen, wordt in deze toelichting kort ingegaan op de onderlinge verhoudingen. Het betreft een duiding over de verschillen tussen de provincies, of en hoe deze te verklaren zijn en of dit van invloed is op de bijdragen aan de landelijke Staat van Instandhouding. Voor de landelijke analyse per soort wordt verwezen naar het rapport Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst (Sovon, 2022)ⁱ.

Gebruik Staat van Instandhouding

Vogels hebben in de regel een grote actieradius en zijn vaak onderdeel van een flyway-populatie of een grotere biogeografische populatie. Dat betekent dat populaties functioneel gezien over een groter gebied samenhangen en daarbinnen een specifieke verspreiding kennen. Ontwikkelingen binnen een deel van het verspreidingsgebied, bijvoorbeeld een provincie, kunnen daardoor impact hebben op de Staat van Instandhouding van de totale functionele populatie. Daarentegen hoeven veranderingen in het broedgebied hier (in Nederland) niet van invloed te zijn op het aantal overwinterende of doortrekkende vogels. Dit kan leiden tot verschillen in trends tussen broedvogels en niet-broedvogels binnen Nederland. Wanneer de broedomstandigheden bijvoorbeeld in Nederland verslechteren, kan dit leiden tot een negatieve trend van de landelijke broedvogelpopulatie. Als deze soort in de winterperiode een ander landgebruik heeft, dat minder onder druk staat en de winterpopulatie aangevuld wordt met individuen van buiten Nederland, dan zal dit mogelijk leiden tot een positievere trend van de winterpopulatie. De Staat van Instandhouding op nationaal niveau dient daarmee voor veel vogelsoorten in een groter perspectief bekeken te worden (zie o.a. Bijlsma *et al.* 2019). De

daadwerkelijke, ecologische staat is eigenlijk alleen voor de gehele functionele populatie, zoals een flyway, te beoordelen.

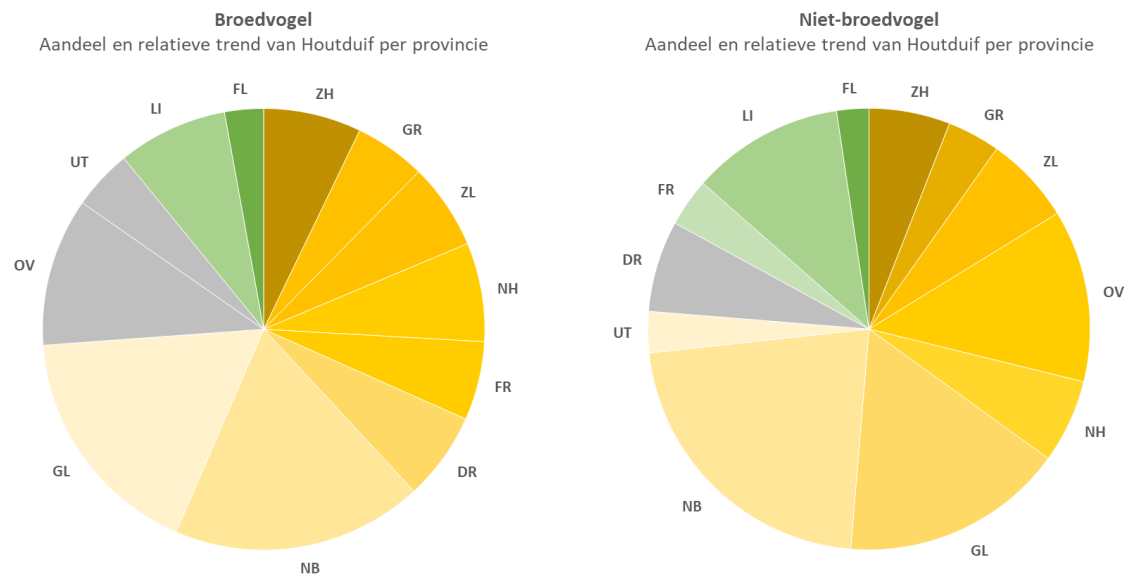
Gezien het voorafgaande kan gesteld worden dat zeker de omvang van de provincies te klein is om voor de hier voor komende vogelpopulaties een eigen Staat van Instandhouding te bepalen. Daarvoor zijn de relaties tussen de diverse deelpopulaties over de provinciegrenzen heen te groot. Wel kan de bijdrage van een provincie aan de nationale Staat van Instandhouding weergegeven worden. Daarbij kan gekeken worden naar de populatietrend, die is over het algemeen zeer bepalend voor de beoordeling van de Staat van Instandhouding. Als dat gecombineerd wordt met informatie over het totale populatieaandeel dat van een vogelsoort in een bepaalde provincie voorkomt, kan er een goed oordeel worden gegeven over de 'bijdrage' van de provincie aan de landelijke Staat van Instandhouding. Over het algemeen geldt dan dat de trend in de provincies met het hoogste aandeel van de nationale populatiegrootte het meest bepalend is voor de landelijke trend. Vaak is dat ook terug te zien in de overeenkomst in richting en grootte van de populatietrend. Daar staat tegenover dat de trend in provincies met lage populatie-aandelen af kunnen wijken en soms zelfs kunnen contrasteren met de landelijke trend. Op de totale populatie en de landelijke Staat van Instandhouding heeft dit echter weinig effect.

Houtduif

De landelijke Staat van Instandhouding van Houtduif als broedvogel is *matig ongunstig* vooral vanwege een matige langjarige afname van de broedpopulatie. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding *zeer ongunstig* vanwege een sterk afnemende populatie, verder is er sprake van een matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied

De verspreiding van Houtduiven is in Nederland sterk gecorreleerd aan de hogere zandgronden en een halfopen landschap. De hoogste dichtheden bevinden zich dan ook in het oosten en zuiden van Overijssel, Gelderland en Noord-Brabant. In de uitgesproken open landbouwgebieden van bijvoorbeeld Flevoland en Friesland is de dichtheid aanzienlijk lager. De hoge dichtheid in het zuidoosten van Nederland wordt de winter verder versterkt doordat deze delen zich binnen de trekbaan van Houtduiven uit Noord-Europa naar Frankrijk en Spanje bevinden. De trend in de provincies met hoge populatie-aandelen is, zoals verwacht, gelijk met de landelijke trend.

In alle regio's, ook met lage populatie-aandelen, valt op dat de hogere dichtheden broedvogels te vinden zijn in (groen) stedelijk gebied en in nog kleinschalige landschappen met. Dit verklaart mogelijk ook de positieve trend van de broedvogelpopulatie in Limburg dat deels sterk verstedelijkt is en lokaal nog kleinschalig landschap betreft (bijvoorbeeld Zuid-Limburg) en Flevoland waar buiten het stedelijk gebied het landschap zeer open is en nauwelijks geschikt leefgebied voorkomt (Figuur 1). De broedvogels in Nederland en met name in het stedelijk gebied, zijn veelal standvogels. De niet-broedvogelpopulatie is aanzienlijk groter doordat deze wordt aangevuld met exemplaren uit het noorden en oosten van Europa. Deze vogels verblijven grotendeels in het landelijke gebied. Dit geldt vooral voor de oostelijke en zuidoostelijke (delen van de) provincies die in de trekbaan liggen, waar een aanzienlijke toename is van houtduiven in de trek- en winterperiode. Ook in de winter worden in alle provincies grote open landbouwgebieden en uitgestrekte bosgebieden gemeden

Figuur 1. Aandeel van de populatie en lange termijn trendweergave van Houtduif per provincie. De omvang van de punt is het populaatiedeel per provincie, de kleur geeft de trend weer: Groene kleuren zijn een positieve trend (populatie neemt toe), waarbij een donkerdere kleur een sterkere toename betekend. Grijs is een stabiele trend (de populatie blijft gelijk). Gele kleuren zijn een negatieve trend (populatie neemt af), waarbij een donkerdere kleur een sterkere afname betekent.

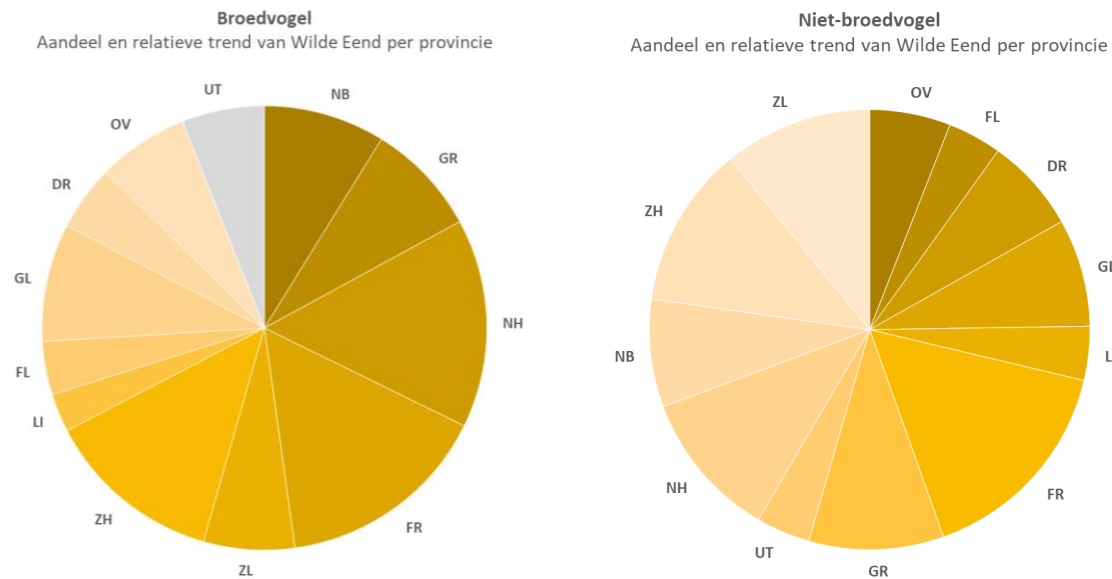
In alle provincies geldt dat de afname van de broedpopulatie verband houdt met de intensivering van de landbouw. Geschikt broedgebied is afgenomen doordat landschapselementen zijn verdwenen en de voedselbeschikbaarheid is afgenomen door het telen van andere gewassen (van graan naar maïs), gecombineerd met een hoog-efficiënte werkwijze waardoor nauwelijks resten achterblijven. Tevens is er een toename in het stedelijke gebied, wat indien voldoende groen aanwezig is, kennelijk een goed alternatief leefgebied vormt. De stedelijke uitbreidingen lijken daarmee in alle regio's de neergang min of meer op te vangen. De afname van de niet-broedvogelpopulatie wordt eveneens gekoppeld aan de afname van beschikbaar voedsel en rustplaatsen in het landbouwgebied. De afname wordt versterkt doordat een deel van de winterpopulatie noordelijker overwintert als gevolg van klimaatverandering (minder strenge winters hoger noordelijk), waardoor het aantal vogels dat Nederland bereikt is verminderd. De totale biogeografische populatie lijkt op niveau te blijven (Birdlife, 2021)ⁱⁱ.

Samengevat kan gesteld worden in alle provincies dezelfde factoren verantwoordelijk zijn voor de ontwikkelingen binnen zowel de broed- als niet-broedvogelpopulatie en dat er bovendien geen grote verschillen zijn in trends. De lokale verschillen lijken goed te verklaren en passen eveneens in het landelijke beeld en de landelijke populatieontwikkeling.

Wilde Eend

De landelijke Staat van Instandhouding van Wilde Eend als broedvogel is *matig ongunstig* vanwege een matige afname van de broedpopulatie, de afname van kwaliteit van het leefgebied en een matig ongunstig toekomstperspectief. Voor de doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding *zeer ongunstig* vanwege een sterk afnemende populatie en een zeer ongunstig toekomstperspectief (Sovon 2022).

De verspreiding van Wilde Eend als broedvogel is sterk gecorreleerd aan Laag-Nederland met veel open water. De hoogste dichtheden bevinden zich dan ook in het noorden en noordwesten van Groningen, Friesland, Noord- en Zuid-Holland, het rivierengebied en de laagveengebieden. Op de hogere zandgronden is de dichtheid aanzienlijk lager en in de uitgestrekte bosgebieden op de stuwwallen ontbreekt de soort grotendeels. De verspreiding is in de winterperiode vergelijkbaar, waarbij de soort echter meer geconcentreerd voorkomt in de grote open wateren van de Randmeren, het rivierengebied, de Delta en de Waddenzee. De trend in de provincies met hoge populatie-aandelen is veelal gelijk met de landelijke trend, wat logisch is omdat die daar voor een groot deel door gevormd wordt.

Figuur 2. Aandeel van de populatie en lange termijn trendweergave van Wilde Eend per provincie. De omvang van de punt is het populatieaandeel per provincie, de kleur geeft de trend weer: Grijs is een stabiele trend (de populatie blijft gelijk). Gele kleuren zijn een negatieve trend (populatie neemt af), waarbij een donkerdere kleur een sterkere afname betekent.

In alle regio's, ook in lage dichtheidsgebieden, zijn de lageregebieden met water zichtbaar op de verspreidingskaart. Landbouwgebied met sloten, rivieren en plassen komen hierin naar voren, wat onder ander duidelijk zichtbaar is op de grens van Groningen en Drenthe, op de overgang van de Hondsrug naar de veenontginningen. Dit is in de winterperiode nog duidelijker zichtbaar, waarin ook kanalen en beken zichtbaar worden. De niet-broedvogelpopulatie is iets groter dan de broedpopulatie, met name door aanvoer van vogels vanuit Scandinavië en Oost-Europa. De lokale broedpopulatie blijft grotendeels in Nederland, waarbij de populatie zich wel verplaatst naar de grote open wateren en de Waddenzee. Opvallend is dat per regio wel een verschil is in mate van afname. In Zeeland en Zuid-Holland bevindt zich in het Deltagebied een relatief groot aandeel van de winterpopulatie en is de afname relatief beperkt (Figuur 2). De afname in andere delen met hoge concentraties in de winter (Waddengebied en rivierengebied) zijn groter.

In alle provincies geldt dat de afname van de broedpopulatie vermoedelijk verband houdt met de afname van kwaliteit van het broedgebied, met als gevolg een lage kuikenoverleving. De oorzaak hiervan wordt gezocht in intensivering van de landbouw, verslechterd voedselaanbod met een afname van dierlijk voedsel (insecten) en de toename van predatie met een afname van kleinschalige landschapselementen en dekking. Hoe deze factoren op elkaar inwerken en op de totale populatie is nog niet duidelijk. De afname van de niet-broedvogelpopulatie wordt deels in verband gebracht met de afname van lokale broedpopulaties en het overwinteren van vogels dicht bij de noordelijke broedgebieden onder invloed van klimaatverandering. De veranderingen in de landbouw (ontwatering en efficiëntere oogstmethode) zijn mogelijk ook factoren die inwerken op de niet-broedvogelpopulatie. Tot slot, jacht lijkt een beperkte rol te spelen als drukfactor. Zo is het aantal geschoten (en in eendenkooien gevangen) Wilde Eenden sterker afgenomen dan de bij ons aanwezige aantal, waaruit blijkt dat jachtdruk niet de primaire oorzaak is voor de afnemende populaties in Nederlandⁱⁱⁱ.

Omdat de afname in alle provincies optreedt, waarbij niet direct een relatie zichtbaar is tussen de populatie-aandelen en mate van afname (figuur 2), is het aannemelijk dat de knelpunten optreden in heel Nederland en niet regiospecifiek zijn. Ook de flyway-populatie van neemt af (BridLife, 2021)ⁱⁱ.

Fazant

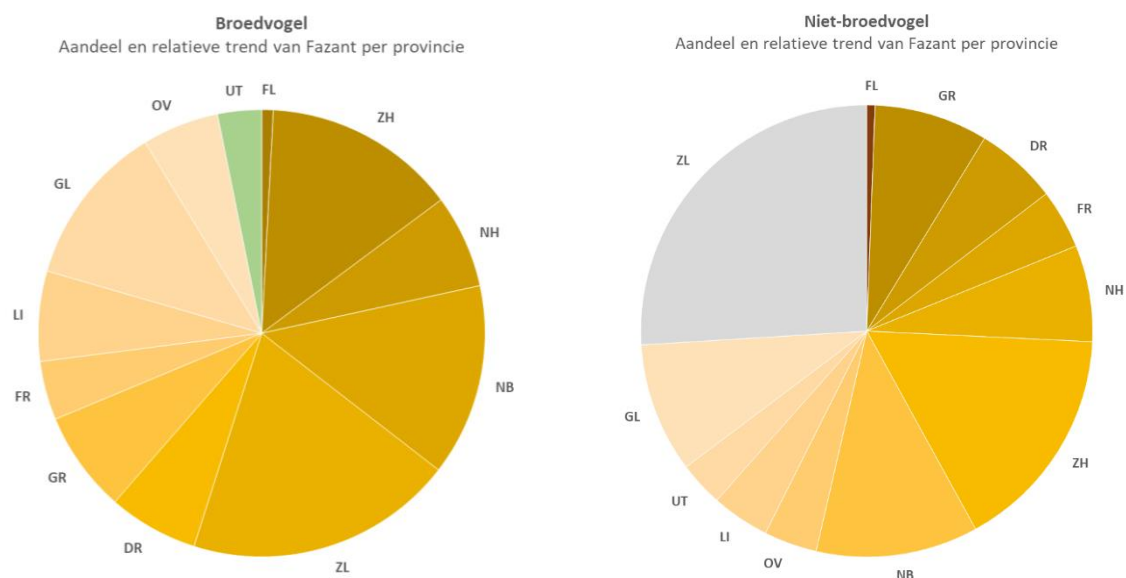
Omdat Fazant een uitgesproken standvogel is, is voor de Staat van Instandhouding geen onderscheid gemaakt tussen broedpopulatie en niet-broedpopulatie en kan deze als één populatie worden

beschouwd. De landelijke Staat van Instandhouding van Fazant is *matig ongunstig* vanwege een afname van de broedpopulatie en de afname van kwaliteit van het leefgebied.

De verspreiding van Fazant is gecorreleerd aan het agrarisch gebied op de kleigronden van Zuidwest- en Noordoost-Nederland en is daar gebonden aan een halfopen landschap. De hoogste dichtheden bevinden zich in Zeeland, verder zijn verspreid door het land kleine kerngebieden zoals Schiermonnikoog, Valthermond en het Binnenveld. In uitgesproken open landbouwgebieden van bijvoorbeeld Flevoland en Friesland is de dichtheid aanzienlijk lager. Dit geldt ook voor de meer uitgestrekte bos- en heidegebieden op de stuwwallen en de zandgronden in Noord-Brabant. De ongelijke verspreiding en dichtheden over het land zijn niet goed te duiden, maar over het algemeen is de soort gebonden aan de meer vochtige biotopen. Dat geldt ook voor de verschillen tussen de broedvogel en niet-broedvogeltrend. De positieve trend in Utrecht (Figuur 3) betreft slechts een klein deel van de populatie en lijkt gebonden aan één bepaald gebied, het Binnenveld. De Zeeuwse broedvogeltrend is negatief, terwijl de niet-broedvogelpopulatie stabiel is.

De sterke, continue afname van de populatie heeft een duidelijke relatie met het stoppen van het uitzetbeleid. Gecombineerd met een toename van predatie, verminderd bijvoeren en koude winters blijkt de soort zich over het algemeen niet goed zelfstandig te kunnen handhaven. Net als bij andere vogelsoorten in het landelijk gebied is ook voor Fazant de kuikenoverleving laag door de afname van beschikbaar voedsel in de vorm van insecten. De winteroverleving wordt negatief beïnvloed door efficiënte oogstmethodes en intensief en effectief landgebruik waardoor nauwelijks nog oogstresten aanwezig zijn en beschutting langs percelen ontbreekt. Of de populatie uiteindelijk in kleine kernen zich op een laag niveau kan handhaven is aannemelijk, maar niet zeker. Opvallend zijn de hogere dichtheden langs de Duitse grens, wat mogelijk verklaard kan worden doordat het uitzetten van Fazanten in aangrenzend Nordrhein-Westfalen nog plaatsvindt. Waarom de dichtheid in Zeeland relatief hoog is, is niet bekend. Door het per EU-land verschillende beleid over Fazant, jacht en uitzetten, is geen goede uitspraak mogelijk over de status op biogeografisch niveau.

Samengevat kan gesteld worden dat in alle provincies dezelfde factoren inwerken op zowel de broed- als niet-broedvogelpopulatie en er geen grote verschillen zijn. De lokale verschillen zijn deels te verklaren en passen eveneens in het landelijke beeld en de landelijke populatieontwikkeling. Door de sterke menselijke invloed op de populatie in het verleden, maar ook nu nog in de grensregio's en vermoedelijk ook lokaal, is van een natuurlijke situatie waarschijnlijk geen sprake.

Figuur 3. Aandeel van de populatie en lange termijn trendweergave van Fazant per provincie. De omvang van de punt is het populatieaandeel per provincie, de kleur geeft de trend weer: Groene kleuren zijn een positieve trend (populatie neemt toe), waarbij een donkerdere kleur een sterkere toename betekent. Grijs is een stabiele trend (de populatie blijft gelijk). Gele kleuren zijn een negatieve trend (populatie neemt af), waarbij een donkerdere kleur een sterkere afname betekent.

ⁱ SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND 2022. *Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22*. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen

ⁱⁱ BIRDLIFE INTERNATIONAL. 2021. *European Red List of Birds*. Office for Official Publications of the European Communities, Luxembourg.

ⁱⁱⁱ SCHEKKERMAN H., VAN DEN BREMER L., VAN DER JEUGD H. & VAN TURNHOUT C. 2016. *Demografische achtergronden van populatietrends van Wilde Eend en Kraakeend in Nederland*. *Limosa* 89: 130-137.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Drenthe - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

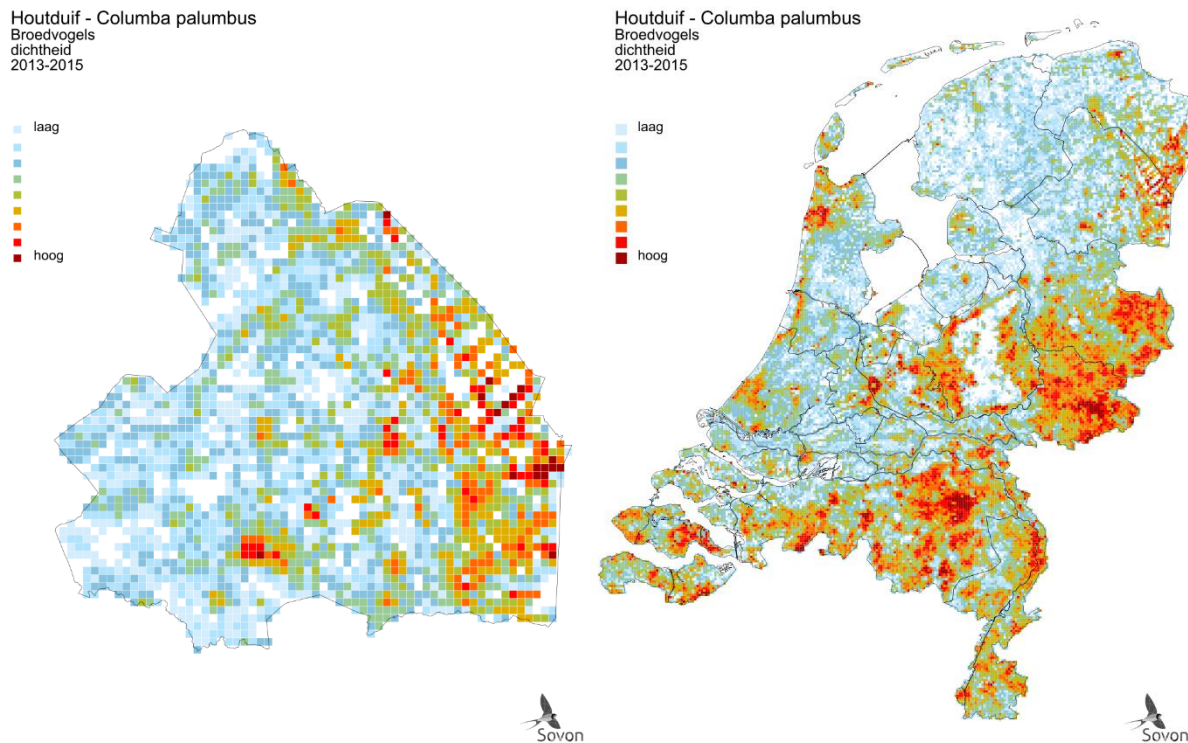
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon, 2022a). De provincie Drenthe

valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. Zelfs in de grootschalige open gebieden vinden Houtduiven nog een broedplaats, ofwel in de weinige begroeiing ofwel op de bodem (van den Brink *et al.* 1996). De hoogste dichtheden broedende Houtduif in Drenthe werden eind vorige eeuw echter gevonden in bossen, in het bijzonder in dichte opstanden binnen een bos en in besloten cultuurlandschap (van den Brink *et al.* 1996). Recentelijk werd ook in Drenthe een verschuiving naar stedelijk gebied gezien (van Manen 2005). Zo springt de lintbebouwing in de Drentse veenkoloniën eruit (Sovon 2018). De afgelopen decennia is de dichtheid van Houtduiven in Drenthe afgenomen. In 1998-2000 kwam de soort nog verspreid door de hele provincie veel voor, terwijl in 2013-2015 de hoge dichtheden vooral te zien waren rondom stedelijk gebied (Hoogeveen, Emmen, Assen) en in het oosten van de provincie, tegen de grens met de Duitse provincie Niedersachsen (Sovon, 2023) (figuur 2). Ook in heel Niedersachsen wordt de soort als broedvogel aangetroffen (van den Brink *et al.* 1996; Krüger & Sandkühler 2022).

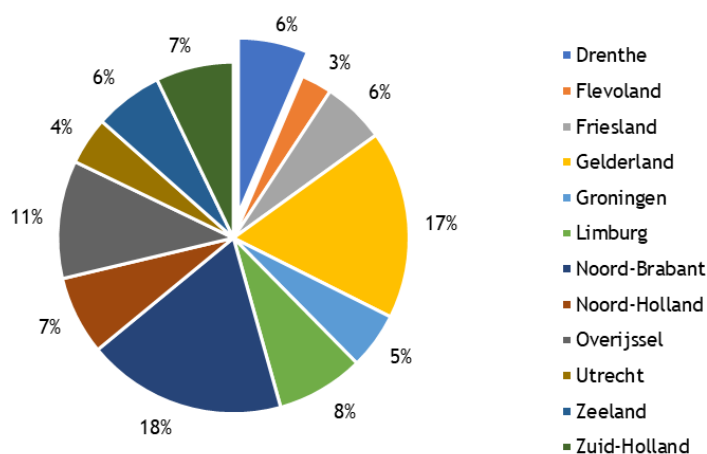

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

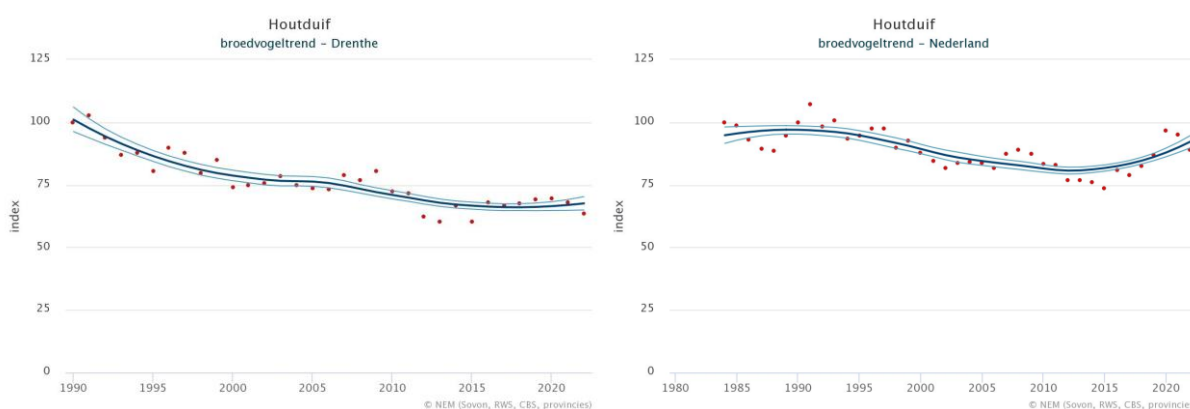
2. Populatie

De omvang van de Drentse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2020 geschat op circa 17.400 – 34.800 broedparen, wat overeenkomt met 6% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Drentse broedpopulatie laat op de lange termijn een afname zien van -1,2% per jaar, dit is een sterkere afname dan die van de landelijke populatie (-0,90% per jaar). Op de korte termijn is de trend van de Drentse populatie stabiel. Dit in tegenstelling tot de trend van de landelijke populatie, die licht positief is. Qua omvang is de provinciale bijdrage niet opvallend hoog of laag. De Drentse afnemende trend wordt verklaard door veranderingen in agrarisch grondgebruik. Doordat het areaal granen in Drenthe vanaf halverwege de jaren tachtig afneemt en er bovendien direct na de oogst wordt geploegd, zakte het voedselaanbod voor Houtduiven in. Voordat deze afname in areaal granen plaatsvond broedde de Houtduif in Drenthe veel in augustus of september, samenhangend met de graanoogst. Hierna begonnen de Houtduiven echter weer in het 'normale' seizoen te broeden en kelderde de populatiecijfers (van den Brink *et al.* 1996).

In Niedersachsen is de Houtduif met 1.100.000 miljoen territoria een van de meest voorkomende broedvogels. De lange termijntrend (1900-2020) is sterk toenemend, de populatie is meer dan 50% toegenomen sinds 1900. Op korte termijn (1996-2020) is de trend stabiel (Krüger & Sandkühler 2022).

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Drenthe uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

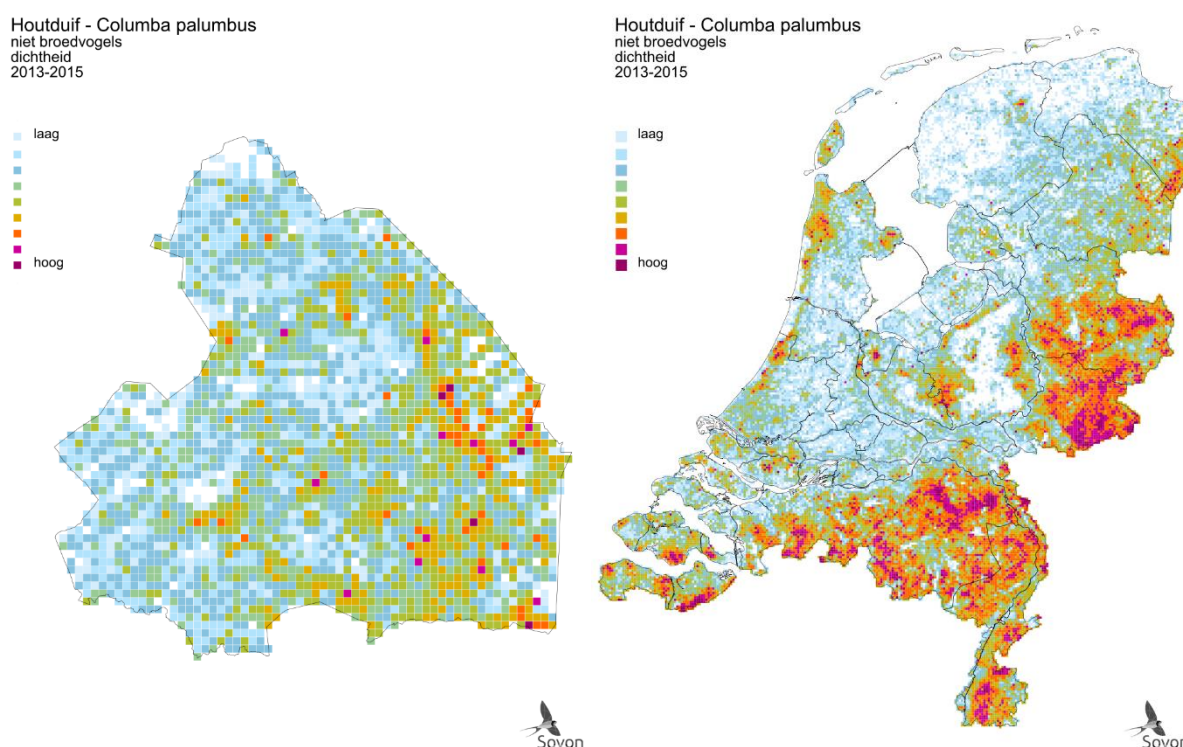
Het voorkomen van de Houtduif in Drenthe als broedvogel wijkt weinig af van het landelijke beeld: de soort komt vooral voor in het meer kleinschalige landschap en het stedelijk gebied met relatief veel groen. Het potentiële broedgebied van Houtduif komt overeen met het bezette leefgebied, de soort komt dus algemeen en wijdverbreid voor. De verspreiding van de Houtduif in Drenthe lijkt deels gecorreleerd met dichtheid aan bebouwd gebied. Te zien is dat rondom de steden Assen, Emmen en Hoogeveen de dichtheid hoger is dan in het omliggende buitengebied. In Assen worden echter al afnames in broedaantallen gerapporteerd in 2015 ten opzichte van 2005. Dit zou te maken kunnen hebben met de verdere intensivering van de landbouw in de wijdere omgeving van Assen (van Manen 2015). In intensief, open agrarisch gebied is de soort namelijk minder aanwezig vanwege een gebrek aan beschikbaar voedsel. Ook in het oosten van de provincie is de dichtheid broedende Houtduiven hoog. Aannemelijk is dat dit te maken heeft met een combinatie van meer broedgelegenheid en de aanwezigheid van een grote broedpopulatie in de aangrenzende Duitse provincie Niedersachsen.

Op lange termijn zijn de ontwikkelingen in broedpopulatie van de Houtduif in Drenthe en de rest van het land gelijk. Op de korte termijn ontbreekt in de Provincie Drenthe echter de matige toename die in de rest van Nederland wel gezien wordt, de trend is hier namelijk stabiel. Waarschijnlijk ligt de oorzaak hiervan in het areaal grootschalig open agrarisch gebied en relatief minder oppervlakte stedelijk gebied in vergelijking met de rest van Nederland. Door extensiveringen in de landbouw ten behoeve van de benodigde reductie van stikstofdepositie en een toename van agrarisch natuurbeheer als gevolg van bijvoorbeeld het Nationaal Programma Landelijk Gebied of Agrarisch Natuur, kan de soort ook in het agrarisch gebied mogelijk weer toe gaan nemen.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

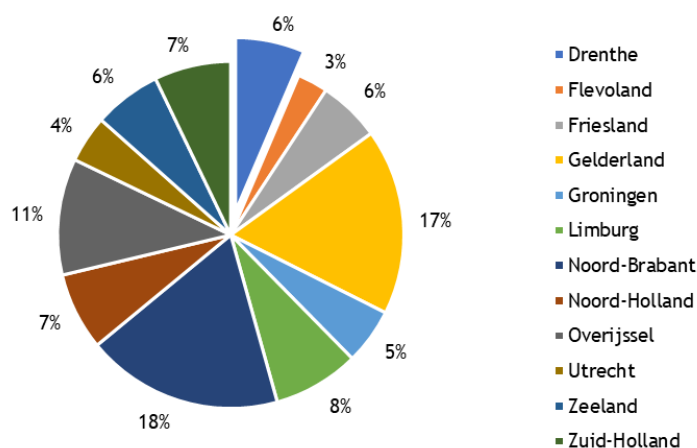
De verspreiding van de Houtduif in Drenthe in de winter komt redelijk overeen met die in de zomer. Wel zijn er iets minder plekken met hoge dichtheden dan bij de broedpopulatie in Drenthe. De soort is uiterst algemeen verspreid en vertoont een redelijk gelijkmatig patroon, waarbij de aantallen naar het oosten toe langzaam oplopen (Venema 2001). In januaritellingen in 1995-1999 werd het overgrote deel (ruim 80%) van de overwinterende Houtduiven in Drenthe in agrarisch gebied gevonden (Venema 2001), waar veel op akkers op oogstresten gefoerageerd wordt. De concentraties rondom de Drentse steden zoals die zichtbaar zijn bij de broedvogelpopulatie, zijn dan ook niet terug te vinden op de verspreidingskaart van de Houtduif als niet-broedvogel in Drenthe (figuur 4). De populatie in de winter is aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt.

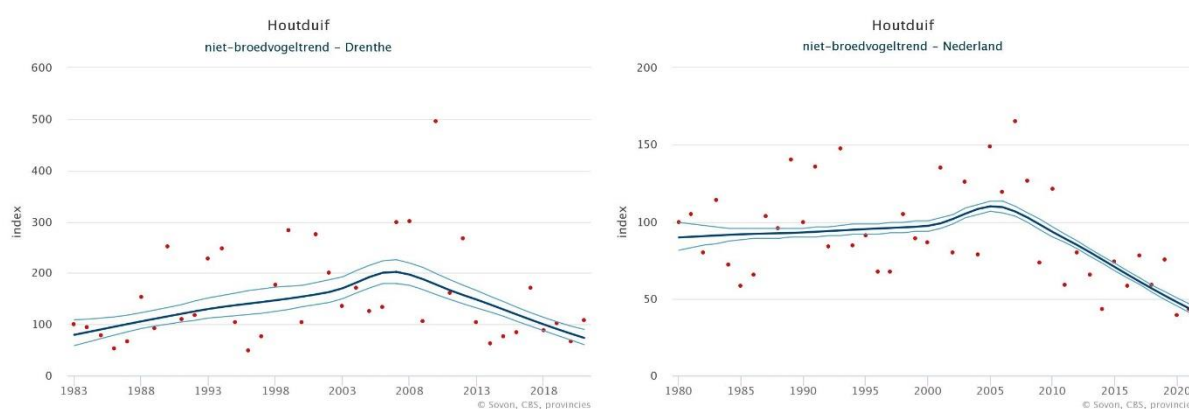
Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

Net als landelijk is in Drenthe de winterpopulatie aanzienlijk groter dan de broedpopulatie. De totale winterpopulatie wordt geschat op 60.000 – 120.000 vogels, wat ongeveer 6% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015) (figuur 5). Het aantal vogels buiten de broedtijd in Drenthe is op de lange termijn (sinds 1983) stabiel, in tegenstelling tot de landelijke trend die sterk negatief is (Figuur 6). Op de korte termijn is echter wel sprake van een significante afname, overeenkomstig met de landelijke trend. De stabiele provinciale lange termijn trend komt doordat de soort aanvankelijk sterk toenam (tot ongeveer 2005). De oorzaak van de sterke recente afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethode) kan leiden tot een minder aantrekkelijk overwinteringshabitat waardoor de soort elders gaat overwinteren.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Drenthe uitgelicht.

Figuur 6. Aantalontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Drenthe (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast wordt in bossen gefoerageerd op eikels en beukenootjes en fungeren deze als slaappleatsen (Sovon, 2018). De afname van het aantal grote groepen Houtduiven in de winter is een landelijk beeld en hangt samen met de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor overwinterende Houtduiven (Sovon, 2018). Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren (Sovon, 2022). Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgeboogen.

Literatuur

- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- VAN DEN BRINK, H., VAN DIJK, A., VAN OS, B. & VENEMA, P. (1996). Broedvogels van Drenthe. Uitgeverij Van Gorcum, Assen.
- EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK (EIONET). 2022. Population status and trends at the EU and Member State levels. <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12>. Geraadpleegd op 09/11/2022.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- KRÜGER, T. & SANDKÜHLER, K. (2022): Rote Liste der Brutvögel Niedersachsens und Bremens – 9. Fassung, Oktober 2021. – Inform.d. Naturschutz Niedersachs. 41 (2) (2/22): 111-174.
- VAN MANEN, W. 2005. Nestelende Houtduiven *Columba palumbus* in Assen. Drentse Vogels 19: 47-50.
- VAN MANEN, W. 2015. Minder Houtduiven *Columba palumbus* in Assen? Drentse Vogels 29: 34-37.
- SOVON VOGELONDERZOEK NEDERLAND. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON (2023). Houtduif. <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Geraadpleegd op 09/11/2022
- VENEMA, P. (2001). Wintervogels in Drenthe. Uitgeverij Van Gorcum, Assen

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Friesland - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

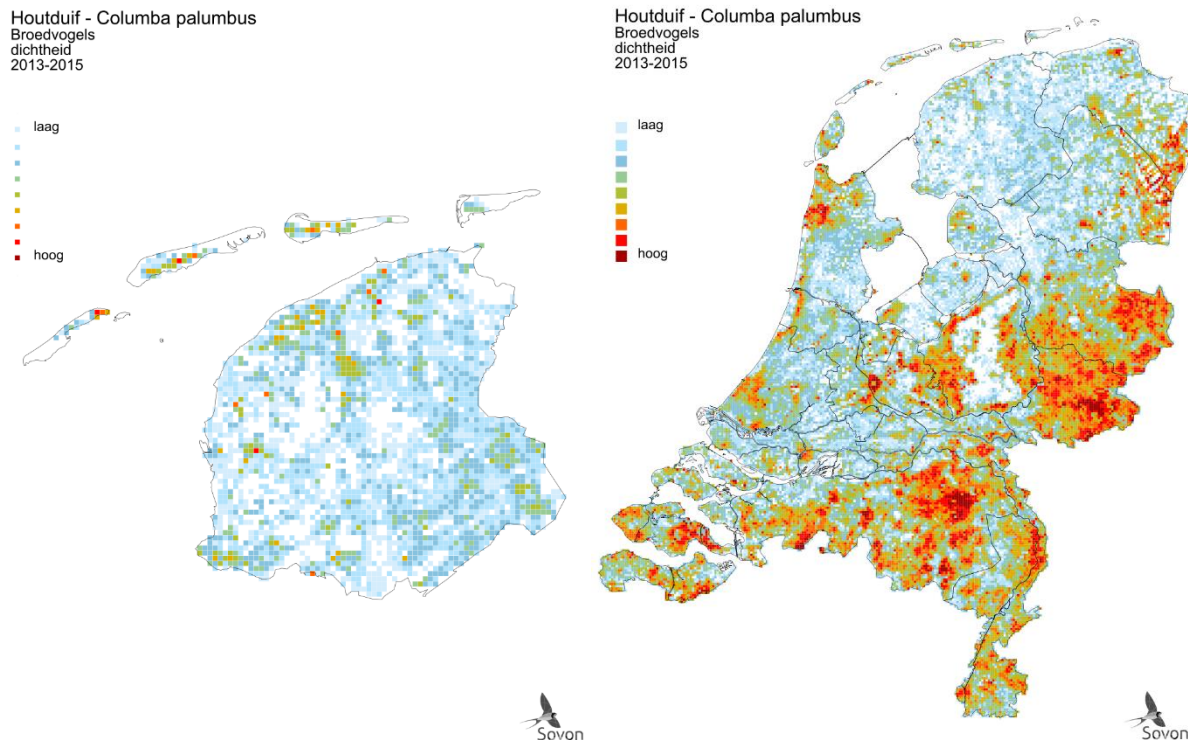
Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied van de Houtduif in Friesland, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig iets afgenomen (Sovon 2023). De provincie Friesland valt vrijwel als geheel binnen het areaal van de Houtduif, enkel langs de Waddenkust, zowel op het vaste land als op de Waddeneilanden, en onder de Lauwersmeer zijn een aantal kilometerhokken waar de Houtduif niet broedt (Sovon 2023). Zo broedt de Houtduif tegenwoordig op grote delen van de Waddeneilanden niet meer en ook in de gebieden rond het Lauwersmeer en de Friese meren is de soort nagenoeg verdwenen (Sovon 2023). De Houtduif broedt vooral in bomen en struiken, die in de genoemde gebieden ook grotendeels ontbreken, hoewel broedgevallen op de grond ook incidenteel geconstateerd worden (van der Ploeg *et al.* 1977). De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Friesland verschilt van plek tot plek (figuur 1). Hogere dichtheden zijn te zien in stedelijk gebied als Leeuwarden, de kernen tussen Harlingen en Holwerd, rondom Bolsward en Stavoren en op dorpen van Vlieland, Terschelling en Ameland. Naast een afname in verspreiding, is ook een afname in het aantal gebieden met grote concentraties Houtduiven tussen 1998-2000 en 2013-2015 zichtbaar (Sovon 2023). Dit heeft waarschijnlijk te maken met de verslechterde voedselsituatie op akkers, waar de hele Nederlandse broedpopulatie last van heeft (Sovon 2018).

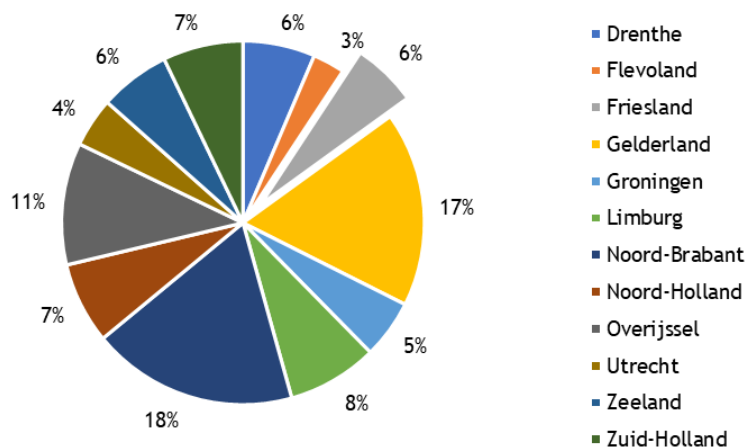

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Friesland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

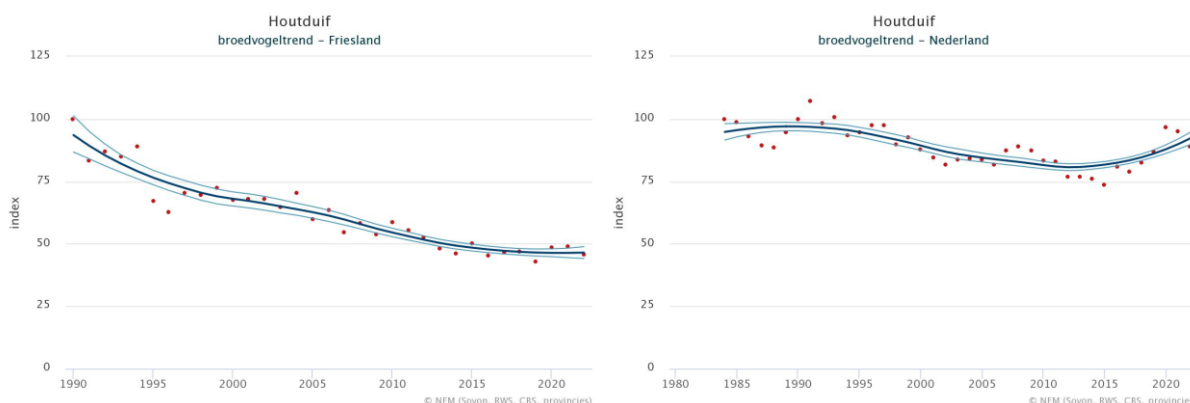
2. Populatie

De omvang van de Friese broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 17.400–34.800 broedparen, wat overeenkomt met 6% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Friese broedpopulatie laat op de lange termijn een matige afname zien, met een jaarlijkse verandering van -2,2% per jaar. Ook de landelijke trend is significant afnemend over de lange termijn, echter minder sterk dan in Friesland (-0,90% per jaar) (Figuur 3) (Sovon 2022). De afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller wegwerken van oogstrestanten (Sovon 2018).

Op de korte termijn is de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Friesland ook afnemend (-1,1% per jaar). Dit in tegenstelling tot de landelijke korte termijntrend, die licht positief is (+1,5% per jaar) (Sovon 2023). De provinciale bijdrage van de Friese broedpopulatie (6%) is een stuk lager dan verwacht wordt op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Friesland bestrijkt (14%). Dit is duidelijk terug te zien in de kaart van de verspreiding van Nederland (figuur 1), waar Friesland de provincie is met de minste plekken met hoge concentraties.

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Friesland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Friesland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Friesland wijkt weinig af van het landelijke beeld, net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). De dichtheden zijn in Friesland wel lager dan in de rest van Nederland. Zoals beschreven is de voorkeur die Houtduif heeft voor het stedelijk gebied als broedlocatie op de verspreidingskaart duidelijk zichtbaar.

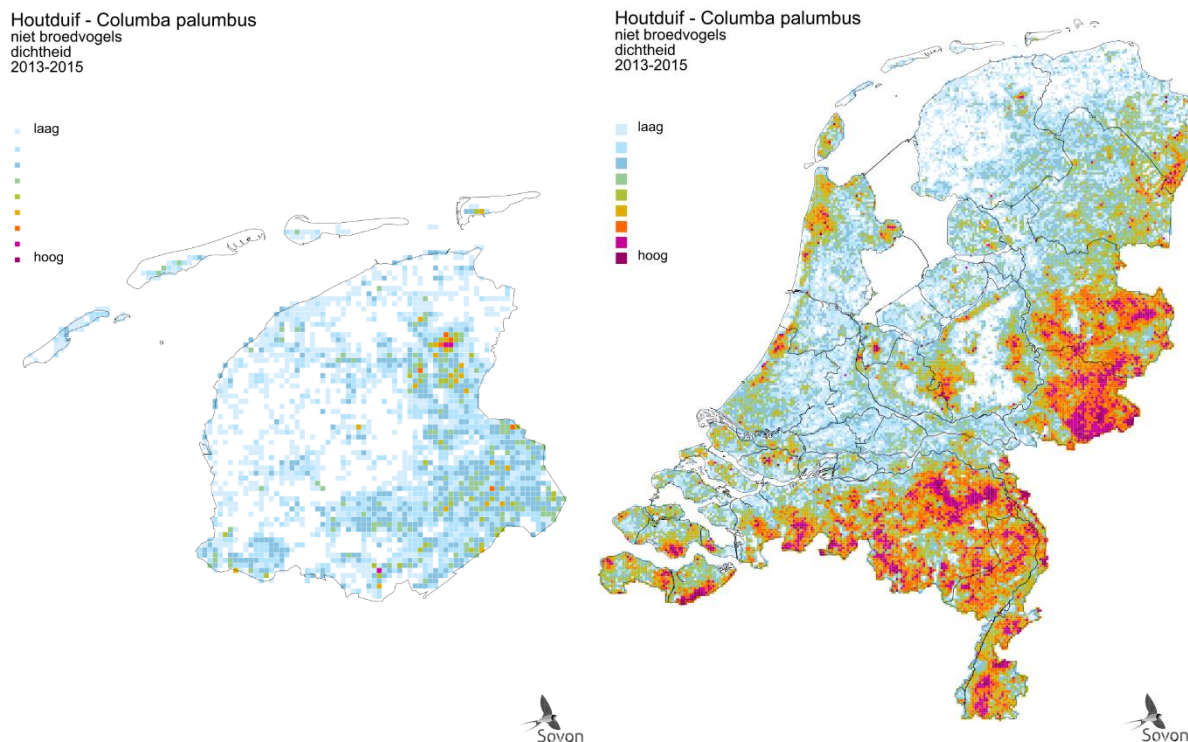
Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is in Friesland niet zichtbaar, de populatieomvang gaat hier nog

wel achteruitgaat. Het is aannemelijk dat de populatie in Friesland zich gaat stabiliseren op een laag niveau. Of dan vervolgens ook herstel gaat optreden is niet te voorspellen en hangt af van diverse factoren in de landschappelijke ontwikkeling.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De concentraties Houtduiven in Friesland in de winter is laag. Op de verspreidingskaart is maar één plek met een hoge concentratie overwinterende Houtduiven te vinden in de provincie, in de buurt van Westereen (figuur 4). De hogere concentraties volgen min of meer de wat hoger gelegen gronden in de provincie. Mogelijk wijkt de vegetatie hier af met bijvoorbeeld meer Zomereik dat als voedsel in de winter dient. Houtduiven foerageren in de winter echter ook vooral in groepsverband op graan- en maïsstoppels en overnachten gezamenlijk op slaappleatsen in bossen (Sovon 2018). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. Hierdoor is in de winter niet de aantrekkingskracht van urbaan gebied terug te zien in de verspreiding van de Houtduif in Nederland. Ook in Friesland is dit zichtbaar, aangezien de hotspots (van de broedvogel) rond de grotere Friese steden niet zichtbaar zijn in de verspreiding van de niet-broedvogel. Overwinterende Houtduiven trekken meer naar akkers.

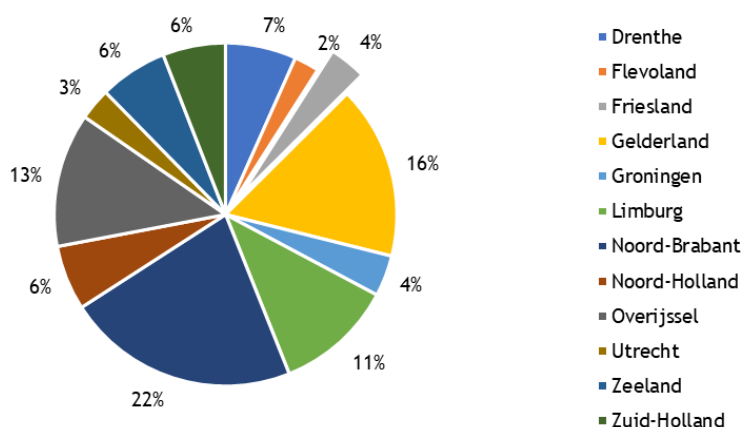

Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Friesland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

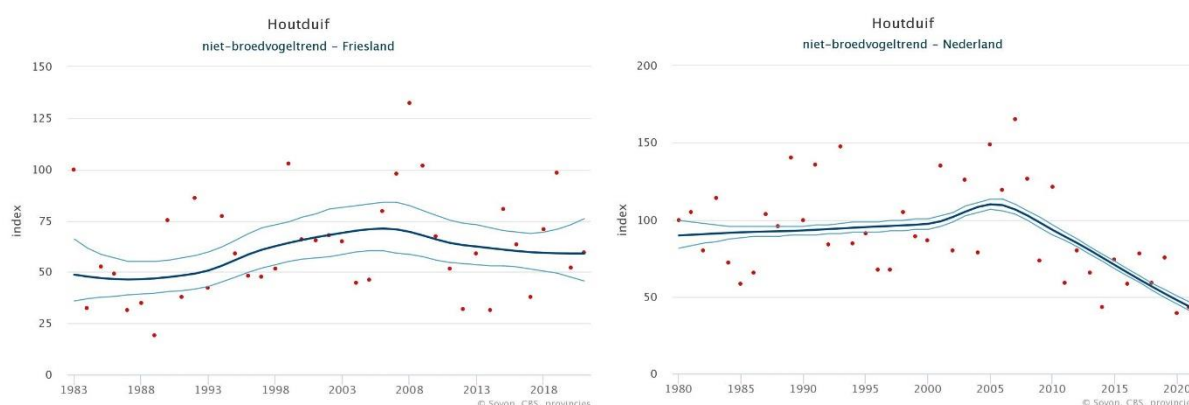
2. Populatie

De totale winterpopulatie in Friesland wordt geschat op 40.000 - 80.000 vogels, wat ongeveer 4% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015). Ten opzichte van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Friesland inneemt (13,8%) is het aandeel overwinterende Houtduiven dus relatief erg laag. Dit heeft te maken met dat Friesland niet aan de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, wat leidt tot een minder grote najaarstrek. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Friesland laat op de lange termijn (sinds 1983) een lichte

toename zien, maar de spreiding is groot. Op de korte termijn (sinds 2009) is de trend dan ook onzeker. Dit wijkt af van het landelijke beeld, waarbij zowel de lange als de korte termijn trend negatief zijn. De oorzaak van de sterke landelijke afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dicht bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) leidt tot het wegblijven van Houtduiven. Waarom dit beeld niet direct zichtbaar is in Friesland is niet duidelijk, maar mogelijk komt dit doordat de winterpopulatie slechts in beperktere mate aangevuld wordt en daardoor ook minder beïnvloed wordt door de populatietrend van deze winterpopulatie.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Friesland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Friesland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaappleatsen, waar tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukenootjes (Sovon 2018). Aangezien tegenwoordig op akkers en in graslanden minder voedsel te halen is, worden Houtduiven steeds vaker in die laatstgenoemde bossen en in bosrijke dorpen, gezien.

De trend van overwinterende Houtduiven in Friesland past niet in het landelijke beeld, die een daling laat zien, waarschijnlijk door de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia en de noordelijkere overwintering, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). De omvang van de Friese populatie is echter gering, en het is niet uit te sluiten dat de landelijke afname op termijn ook in Friesland zal doorzetten. Voor de landelijke niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer

maatregelen ter ver verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., ... FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- VAN DER PLOEG, D.T.E., DE JONG, W., SWART, M.J., DE VRIES, J.A., WESTHOF, J.H.P., WITTEVEEN, A.G. & VAN DER VEEN, B. 1977. Vogels in Friesland. Deel 2. De Tille, Leeuwarden.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Groningen - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

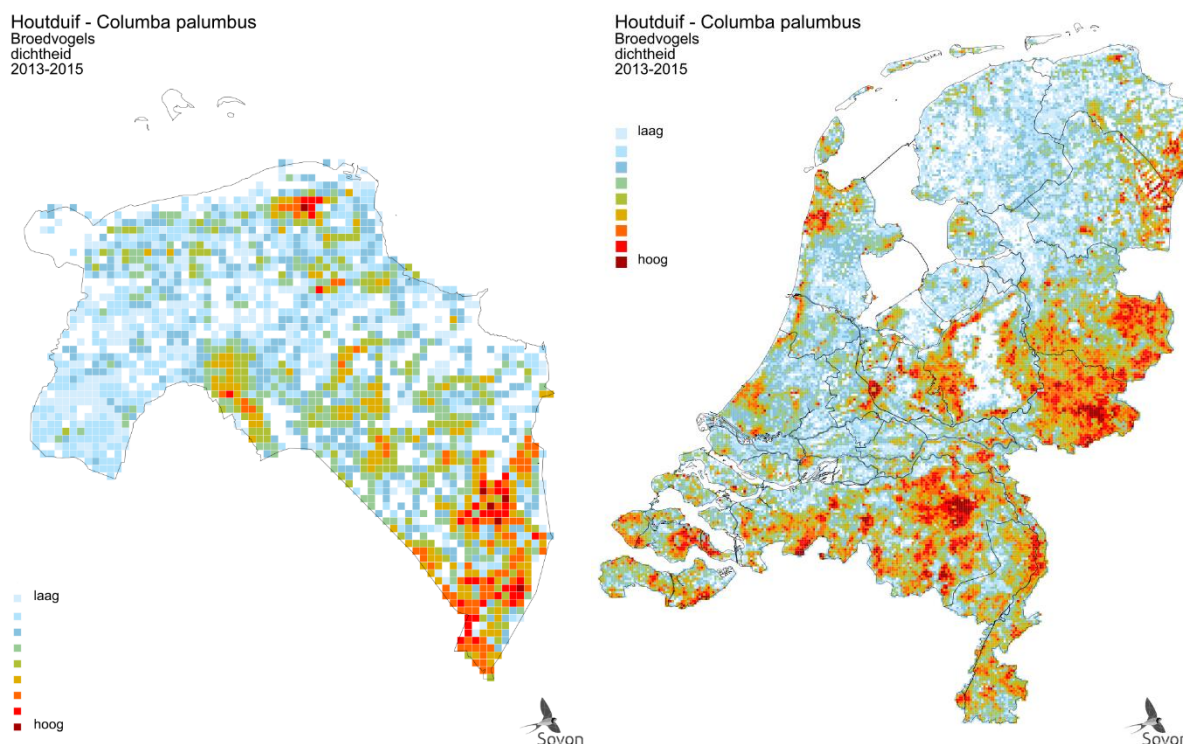
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied van de Houtduif, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon 2023).

De provincie Groningen valt vrijwel als geheel binnen het areaal van de Houtduif, enkel langs de Waddenkust en nabij de Dollard zijn een aantal kilometerhokken te vinden waar Houtduif niet broedt (Sovon 2023). De soort broedt in Groningen in allerlei bossen, bosjes, houtsingels en grote middelgrote tuinen en in plantsoen binnen de bebouwde kom (Boekema 2017). De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Groningen verschilt sterk (figuur 1). De hoogste concentraties bevinden zich in de stedelijk gebieden en in de kleinschalige landschappen met een afwisseling van landbouwgrond met opgaande vegetatie. Tussen 1998-2000 en 2013-2015 is een afname zichtbaar in het agrarische gebied, door de verslechterde voedselsituatie op akkers waar een groot deel van de Groningse populatie van afhankelijk is (Boekema 2017). De vogels trekken hierdoor meer naar de stad, waardoor de Houtduif bijvoorbeeld talrijk is in de binnenstad van Groningen (Boekema 2017). Aan de grens met het Duitse Niedersachsen zijn de dichtheden broedende Houtduiven nog hoog. In heel Niedersachsen wordt de soort als broedvogel aangetroffen (Krüger & Sandkühler 2022).

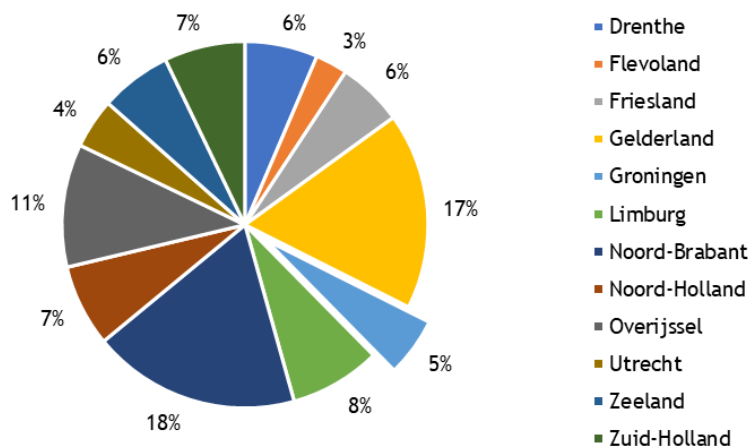
Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Groningen (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

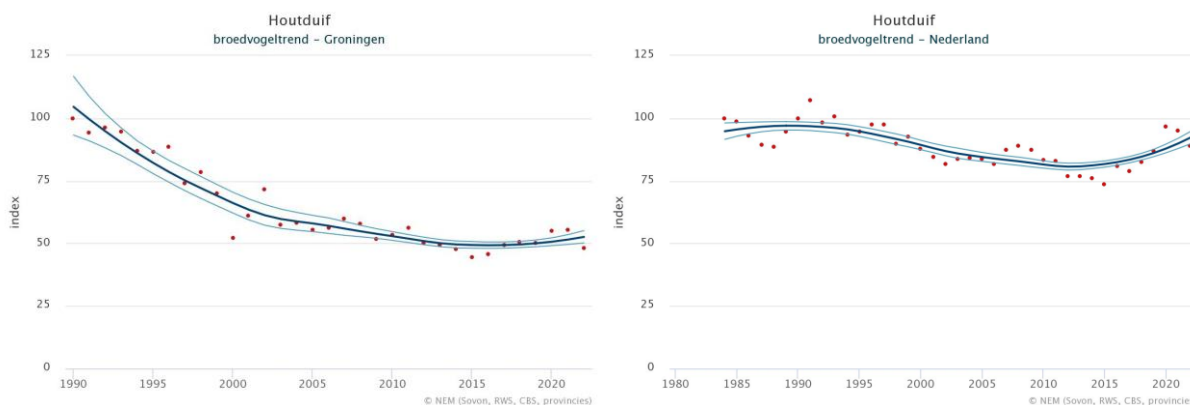
De omvang van de Groningse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 14.500– 29.000 broedparen, wat overeenkomt met 5% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Groningse broedpopulatie laat op de lange termijn een matige afname zien. Ook de landelijke trend is significant afnemend over de lange termijn, echter is deze afname minder sterk dan in Groningen (Figuur 3) (Sovon 2022). De afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller wegwerken van oogstrestanten (Sovon 2018). De afnemende trend op de lange termijn is ook terug te zien op kleinere schaal. Zo liep de stand in drie bossen in Haren (Scharlakenbos, Glimmerbos, Noordlaarderbos) terug van in totaal 57 tot 77 broedparen in de vorige eeuw naar 27 tot 37 rond 2006-2013. Ook in het Nanninga's bos is sprake van een afname: waar hier in 1975 nog 67 territoria te vinden waren, is daar tegenwoordig nog weinig van over (Boekema 2023). Opvallend was de aanwezigheid van enkele broedparen (3-6 paar) op Rottumerplaat in 2000-2004 (Boekema 2017).

Op de korte termijn is de populatietrend van Houtduif als broedvogel in Groningen stabiel. Dit in tegenstelling tot de landelijke korte termijntrend, die licht positief is. De provinciale bijdrage van de Groningse broedpopulatie (5%) is iets lager dan verwacht wordt in vergelijking met het totale

oppervlak van Nederland wat Groningen bestrijkt (7%). Opvallend is dat in de aangrenzende Duitse deelstaat Niedersachsen de Houtduif met 1.100.000 miljoen territoria een van de meest voorkomende broedvogels is. Ook is de lange termijntrend (1900-2020) daar sterk toenemend, de populatie is meer dan 50% toegenomen sinds 1900. Op korte termijn (1996-2020) is de trend stabiel (Krüger & Sandkühler 2022). Wat dit verschil veroorzaakt is onduidelijk, maar mogelijk is de landbouw minder efficiënt en zijn er in het landelijk gebied (nog) meer bosjes waar gebroed kan worden.

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Groningen uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Groningen (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Groningen wijkt weinig af van het landelijke beeld, net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). Ook komt het potentiële broedgebied van Houtduif overeen met het huidige bezette leefgebied, de soort komt algemeen en wijdverbreid voor (Sovon 2022), waarbij zeer open gebieden gemeden worden. Met name rondom Uithuizen, Groningen en in het zuidoosten van de provincie bevinden zich hoge dichtheden broedende Houtduiven (figuur 1). De hogere dichtheden in het Noorden van Groningen zijn te verklaren door de nieuwe bosjes die hier gerealiseerd zijn (de Winter 2010).

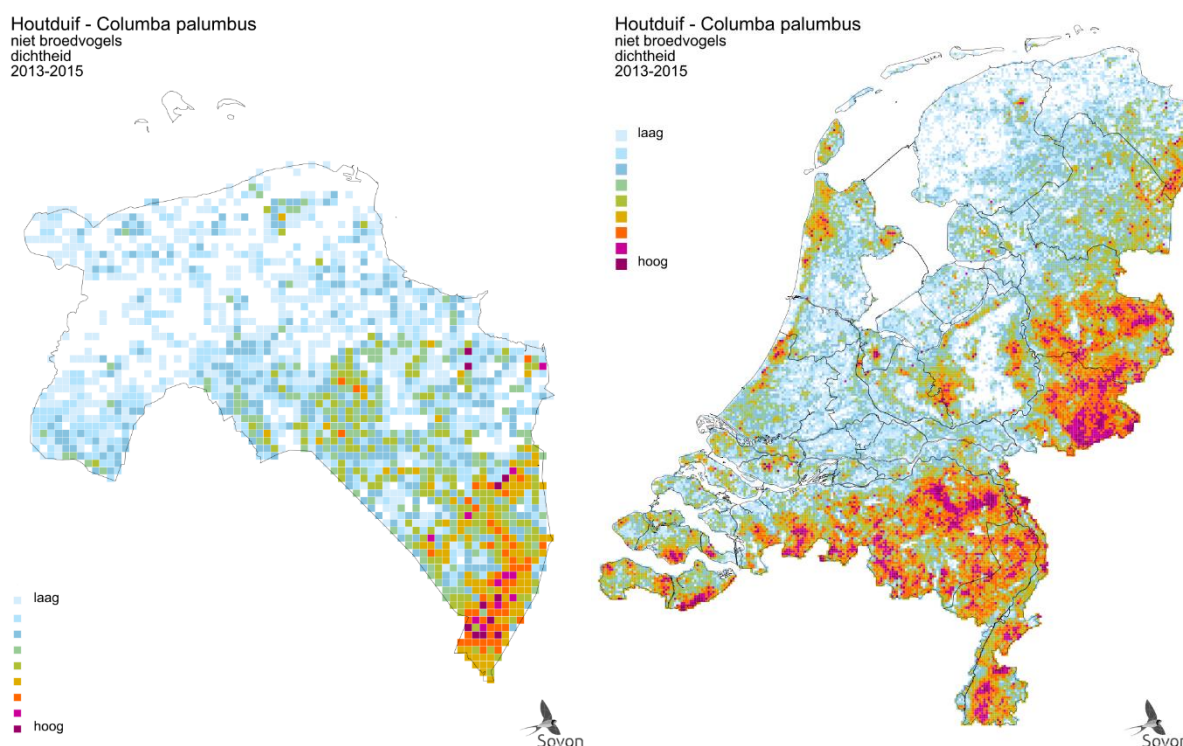
Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer

daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is in Groningen minder zichtbaar, de trend is hier stabiel. Er zijn op basis van deze trend en het leefgebied geen redenen bekend om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Groningen af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De concentraties Houtduiven in Groningen in de winter liggen niet bijzonder hoog. Met name aan de zuidoostkant van de Provincie, tegen de grens met Duitsland, zijn hogere dichtheden te vinden. Zo werden in de winter 2012/13 een groot aantal vogels geteld tussen de maïsstoppels bij Veendam, op de Doezekampen naast het Metbroekbos, op de polder Ceres en op een koolzaadakker even ten noorden van Scheemda (Boekema 2017). De vogels foerageren in de winter in groepsverband op graan- en maïsstoppels en overnachten gezamenlijk op slaappleatsen in bossen (Sovon 2018). Deze combinatie is in Groningen vooral in het zuidoosten (nog) aanwezig. De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. Ook in Groningen leidt dit naar (in verhouding) lage dichtheden in en rondom steden als Groningen (figuur 4). De algehele verspreiding wijzigt niet.

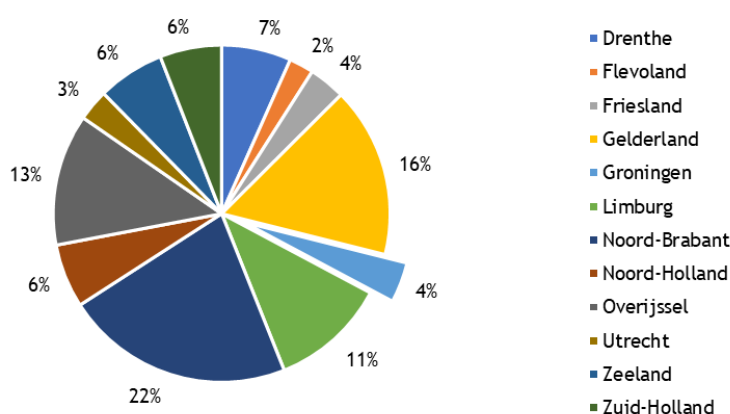

Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Groningen (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

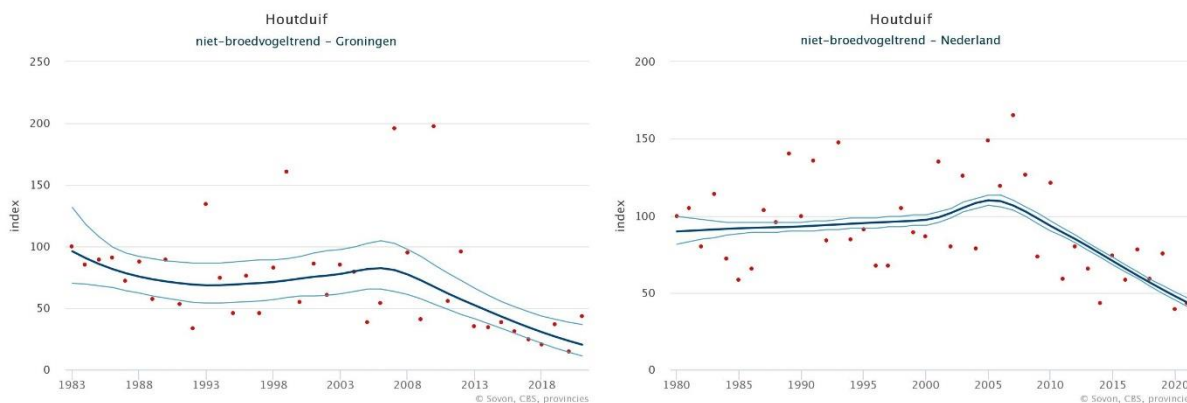
2. Populatie

De totale winterpopulatie in Groningen wordt geschat op 40.000 - 80.000 vogels, wat ongeveer 4% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015). Ten opzichte van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Groningen inneemt (7,1%) is de dichtheid overwinterende Houtduiven relatief laag. Dit komt deels doordat de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje slecht het zuidoosten van Groningen schampt, wat leidt tot een minder nadrukkelijke najaarstrek. Tevens is een deel van de provincie zeer open, waardoor minder

aantrekkelijk voor de soort. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Groningen laat zowel op de lange termijn (sinds 1983) als op de korte termijn (sinds 2009) een afname zien. Dit is goed terug te zien in de tellingen die in de provincie gedaan worden. Zo lagen in de Onner- en Oostpolder in 1977-1978 de aantallen drie tot vier keer hoger dan in 2012-2013, waarbij de maxima in deze periodes respectievelijk 500 en 130 waren (Boekema 2017). De lange termijn trend is negatiever dan de landelijke trend, namelijk -2,5% per jaar in Groningen ten opzichte van -1,2% landelijk (figuur 6) (Sovon 2022). De trend volgt, in tegenstelling tot andere provincies met een vergelijkbaar laag aandeel, min of meer de landelijke lijn. Mogelijk doordat een (klein) deel van de najaarstrek wel door de provincie gaat. De oorzaak van de sterke afname (provinciaal en landelijk) is onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dicht bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethode) leidt tot het wegblijven van Houtduiven.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Groningen uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Groningen (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gevoerageerd wordt. Hiernaast werden ook groepen foeragerende Houtduiven gezien op vuilstortplaatsen, industrieterreinen en op kwelders (Boekema *et al.* 1983). Daarnaast fungeren bossen als slaapplekken, waar tevens gevoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). Aangezien in deze eeuw op akkers en in de graslanden minder te halen is, worden Houtduiven steeds vaker in deze bossen en bosrijk verstedelijkt gebied gezien. In bebouwde kommen pikken ze soms ook het berkenzaad van de stoeptegels (Boekema 2017).

De afname van het aantal overwinterende Houtduiven in Groningen past in het landelijke beeld en hangt samen met de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige

omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BOEKEMA, E. 2017. Vogels in Groningen. Vereniging Avifauna Groningen.
- BOEKEMA, E.J., GLAS, P. & HULSCHER, J.B. 1983. De vogels van de provincie Groningen. Wolters-Noordhoff/Bouma's Boekhuis bv Groningen.
- BOEKEMA, E.J. 2023. Veranderingen in de activiteit van Houtduiven in Groningen pp. 54-58. De Grauw Gors, jaargang 50-2023
- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- KRÜGER, T. & SANDKÜHLER, K. (2022): Rote Liste der Brutvögel Niedersachsens und Bremens – 9. Fassung, Oktober 2021. – Inform.d. Naturschutz Niedersachs. 41 (2) (2/22): 111-174.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>
- DE WINTER, A.E. 2010. Betekenis van de Noord-Groningse ruilverkavelingsbossen voor broedvogels. Grauwe Gors 38, 76-87.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Flevoland - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

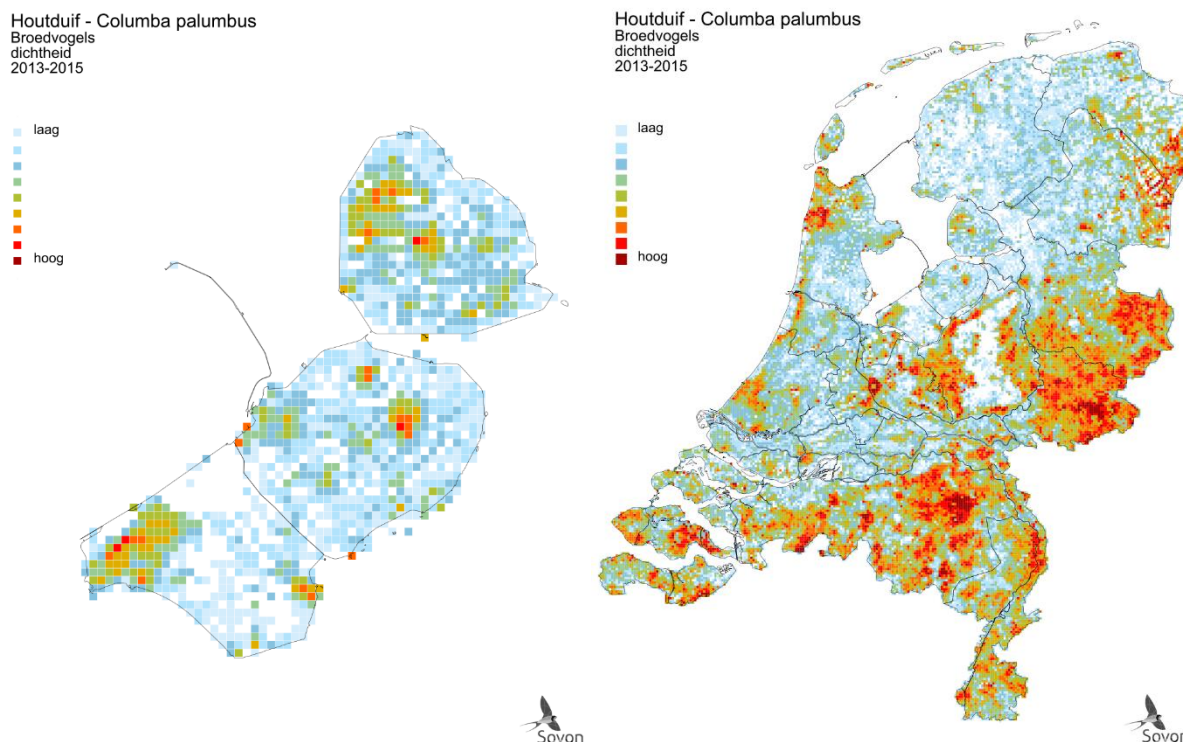
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied van de Houtduif in Flevoland, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is gelijk gebleven ten opzichte van de jaren zeventig (Sovon

2023). De provincie Flevoland valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Flevoland verschilt van plek tot plek (figuur 1). De hoogste dichtheden zijn vastgesteld in het stedelijk gebied rondom Almere, Lelystad, Dronten, Swifterbant en Emmeloord. Opvallend is het nagenoeg ontbreken van de soort in de Oostvaardersplassen. Ten opzichte van de periode 1998-2001 is er een afname in het aantal gebieden met hoge concentraties broedende Houtduiven, met name de afname in de Noordoostpolder is opvallend (Sovon 2023). De afname op Schokland van 58 in 1991 naar 5 in 2018 is hiervoor illustratief (van Manen & Deuzemans 2019). Ondanks deze afnames was in 2017 de dichtheid broedende Houtduiven in de Noordoostpolder hoger dan in Oostelijk en Zuidelijk Flevoland (Hakkert *et al.* 2017). Dit heeft waarschijnlijk te maken met de verslechterde voedselsituatie op akkers door efficiëntere bedrijfsvoering, waar de hele Nederlandse broedpopulatie last van heeft (Sovon 2018).

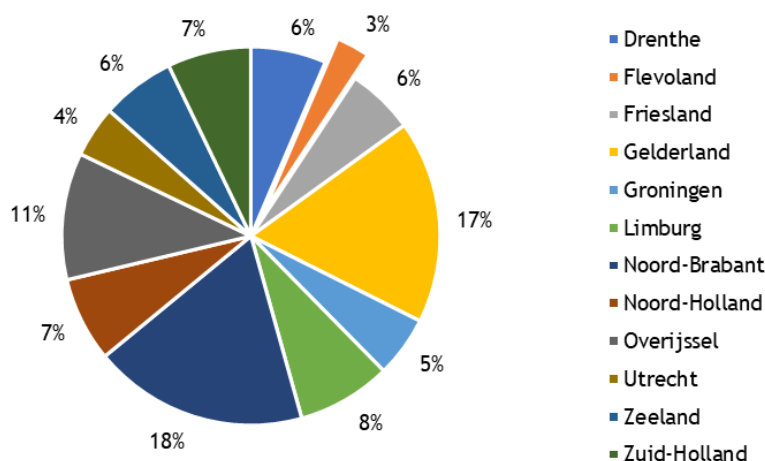

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

De omvang van de Flevolandse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 8.700 – 17.400 broedparen, wat overeenkomt met 3% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Flevolandse broedpopulatie laat op de lange termijn (gegevens beschikbaar vanaf 2007) een matige toename zien, met een jaarlijkse verandering van +2% per jaar. De landelijke trend is significant afnemend over de lange termijn (Figuur 3) (Sovon 2023). Het aandeel van de Flevolandse broedpopulatie erg klein, waardoor die weinig invloed heeft op de landelijke aantalsontwikkeling. De landelijke afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken, met een omschakeling van het telen van granen (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller wegwerken van oogstrestanten (Sovon 2018).

Op de korte termijn is de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Flevoland licht positief, dit in overeenstemming met de landelijke korte termijntrend (Sovon 2023). De bijdrage van de Flevolandse broedpopulatie (3%) is lager dan het gemiddelde op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Flevoland bestrijkt (6%). Dit is duidelijk terug te zien in de kaart van de verspreiding van Nederland (figuur 1), waar Flevoland een van de provincies is die het minst oplicht.

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Flevoland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

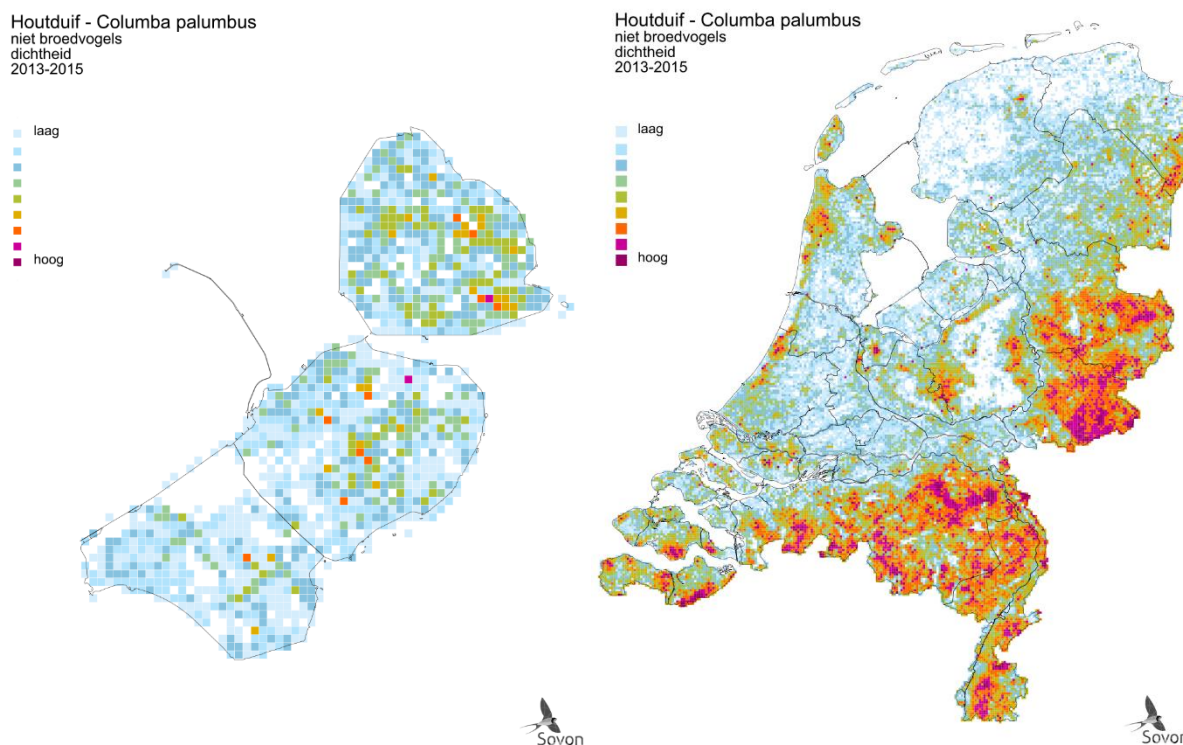
Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Flevoland wijkt in principe weinig af van het landelijke beeld, net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in het stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). De dichtheden in Flevoland zijn over het algemeen wel lager dan in de rest van Nederland. Mogelijk doordat het omliggende landbouwgebied weinig voedsel biedt voor de in steden broedende vogels.

Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2023). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is in Flevoland eveneens zichtbaar en er geen reden is om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Flevoland af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

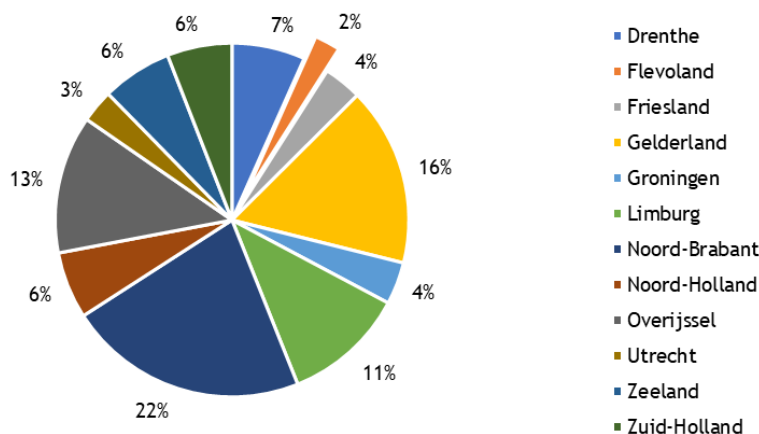
De concentraties Houtduiven in Flevoland in de winter liggen laag. Op de verspreidingskaart zijn maar een paar plekken met hogere dichtheden te vinden, met name in de agrarische gebieden nabij bosgebied van de Noordoostpolder en Oostelijk Flevoland. Houtduiven foerageren namelijk in de winter in groepsverband op graan- en maïsstoppels, ook overnachten ze gezamenlijk op slaapplaatsen in bossen (Sovon 2018). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt (figuur 4).

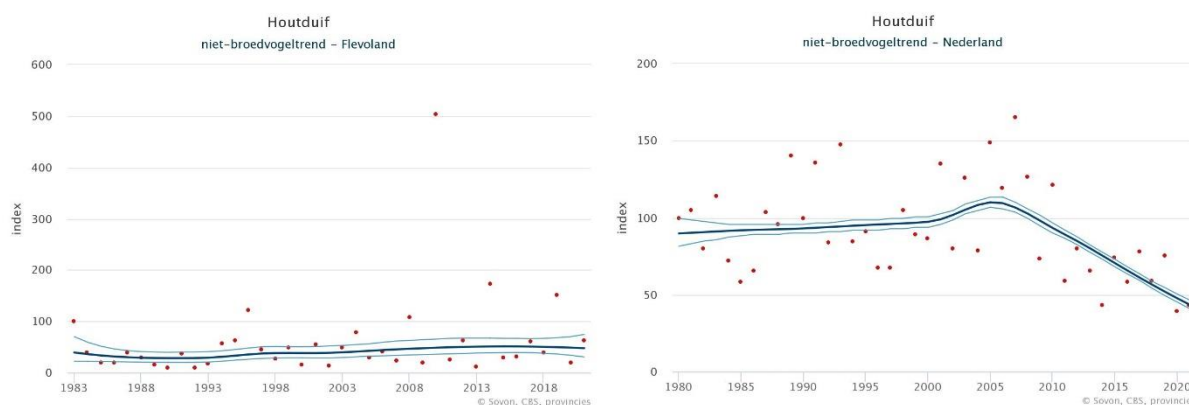
Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

De totale winterpopulatie in Flevoland wordt geschat op 20.000 - 40.000 vogels, wat ongeveer 2% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015). Ten opzichte van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Flevoland inneemt (5,8%) is het aandeel overwinterende Houtduiven relatief laag. Dit komt doordat Flevoland buiten de primaire trekroute van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, wat leidt tot een minder grote najaarstrek. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Flevoland laat op de lange termijn (sinds 1983) een lichte toename zien van +1,85% per jaar (figuur 6). Op de korte termijn (sinds 2009) is de trend onzeker. De landelijke lange termijn trend is negatief, met een afname van -1,2% per jaar: de populatieomvang in het winterhalfjaar is momenteel 43% lager dan rond 1990 (Sovon 2023). De oorzaak van de sterke afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) leidt tot het wegblijven van Houtduiven. Waarom dit beeld niet direct zichtbaar is in Flevoland is niet duidelijk, maar mogelijk komt dit doordat de winterpopulatie slechts in beperktere mate aangevuld wordt en daardoor ook minder beïnvloed wordt door de populatietrend van deze winterpopulatie.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Flevoland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Flevoland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaappleatsen, waar tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). Aangezien in deze eeuw op akkers en in de weilanden minder te halen is, worden Houtduiven steeds vaker in die laatstgenoemde bossen, alsook in bosrijke dorpen, gezien.

De lichte toename op de lange termijn van de aantallen overwinterende Houtduiven in Flevoland past niet in het landelijke beeld, die een daling laat zien. Deze landelijke daling wordt met name veroorzaakt door de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). De omvang van de Flevolandse populatie is echter gering waardoor deze weinig invloed heeft op de landelijke trend. Het is niet uit te sluiten dat de landelijke afname op termijn ook in Flevoland zal doorzetten, zeker gezien de onzekerheid van de korte termijntrend. Voor de landelijke niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Wanneer daarentegen maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HAKKERT J., P. WIERSMA, O. VLAANDEREN & M.A. POSTMA. 2017 Broedvogels in het agrarisch gebied van provincie Flevoland in 2017. Resultaten Monitoring Meetnet Agrarische Soorten (MAS). Stichting Werkgroep Grauwe Kiekendief, Scheemda.
- VAN MANEN W. & DEUZEMAN S. 2019. Broedvogels van Schokland, Rotterdamse Hoek, Flevohout, Ooievaars- en Reigerplas en Knarbos in 2018. Sovon-rapport 2019/18. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Gelderland - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

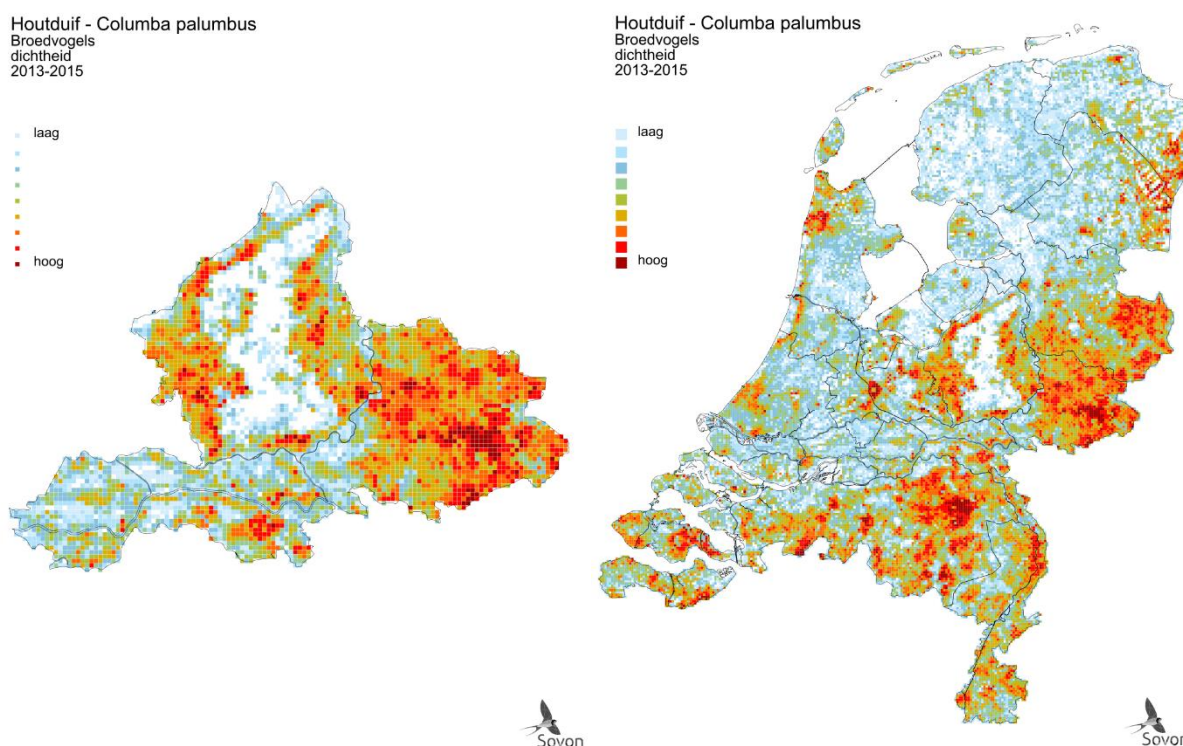
II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied van de Houtduif in Gelderland, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is gelijk gebleven ten opzichte van de jaren zeventig (Sovon

2023). De provincie Gelderland valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Gelderland verschilt sterk per regio (figuur 1). De hoogste dichtheden zijn te vinden in de Achterhoek, de Gelderse Vallei en de westelijke Veluwezoom en in het stedelijk gebied van Arnhem en Nijmegen. De concentraties in de Achterhoek en de Gelderse Vallei behoren zelfs tot de hoogste van het land (Sovon 2018). De hoge dichtheden in steden en dorpen wordt gerelateerd aan de beschikbaarheid van broedgelegenheid in stedelijk groen en voedsel in tuinen en plantsoenen (Lensink 1993). Lage dichtheden zijn te zien op de Veluwe, waar in de centrale delen met aaneengesloten boscomplexen op grotere afstand van landbouwgronden de soort zelfs grotendeels ontbreekt. Ook op heidevelden is de dichtheid laag, vooral door het ontbreken van goede foerageermogelijkheden (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008). In de dorpen en agrarische enclaves op de Veluwe komt de soort in hogere dichtheid voor (Sovon 2018). Ook in de Veluwezoom zijn om die reden wel een hoge dichtheden, de vogels kunnen hier foerageren op de aangrenzende cultuurgronden (Lensink 1993). Ten opzichte van de periode 1998-2000 is ook in Gelderland een afname zichtbaar in het aantal gebieden met hoge concentraties broedende Houtduiven. Deze afname is redelijk homogeen verdeeld door de hele provincie (Sovon 2023) en heeft waarschijnlijk te maken met de verslechterde voedselsituatie in het landbouwgebied, waar de hele Nederlandse broedpopulatie last van heeft (Sovon 2018).

Ook in de aan Gelderland grenzende Duitse deelstaat Nordrhein-Westfalen komt de Houtduif door de hele deelstaat in hoge dichtheden voor, waarbij de hoogste dichtheden zich met name in agglomeraties en grote steden bevinden (Grüneberg & Sudmann *et al.* 2013).

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

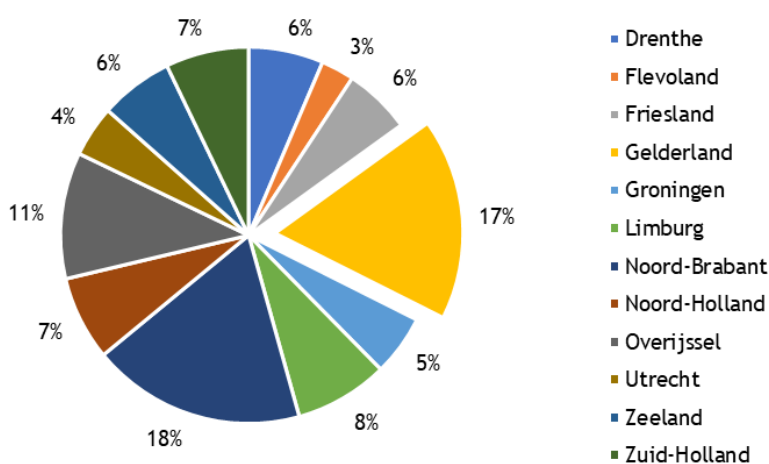
2. Populatie

De omvang van de Gelderse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 49.300–98.600 broedparen, wat overeenkomt met 17% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Gelderse broedpopulatie laat op de lange termijn een matige afname zien, met een jaarlijkse verandering van -0,7% per jaar, overeenkomstig met de landelijke trend, met over de lange termijn een afname van -0,9% per jaar (Figuur 3) (Sovon 2022). De landelijke afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas

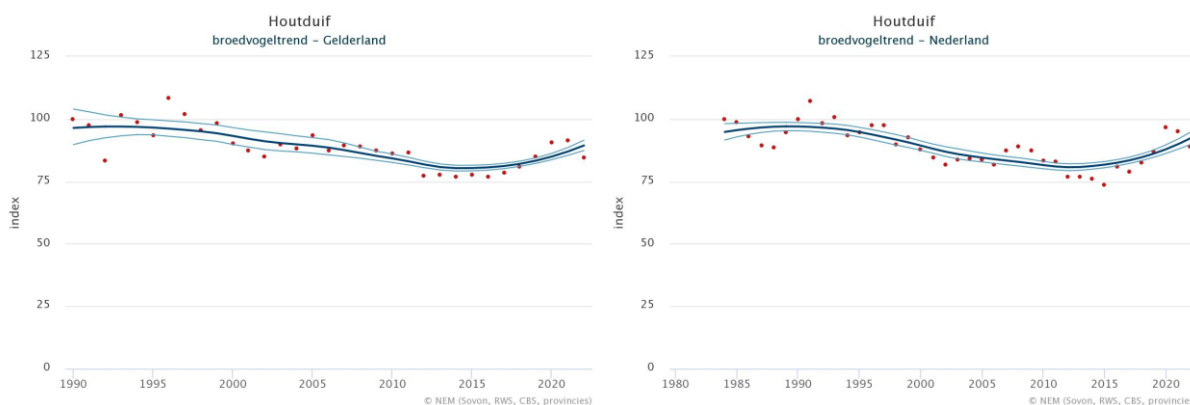
na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller wegwerken van oogstrestanten (Sovon 2018).

Op de korte termijn is de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Gelderland licht positief (+1,1% per jaar). Dit komt overeen met de landelijke korte termijntrend, die een toename van +1,5% per jaar laat zien (Sovon 2023). De provinciale bijdrage van de Gelderse broedpopulatie (17%) is hoger dan verwacht wordt op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Gelderland bestrijkt (12%). Dit is duidelijk terug te zien in de kaart van de verspreiding van Nederland (figuur 1), waar Gelderland een van de provincies is die het meest oplicht. Door de hoge dichtheden draagt de Gelderse populatie substantieel bij aan de landelijke populatie en zijn de trend als gevolg ook grotendeels vergelijkbaar.

In Nordrhein-Westfalen is de populatie houduiven in de afgelopen 150 jaar aanzienlijk toegenomen, met name door de teelt van kool, koolzaad en maïs. Deze toename hield aan tot de jaren negentig van de vorige eeuw, hierna is volgens de monitoringsgegevens de populatie stabiel gebleven (Grüneberg & Sudmann *et al.* 2013).

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Gelderland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

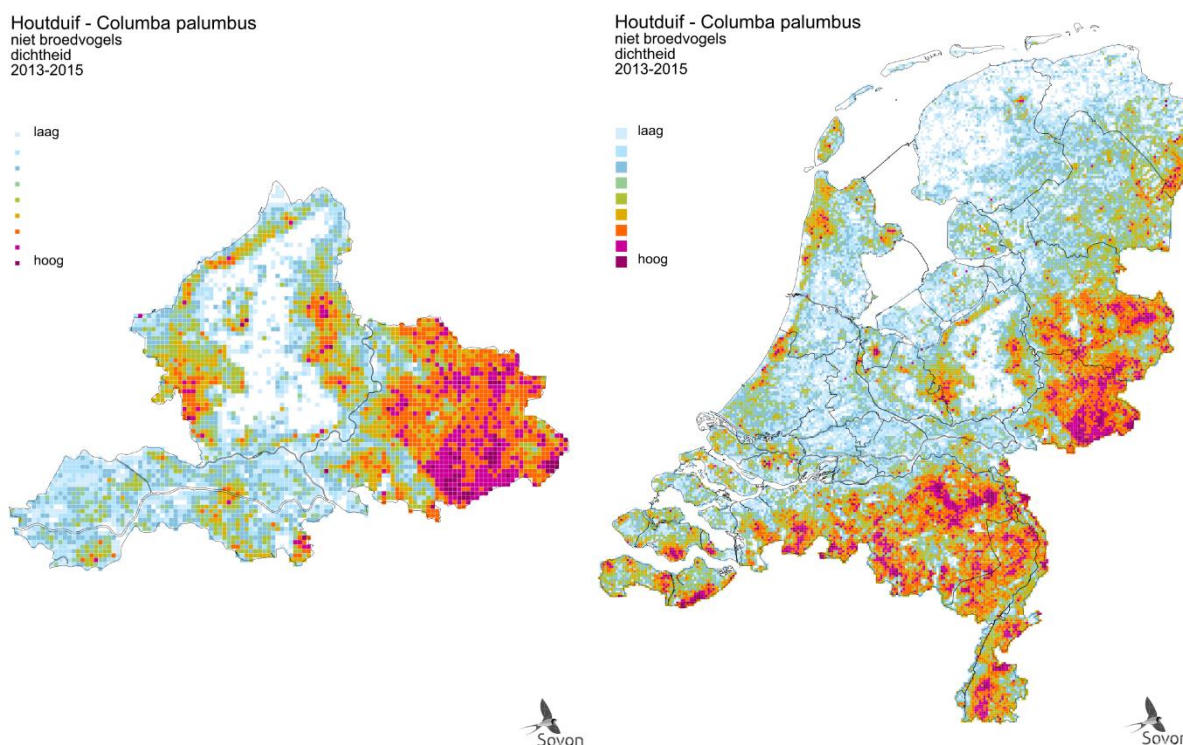
Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Gelderland wijkt weinig af van het landelijke beeld: net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). De soort is (tegenwoordig) minder talrijk in uitgestrekte bossen (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008). De dichtheden in Gelderland zijn over het algemeen hoger dan in de rest van Nederland. Ook is duidelijk te zien op de verspreidingskaart dat de Houtduif in Gelderland een voorkeur heeft voor stedelijk gebied als broedlocatie.

Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheden te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is ook in Gelderland zichtbaar. Er zijn dan ook geen redenen bekend om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Gelderland af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

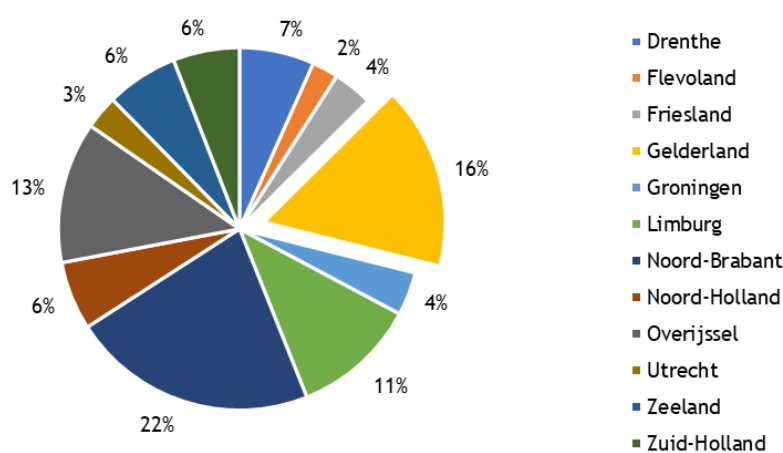
Houtduiven foerageren in de winter in groepsverband op graan- en maïsstoppels en benutten bomen voor rust en slaap (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008, Sovon 2018). De concentraties Houtduiven in Gelderland in de winter zijn met name in het oosten van de Provincie erg hoog, zowel op provinciaal als landelijke schaal (figuur 4). De concentraties in de Achterhoek behoren tot de hoogste van het land (Sovon 2018). Net als in het broedseizoen vormt de Veluwe een gebied dat opvallen leeg is. In de Veluwe bossen komen de meeste waarnemingen uit gebieden met Beuk en Zomereik en/of gebieden nabij landbouwgronden (Vogelwerkgroep Arnhem e.o., 2008). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. In Gelderland vertaalt zich dit naar (in verhouding) lage dichtheden in en rondom steden als Nijmegen en Arnhem (figuur 4).

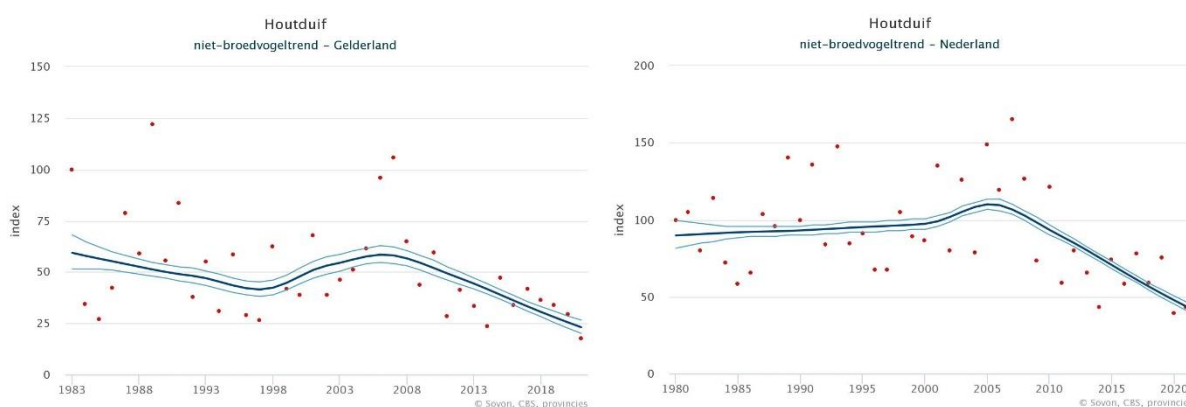
Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

De totale winterpopulatie in Gelderland wordt geschat op 160.000 - 200.000 vogels, wat ongeveer 16% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015) (figuur 5). Ten opzichte van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Gelderland inneemt (12,4%) is het aandeel overwinterende Houtduiven in de provincie relatief hoog. Dit heeft te maken met dat het oostelijke deel van Gelderland in de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, wat leidt tot een nadrukkelijk aanwezige najaarstrek. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Gelderland laat op de lange termijn (sinds 1983) een afname zien van -1,43% per jaar (figuur 6). Op de korte termijn (sinds 2009) vindt er tevens een afname plaats, van -4,27% per jaar. De landelijke lange termijn trend is negatief, met een afname van -1,2% per jaar: de populatieomvang in het winterhalfjaar is momenteel 43% lager dan rond 1990 (Sovon 2022). Ook in Gelderland was in 2008 de toenmalige winterstand nog maar de helft van die van 20 jaar daarvoor (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008). De oorzaak van de sterke afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) leidt tot het wegblijven van Houtduiven.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Gelderland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Gelderland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaappleatsen, waar tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). Aangezien tegenwoordig in het landbouwgebied aanzienlijk minder voedsel te halen is, worden Houtduiven steeds vaker in bossen en bosrijke dorpen

gezien. De hoogste uitschieters in winteraantal Houtduiven in Gelderland tot 2008 vielen samen met een zeer goede mast van beuk (1983, 1990, 1993, 1999). Overigens betekent een goed mastjaar niet altijd hoge dichtheden Houtduif, er zijn ook beukenmastjaren die niet gepaard gingen met veel Houtduiven (Vogelwerkgroep Arnhem e.o. 2008). Dit geeft aan dat ook factoren van buiten Gelderland en Nederland bepalend zijn voor het aantal vogels dat hier doortrekt of overwintert.

De dalende trend die zowel op de lange als korte termijn zichtbaar is in het winteraantal Houtduiven in Gelderland komt overeen met de landelijke trend. Deze daling wordt, naast klimaatveranderingen, waarschijnlijk met name veroorzaakt door de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). Aangezien de Gelderse winterpopulatie een van de grootste van Nederland is, is deze deels bepalend voor de landelijke status. Een neergang in Gelderland betekent ook een neergang van de landelijke populatie. Voor de landelijke niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GRÜNEBERG, C., SUDMANN, S.R., WEISS, J., JÖBGES, M., KÖNIG, H., LASKE, V., SCHMITZ, M. & SKIBBE, A. 2013. Die Brutvögel Nordrhein-Westfalens. NWO & LANUV (Hrsg.), LWL-Museum für Naturkunde, Münster.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- LENSINK, R. (VOGELWERKGROEP ARNHEM E.O.) 1993. Vogels in het Hart van Gelderland. Uitgeverij KNNV/Stichting Uitgeverij Sovon.
- ONKELINX, T., VERMEERSCH, G., & DEVOS, K. (2022). Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Brussel: INBO.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>
- VOGELWERKGROEP ARNHEM E.O. 2008. Vogels van de Veluwezoom. Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken, Arnhem.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Limburg - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

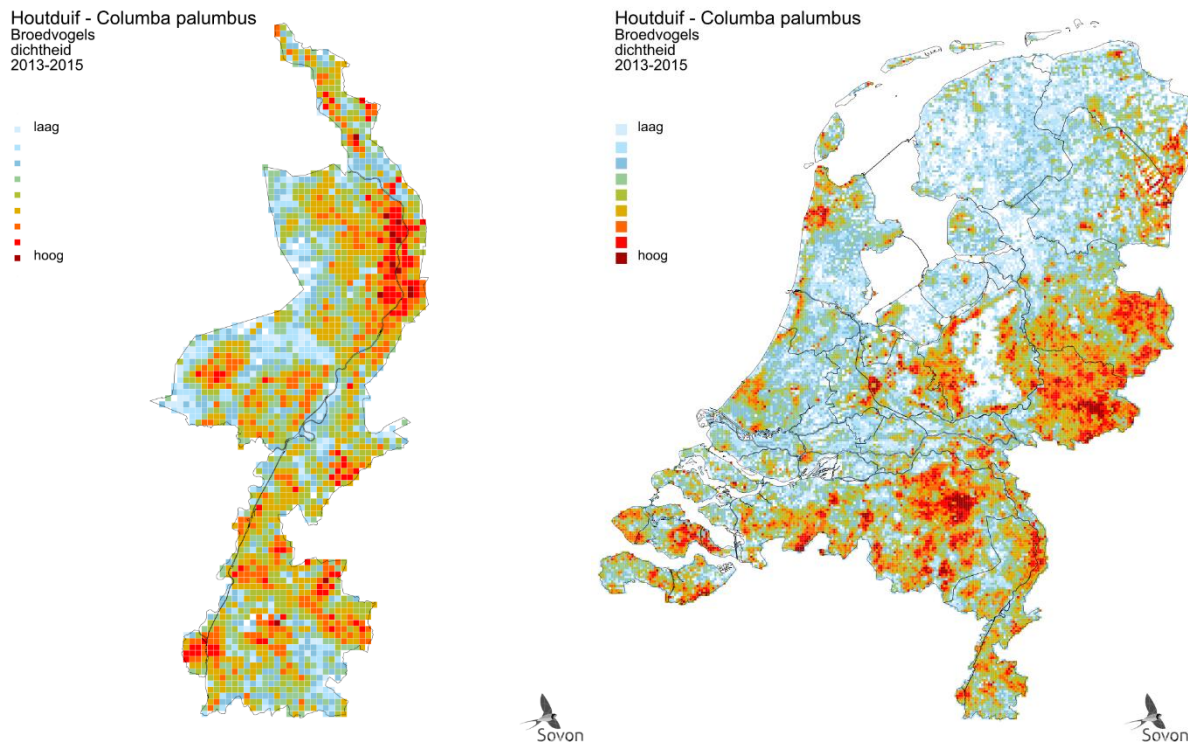
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon, 2023). De provincie Limburg

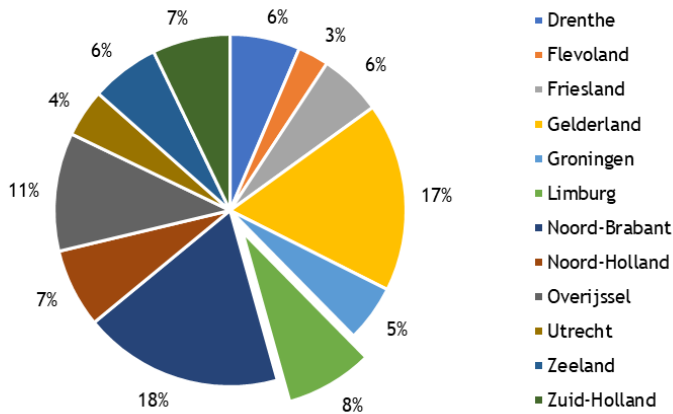
valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. De soort wordt in een groot deel van Limburg als broedvogel aangetroffen, waarbij de hoogste dichtheden in het stedelijk gebied zijn vastgesteld (Hustings *et al.* 2006). De laagste dichtheden zijn te vinden in de meer open agrarische gebieden in het oosten van het Heuvelland en op de grens met Noord-Brabant (Figuur 1). De dichtheden horen tot de hogere van het land, samen met de Achterhoek, Twente en het oosten van Noord-Brabant. De afgelopen decennia heeft in Limburg een verschuiving plaatsgevonden. Begin jaren tachtig waren hoge dichtheden te vinden in dichte naaldboutpercelen in het zuidoosten (Hustings, Van der Coelen, Van Noorden, Schols, & Voskamp, 2006). De dichtheden in bossen zijn inmiddels afgenomen, het hoogste aantal broedparen bevinden zich intussen in het stedelijk gebied.

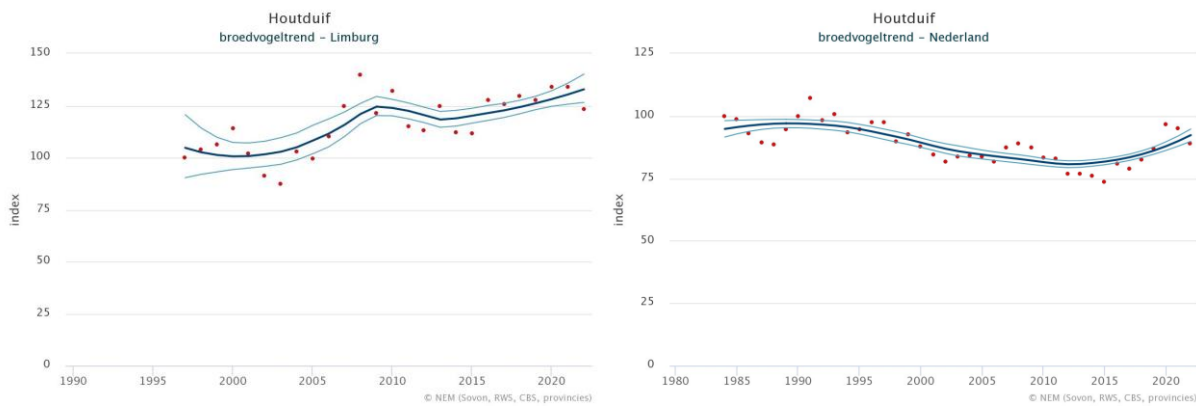
Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Limburg (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

De omvang van de Limburgse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2020 geschat op circa 23.300 – 46.400 broedparen, wat overeenkomt met 8% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Limburgse broedpopulatie laat op de lange termijn een matige toename zien, die afwijkt van de landelijke trend (Figuur 3) die een matige afname weergeeft over die periode (Sovon, 2023). De matige toename over de korte termijn is redelijk vergelijkbaar met de landelijke aantalsontwikkeling over dezelfde periode, zij het dat deze in Limburg iets groter is. Qua omvang is de provinciale bijdrage niet opvallend hoog of laag. Limburg is een van de twee provincies met een, op lange termijn, positieve trend. In acht provincies is sprake van een afname en in de overige twee is de populatie stabiel. In Vlaanderen is de broedvogel populatie stabiel (2006-2021) (Onkelinx, Vermeersch, & Devos, 2022). Deze trend wijkt niet af van de Nederlandse en Limburgse trend over dezelfde periode.

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Limburg uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Limburg (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

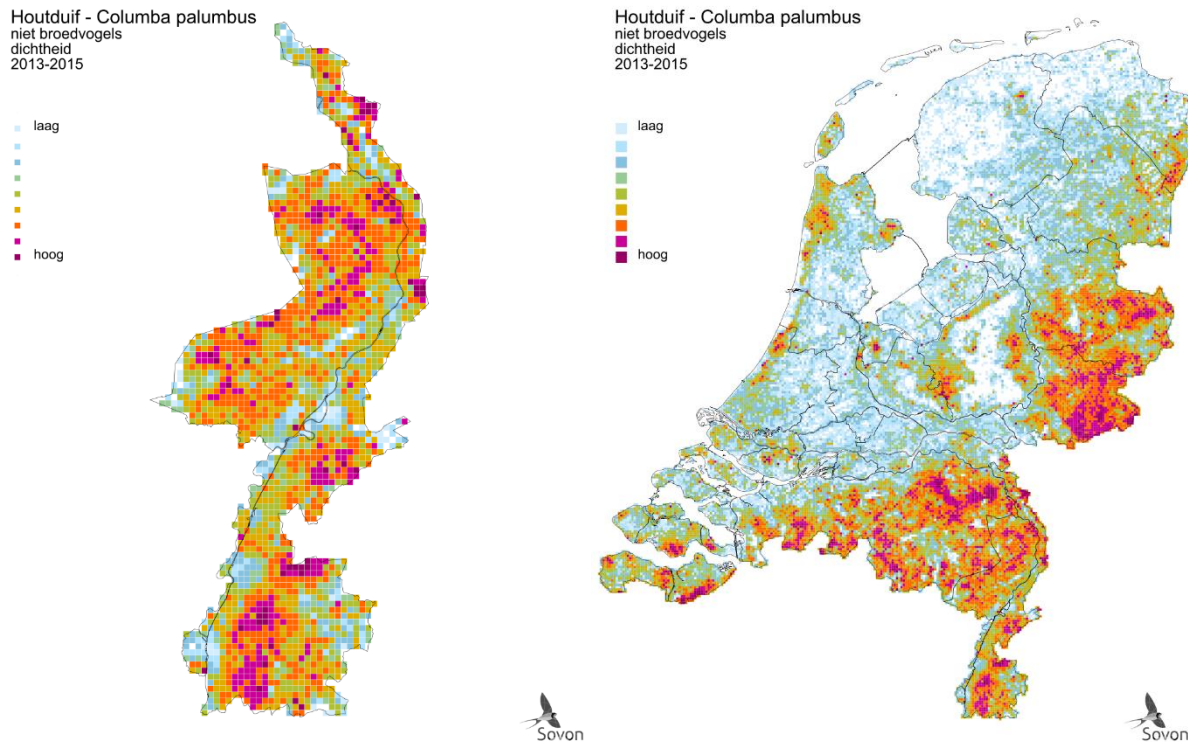
Het voorkomen van de Houtduif in Limburg als broedvogel wijkt weinig af van het landelijke beeld, de soort komt vooral voor in het meer kleinschalige landschap en het stedelijk gebied met relatief veel groen. Het potentiële broedgebied van Houtduif komt overeen met bezet leefgebied, de soort komt algemeen en wijdverbreid voor. In de open agrarische gebieden in het noordwesten van de provincie is de dichtheid lager dan in het meer kleinschalige landschap en het stedelijke gebied. De verspreiding van Houtduif in Limburg lijkt gecorreleerd aan de dichtheid aan bebouwd gebied, juist daar is de dichtheid hoger terwijl in het omliggende buitengebied de dichtheid belangrijk lager is. Het is aannemelijk dat deze verandering, de trek naar de stad, de komende jaren min of meer doorzet. In intensief, open agrarisch gebied is de soort minder aanwezig en dat zal ook zo blijven. Stedelijke uitbreiding leidt tot veel geschikt habitat – en dus toename –wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. Specifiek in Zuid-Limburg wordt door Houtduif gefoerageerd in de Hamsterreservaten, ook door broedvogels uit de stad.

De toename van de Limburgse broedpopulatie valt op tegen de afnemende trend in veel andere delen van het land. Alleen voor de korte termijn zijn de ontwikkelingen gelijk. Waarschijnlijk ligt de oorzaak hiervan in de verhouding stedelijk gebied en grootschalige open agrarische gebieden (relatief meer stedelijk gebied en in Zuid-Limburg behoud van kleinschalig landschap, waardoor de positieve ontwikkelingen hier de trend domineren) Gezien deze verschuiving van platteland naar stad is het aannemelijk dat de toename doorzet als gevolg van verdere verstedelijking. Door extensiveringen in de landbouw en een toename van agrarisch natuurbeheer als gevolg van bijvoorbeeld het Nationaal Programma Landelijk Gebied of ingrepen ten behoeve van de benodigde reductie van stikstofdepositie, kan de soort ook in het agrarisch gebied mogelijk weer toe gaan nemen.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

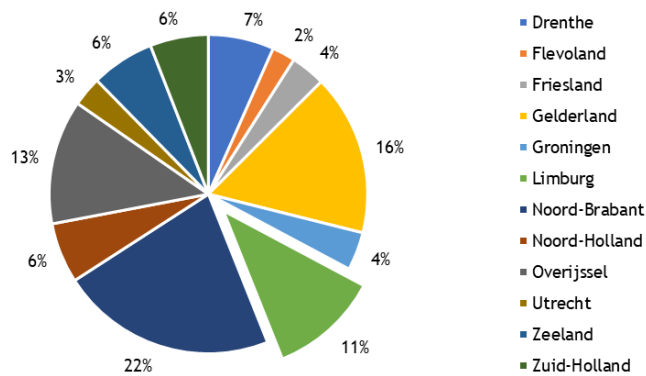
De verspreiding in de winter is min of meer gespiegeld aan die in het broedseizoen, de hoogste dichtheden zijn dan juist in het agrarisch gebied te vinden en de dichtheden in het stedelijk gebied zijn laag. Dit wordt verklaard doordat in de winterperiode veel op akkers op oogstresten gefoerageerd wordt. Ook is de populatie in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. Het grootste aantal bevindt zich in Zuid-Limburg, maar de verschillen met Midden- en Noord-Limburg zijn klein.

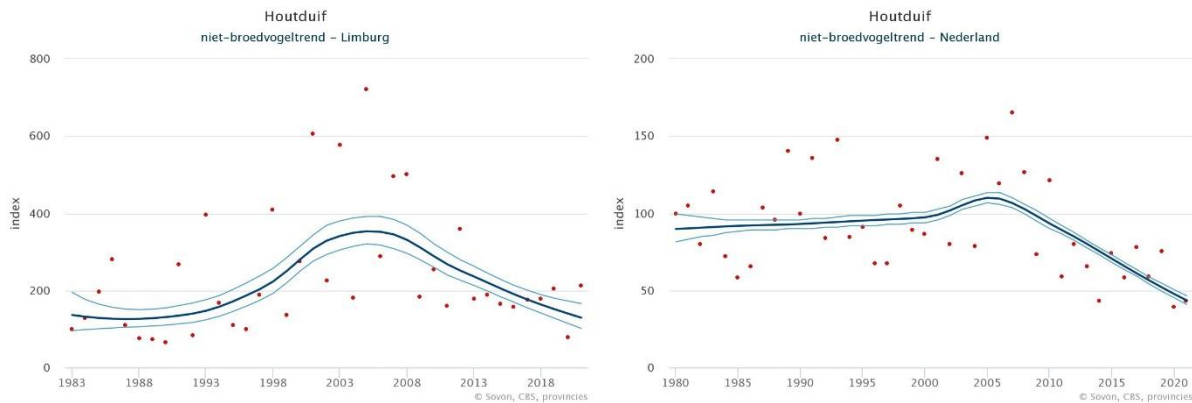
Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Limburg (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

Net als landelijk is in Limburg de winterpopulatie aanzienlijk groter dan de broedpopulatie. De totale winterpopulatie wordt geschat op 110.000 – 220.000 vogels, wat ongeveer 11% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015). De trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt ook deels over Limburg, waarbij een deel van de noordelijke vogels samen met Duitse vogels hier blijft overwinteren. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Limburg laat op de lange termijn (1983) een toename zien, in tegenstelling tot de landelijke trend die sterk negatief is (Figuur 6). Op de korte termijn is echter wel sprake van een significante afname, overeenkomstig met de landelijke trend. De provinciale en landelijke trends volgens grotendeels dezelfde lijn, de lange termijn toename in Limburg komt doordat de soort aanvankelijk sterk toenam (tot ongeveer 2005). De oorzaak van de sterke recente afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller, et al., 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethode) kan leiden tot een minder aantrekkelijk overwinteringshabitat waardoor de soort elders gaat overwinteren. In Vlaanderen werd in 2015 en 2016 ook een sterke afname van het aantal overwinterende vogels gezien, waarbij echter het aandeel doortrekkende Houtduiven niet zichtbaar veranderde (Herremans, 2016). Ook hierin wordt de afname geweten aan de grootschalige veranderingen in de landbouw.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Limburg uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Limburg (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. De Hamsterreservaten in Zuid-Limburg vormen lokaal een belangrijk foerageergebied. Daarnaast wordt in bossen gefoerageerd op eikels en beukenootjes en fungeren deze als slaappleaatsen. Door de intensivering van de landbouw is het beschikbare voedsel in het agrarisch gebied sterk afgenomen, waardoor groepen met duizenden exemplaren geen veel voorkomend beeld meer zijn (Hustings *et al*, 2006). Net als landelijk heeft hierdoor in Limburg ook een sterke afname plaatsgevonden. Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden het de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer als gevolg van ingrepen in het landbouwgebied waarbij ingezet wordt op extensivering (Nationaal Programma Landelijk Gebied en reductie stikstofemissie) het beschikbare voedsel toe kan nemen, waardoor de afnemende trend omgebogen kan worden.

Literatuur

- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HERREMANS, M. (2016). Crash overwinterende Houtduiven zet sterk door in de winter 2015-2016. *Natuur.oriolus*. Jaargang 82, nr. 1, pp. 14-16.
- HUSTINGS, F., VAN DER COELEN, J., VAN NOORDEN, B., SCHOLS, R., & VOSKAMP, P. (2006). Avifauna van Limburg. Maastricht: Stichting Natuurpublicaties Limburg.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- ONKELINX, T., VERMEERSCH, G., & DEVOS, K. (2022). Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Brussel: INBO.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Noord-Brabant - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

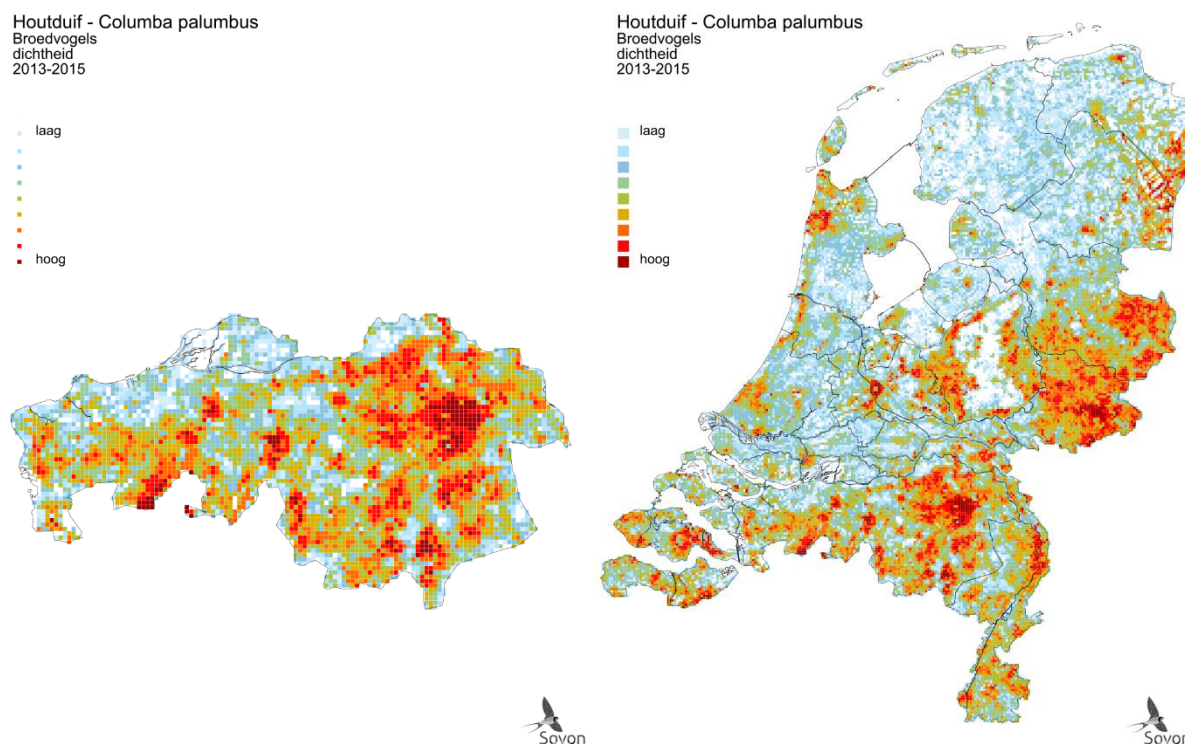
1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon 2023). De provincie Noord-

Brabant valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. In Oost-Brabant bevindt zich een van de hoogste dichtheden van Nederland (Sovon 2018). Dit heeft te maken met de combinatie van nog aanwezig halfopen agrarisch landschap met verspreide verbouwing en een aanzienlijk oppervlak stedelijk gebied. Ook in de regio Zundert in West-Brabant, waar boomkwekerijen en verspreide bebouwing elkaar afwisselen, is een hoge dichtheid broedende Houtduiven te vinden (Sovon 2018). In de verspreiding van de Houtduif door Brabant is duidelijk de overgang van zandgrond naar zee- en rivierklei terug te zien. In het uiterste westen en langs de noordgrens in het rivierengebied, is de dichtheid aan broedende Houtduiven een stuk lager. Ook de aaneengesloten dichte naaldbossen op de Brabantse wal zijn niet in trek, vanwege de lage hoeveelheid beschikbaar voedsel (SWV 2007).

In de periode 1983-87 werd in het midden en oosten van de provincie in meer dan de helft van de bosjes in agrarisch gebied Houtduiven aangetroffen, met de verwachting dat in werkelijkheid nog meer bosjes bezet waren (Poelmans *et al.* 1997). Met name gemengde bosjes, met een gevarieerder voedselaanbod, genoten de voorkeur. Ook een goed ontwikkelde struiklaag geeft een hogere bezettingsgraad (Poelmans *et al.* 1997). In het midden en oosten ontbrak de soort in 1983-87 enkel in het Maaspoldergebied. De boomarme kleipolders en weinige erfbplantingen in deze dunbevolkte regio bieden de Houtduif namelijk amper broedgelegenheid (Poelmans *et al.* 1997). Dit beeld is tegenwoordig min of meer ongewijzigd, zei het dat het totaal aantal wel afgenomen is.

Hoewel de dichtheid lager is, is de soort ook in het westen van Noord-Brabant nog een algemene soort. Alleen in de open, boomarme landschappen ontbreekt de soort (SWV 2007). Gemengd bos levert ook hier de hoogste dichtheid aan broedparen op. In agrarisch gebied worden de hoogste relatieve dichtheden gezien in (half)besloten cultuurlandschap, met zowel genoeg broedgelegenheid als genoeg voedsel. Voorbeelden hiervan zijn de Baronie, de dalen van de Aa of Weerij en Bijloop, de omgeving van Oudenbosch en Bosschenhoofd, rond Willemstad en in een brede band van Roosendaal tot Nieuw-Vossemeer (SWV 2007). De kans op vestiging van de Houtduif in cultuurlandschap in het westen van Noord-Brabant steeg bij een toenemende oppervlakte aan (gemengde) bosjes. Ook in stedelijk gebied is de Houtduif hier talrijk, met name in oudere wijken. Dorpen zijn populairder dan steden, waarschijnlijk omdat omringende landbouwgronden om te foerageren makkelijker te bereiken zijn. De Houtduif is in het westen van Noord-Brabant in dorpen bijna net zo talrijk als in bossen (SWV 2007).

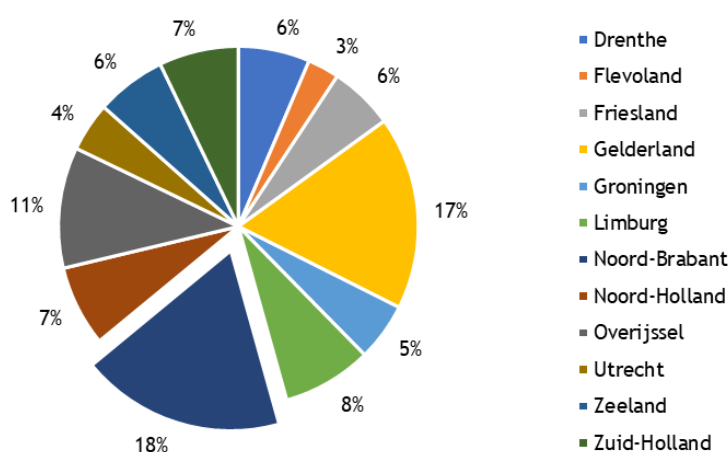

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

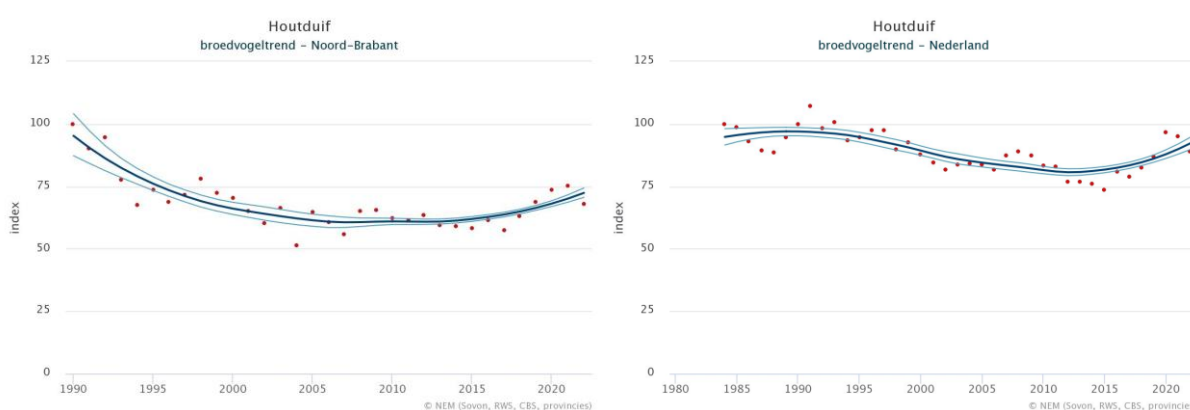
2. Populatie

De omvang van de Noord-Brabantse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 52.200– 104.400 broedparen, wat overeenkomt met 18% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Noord-Brabantse broedpopulatie laat op de lange termijn (vanaf 1995) een matige afname zien, die overeenkomt met de landelijke trend (Figuur 3) (Sovon 2023). Op de korte termijn laat de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Noord-Brabant juist een matige toename zien. Ook dit is overeenkomstig met de landelijke aantalsontwikkeling over dezelfde periode. De afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller wegwerken van oogstrestanten.

De provinciale bijdrage van de Noord-Brabantse broedpopulatie (18%) is de grootste van heel Nederland. Aangezien Noord-Brabant 12% van de gehele oppervlakte van Nederland bestrijkt, is het aandeel broedende Houtduiven in de provincie ook relatief hoog. In tegenstelling tot de landelijke trend en die van bijvoorbeeld Gelderland, is in de jaren negentig van de 20^e eeuw een sterke daling zichtbaar, wat suggereert dat het aandeel destijds nog groter was. In Vlaanderen is de broedvogelpopulatie stabiel (2006-2021) (Onkelinx *et al.* 2022). Deze trend wijkt niet af van de Nederlandse en Noord-Brabantse trend over dezelfde periode.

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Brabant uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Noord-Brabant wijkt weinig af van het landelijke beeld, net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige

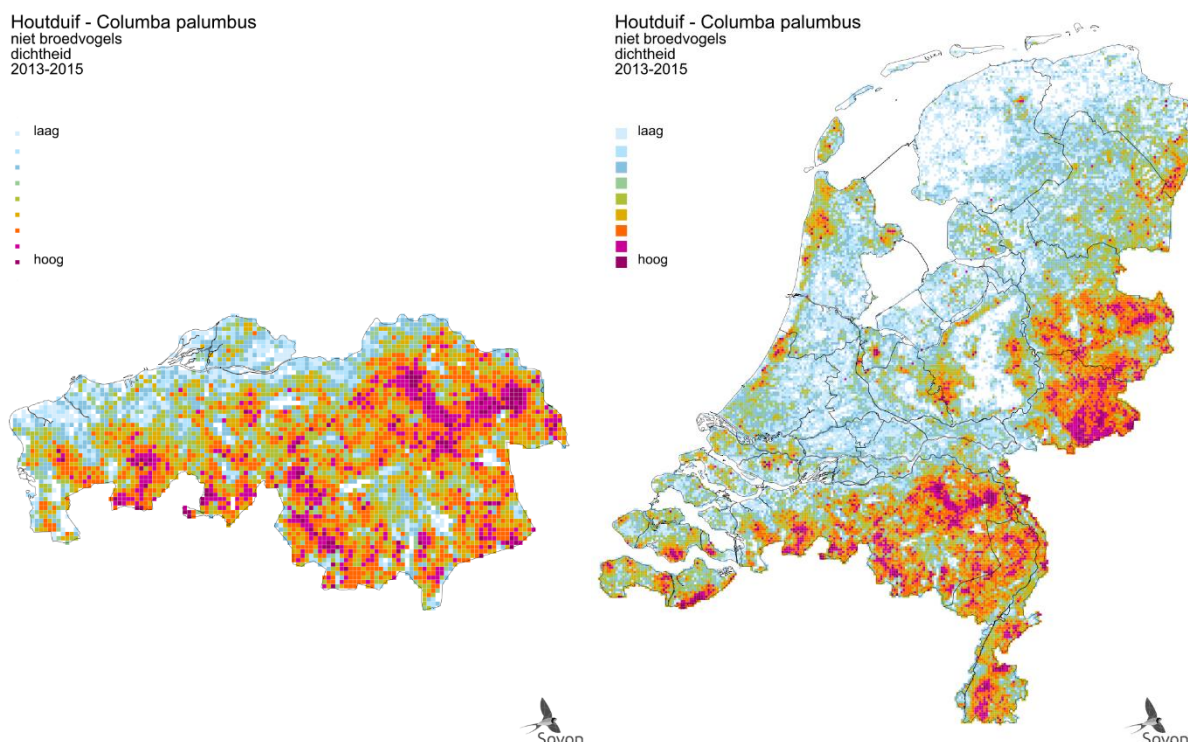
agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). Het potentiële broedgebied van Houtduif komt overeen met het huidige bezette leefgebied, de soort komt algemeen en wijdverbreid voor (Sovon 2022). In de open agrarische gebieden, open heideterreinen en in de dichte naaldbossen is de dichtheid aanzienlijk lager dan in het meer kleinschalige cultuurlandschap en het stedelijke gebied van de Provincie. Op zandgrond broedt de soort meer dan op kleigrond, wat gecorreleerd is aan het landgebruik van grote open akkers of graslanden op de kleigronden.

Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is ook in Noord-Brabant zichtbaar. Er zijn dan ook geen redenen bekend om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Noord-Brabant af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

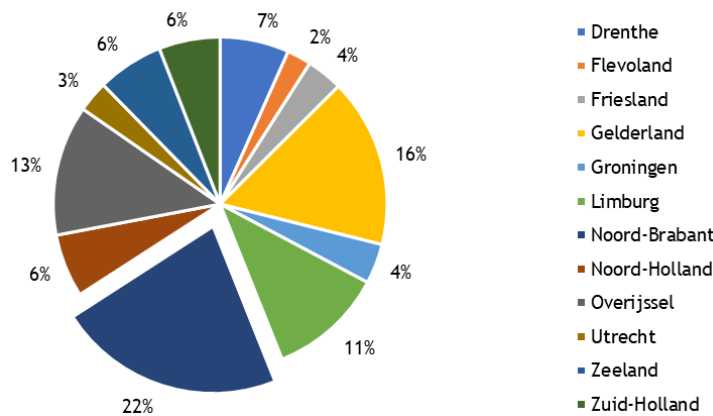
Ook in de winter wordt in Noord-Brabant een van de hoogste concentraties Houtduiven waargenomen van heel Nederland. De vogels foerageren hier in groepsverband op graan- en maïsstoppels en overnachten gezamenlijk op slaappleatsen in bossen (Sovon 2018). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. In Noord-Brabant is de verschuiving minder duidelijk zichtbaar, waarschijnlijk door de hoge concentraties die in beide seizoenen al aanwezig zijn. Ook in de winter worden de open landbouwgebieden, heideterreinen en dichte bossen gemeden (figuur 4).

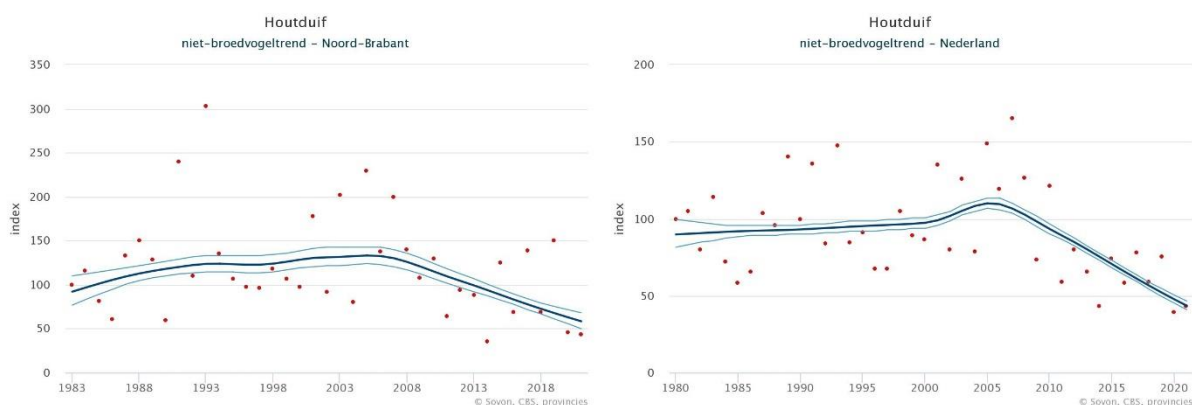
Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

Net als landelijk is in Noord-Brabant de winterpopulatie aanzienlijk groter dan de broedpopulatie. De totale winterpopulatie in Noord-Brabant wordt geschat op 220.000 - 440.000 vogels, wat ongeveer 22% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015). Net als bij de broedpopulatie is het provinciale aandeel van Noord-Brabant in de landelijke winterpopulatie van de Houtduif vrij hoog. Ook wanneer uitgezet tegen het aandeel wat Noord-Brabant heeft in het totaal oppervlak van Nederland (12,2%) is dit een hoog percentage. Dit heeft te maken met dat een aanzienlijk deel van de provincie in de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, wat leidt tot een grote najaarstrek. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Noord-Brabant laat op zowel de lange termijn (sinds 1983) als de korte termijn een afname zien. De lange termijn trend is wel minder sterk negatief dan de landelijke trend, namelijk -0,98% per jaar ten opzichte van -1,2% landelijk (figuur 6) (Sovon 2022). De oorzaak van de sterke afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichterbij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethode) leidt tot het wegblijven van Houtduiven. In Vlaanderen werd in 2015 en 2016 ook een sterke afname van het aantal overwinterende vogels gezien, waarbij echter het aandeel doortrekkende Houtduiven niet zichtbaar veranderde (Herremans 2016). Ook hierin wordt de afname geweten aan de grootschalige veranderingen in de landbouw.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Brabant uitgelicht.

Figuur 6. Aantalontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Noord-Brabant (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaapplekken waarin tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). De afname van de aantallen overwinterende

Houtduiven in Noord-Brabant past ook in het landelijke beeld en hangt samen met de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- GRÜNEBERG, C., SUDMANN, S.R., WEISS, J., JÖBGES, M., KÖNIG, H., LASKE, V., SCHMITZ, M. & SKIBBE, A. 2013. Die Brutvögel Nordrhein-Westfalens. NWO & LANUV (Hrsg.), LWL-Museum für Naturkunde, Münster.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HERREMANS, M. (2016). Crash overwinterende Houtduiven zet sterk door in de winter 2015-2016. *Natuur.oriolus*. Jaargang 82, nr. 1, pp. 14-16.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- ONKELINX, T., VERMEERSCH, G., & DEVOS, K. (2022). Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Brussel: INBO.
- POELMANS, W., VAN DIERMEN, J., CASPERS, T. & SIERDSEMA, H. 1997. Broedvogels van Midden- en Oost-Brabant. Provincie Noord-Brabant.
- SAMENWERKINGSVERBAND WESTBRABANTSE VOGELWERK GROEPEN. 2007. Atlas van de West-Brabantse broedvogels, NPN media, Breda.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>
- VOGELWERK GROEP ARNHEM E.O. 2008. Vogels van de Veluwezoom. Vogelwerkgroep Arnhem en omstreken, Arnhem.

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Noord-Holland - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

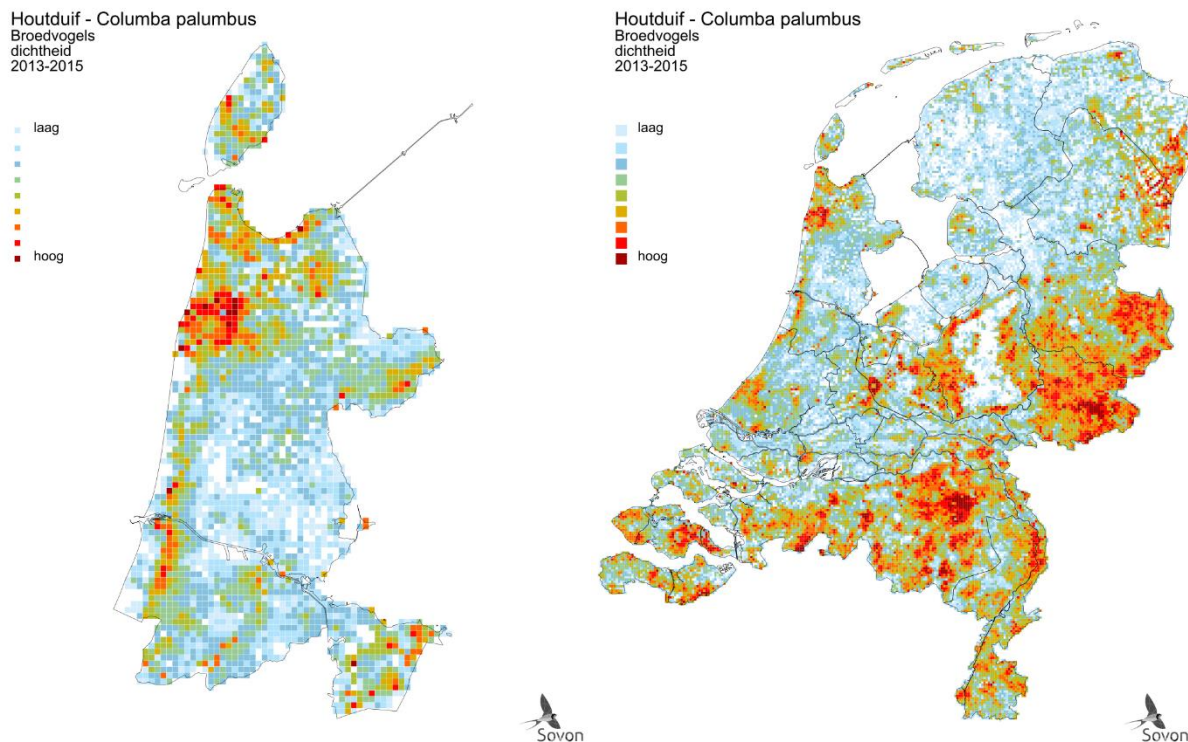
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon 2023). De provincie Noord-

Holland valt vrijwel als geheel binnen het areaal van de Houtduif, er zijn vrijwel geen kilometerhokken waar Houtduif niet als broedvogel is vastgesteld (Scharringa *et al.* 2010). Uitzonderingen hierop zijn volstrekt boomloze gebieden, zoals de zandplaten in het IJsselmeer (De Kreupel), de onbeboste delen van de Afsluitdijk, het Balgzand en de schorren op Texel, de graslanden achter de Hondsbossche Zeewering en de boomloze delen van grote droogmakerijen, zoals die in de Schermer (Scharringa *et al.* 2010). Voorkeursbroedplekken zijn bomen en struiken, maar incidenteel wordt ook gebroed op de grond, op gebouwen en onder bijvoorbeeld stationsoverkappingen (Ruitenbeek *et al.* 1990). De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Noord-Holland verschilt van plek tot plek, waarbij de hoogste dichtheden te vinden zijn in het stedelijk gebied langs de binnenduinstrand rondom Haarlem en een kern rond Schagen (figuur 1). Opvallend is de lage dichtheid in Amsterdam, daar waar elders in Nederland de dichtheden in stedelijk gebied veelal hoog is. Mogelijk is de afwezigheid van (opgaand) groen hier debet aan. De afgelopen decennia is er een afname van het aantal gebieden met grote concentraties Houtduiven tussen (Sovon 2023). De grootste dichtheden tussen 2005 en 2009 waren er grote concentraties Houtduiven in parkachtige landschappen van het Gooi, de stedelijke agglomeratie rondom Amsterdam, het duingebied bij Haarlem, het tamelijk kleinschalige cultuurlandschap in oostelijk West-Friesland, de beboste delen van de Noordkop en op Texel. De laagste dichtheden werden gevonden in het poldergebied (Scharringa *et al.* 2010).

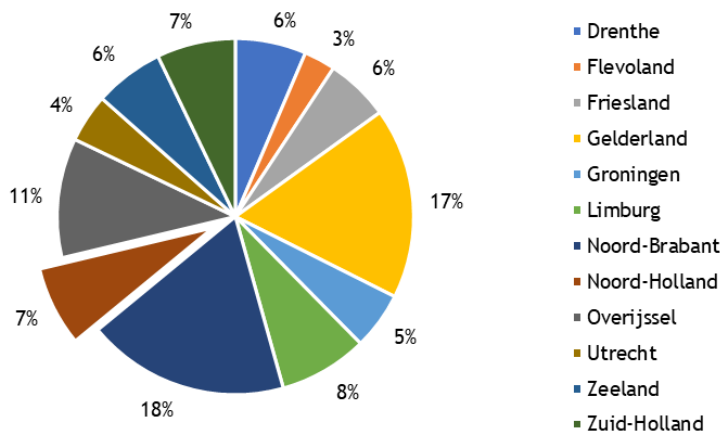

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

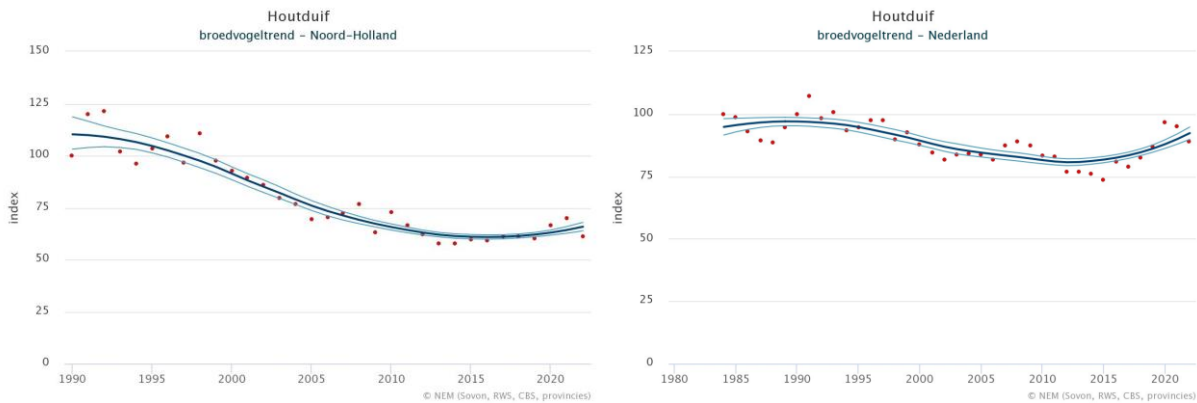
2. Populatie

De omvang van de Noord-Hollandse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 20.300– 40.600 broedparen, wat overeenkomt met 7% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Noord-Hollandse broedpopulatie laat op de lange termijn (vanaf 1995) een matige afname zien, met een jaarlijkse verandering van -2,2% per jaar. Ook de landelijke trend is significant afnemend over de lange termijn, echter is deze minder sterk dan in Noord-Holland (-0,9% per jaar) (Figuur 3) (Sovon 2023). De landelijke afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller wegwerken van oogstrestanten. In Noord-Holland speelt mogelijk ook een sterke verstedelijking een rol, waarbij slechts een beperkt aandeel groen is gerealiseerd (bedrijventerreinen, infrastructuur et cetera).

Op de korte termijn is de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Noord-Holland stabiel tot licht positief. Dit min of meer in overeenstemming met de landelijke korte termijntrend, die eveneens positief is. De provinciale bijdrage van de Noord-Hollandse broedpopulatie (7%) is iets lager dan verwacht wordt in vergelijking met de totale oppervlakte van Nederland wat Noord-Holland bestrijkt (10%).

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Holland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Noord-Holland wijkt weinig af van het landelijke beeld, net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). Ook komt het potentiële broedgebied van Houtduif overeen met het huidige bezette leefgebied, de soort komt algemeen en wijdverbreid voor (Sovon 2022). Met name rondom Schagen bevindt zich een hoge dichtheid: hier heeft een zevenvoudige toename van het aantal broedende Houtduiven plaatsgevonden tussen 1984 en 2014 (Smit *et al.* 2015). Deze toename werd gewijd aan de verstedelijking van het gebied, alsmede aan het ouder en daarmee geschikter als broedplek worden van opgaande bomen in de nieuwere wijken. Ook de afwezigheid van de belangrijkste predator van de Houtduif, de havik, kan een rol spelen (Scharringa *et al.* 2010). De toename van de Houtduif als broedvogel in steden is niet alleen in Alkmaar, maar ook in andere stedelijke gebieden in Noord-Holland terug te zien (Smit *et al.* 2015).

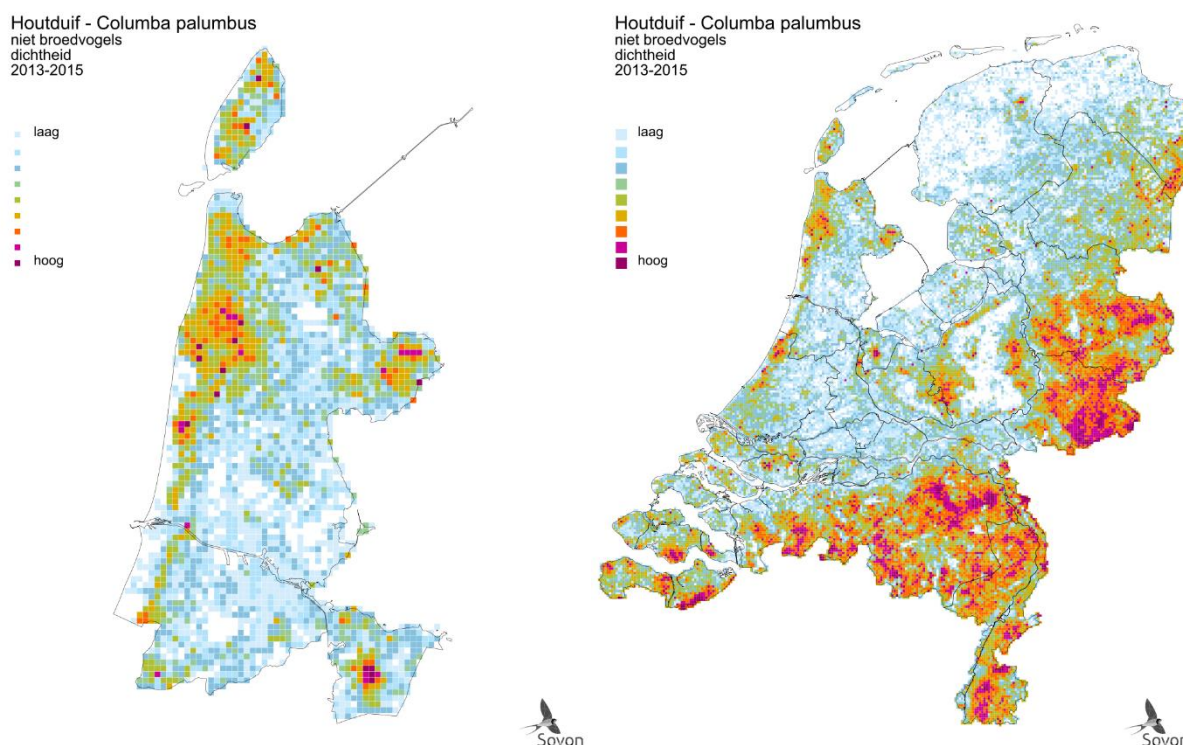
Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die

manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is in Noord-Holland minder zichtbaar, maar er lijkt wel sprake van een lichte stijging. Als gevolg zijn er geen redenen bekend om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Noord-Holland af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De concentraties Houtduiven in Noord-Holland in de winter liggen niet bijzonder hoog. Met name aan de westkant van de Provincie zijn hogere dichtheden te vinden. De vogels foerageren in de winter in groepsverband op graan- en maïsstoppels en overnachten gezamenlijk op slaapplaatsen in bossen (Sovon 2018). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa. Hierdoor zien we in de winter niet de aantrekkingskracht van urbaan gebied terug in de verspreiding van de Houtduif in Nederland. Overwinterende Houtduiven trekken meer naar akkers. De Houtduif komt in de winter wel in dezelfde delen van Nederland voor als in het broedseizoen, met de grootste dichtheden in het zuiden en oosten van Nederland.

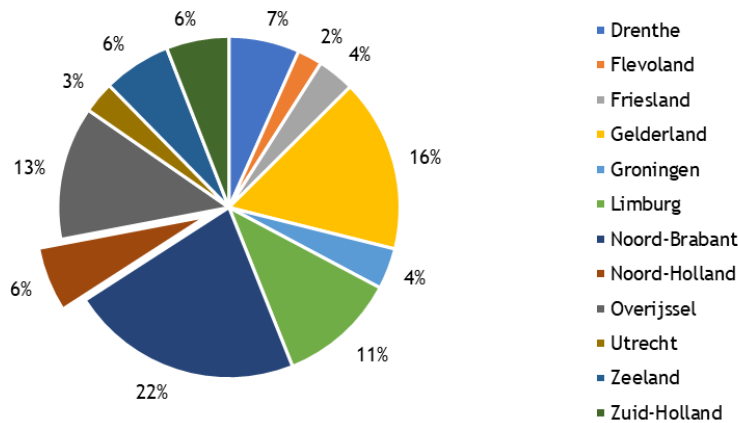

Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

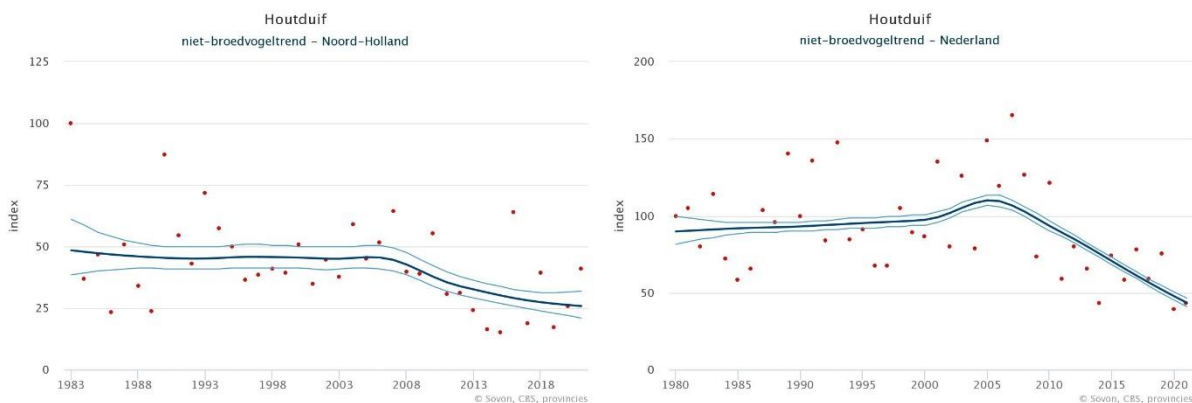
2. Populatie

De totale winterpopulatie in Noord-Holland wordt geschat op 60.000 - 120.000 vogels, wat ongeveer 6% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015). Net als op het landelijk niveau het geval is, is de winterpopulatie in Noord-Holland dus aanzienlijk groter dan de broedpopulatie. Net als bij de broedpopulatie is het aandeel wintervogels uitgezet tegen het aandeel wat Noord-Holland heeft in het totaal oppervlak van Nederland (9,8%) relatief laag. Dit heeft te maken met dat Noord-Holland niet aan de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, waardoor de najaarstrek minder groot is. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Noord-Holland laat op de lange termijn (sinds 1983) een afname zien (figuur 6). Op de korte termijn is de populatietrend onzeker, stabiel tot licht afnemend. De lange termijn trend is iets negatiever dan de landelijke trend, namelijk -1,6% per jaar ten opzichte van -1,2% landelijk (figuur 6) (Sovon 2022). De oorzaak van de sterke afname is nog

onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) leidt tot het wegblijven van Houtduiven.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Noord-Holland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Noord-Holland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaappleatsen waarin tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukenootjes (Sovon 2018). De afname van de aantallen overwinterende Houtduiven in Noord-Holland past ook in het landelijke beeld en hangt samen met de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BIJLSMA, R. 2012. Mijn roofvogels. Atlas contact, Amsterdam/Antwerpen
- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- RUITENBEEK, W., SCHARRINGA, K.J.G. & ZOMERDIJK, P.J. 1990. Broedvogels van Noord-Holland. Stichting Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland
- SCHARRINGA, K.C.J.G., RUITENBEEK, W. & ZOMERDIJK, P.J. 2010. Atlas van de Noord-Hollandse broedvogels. Samenwerkende Vogelwerkgroepen Noord-Holland (SVN), Landschap Noord-Holland
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Overijssel - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

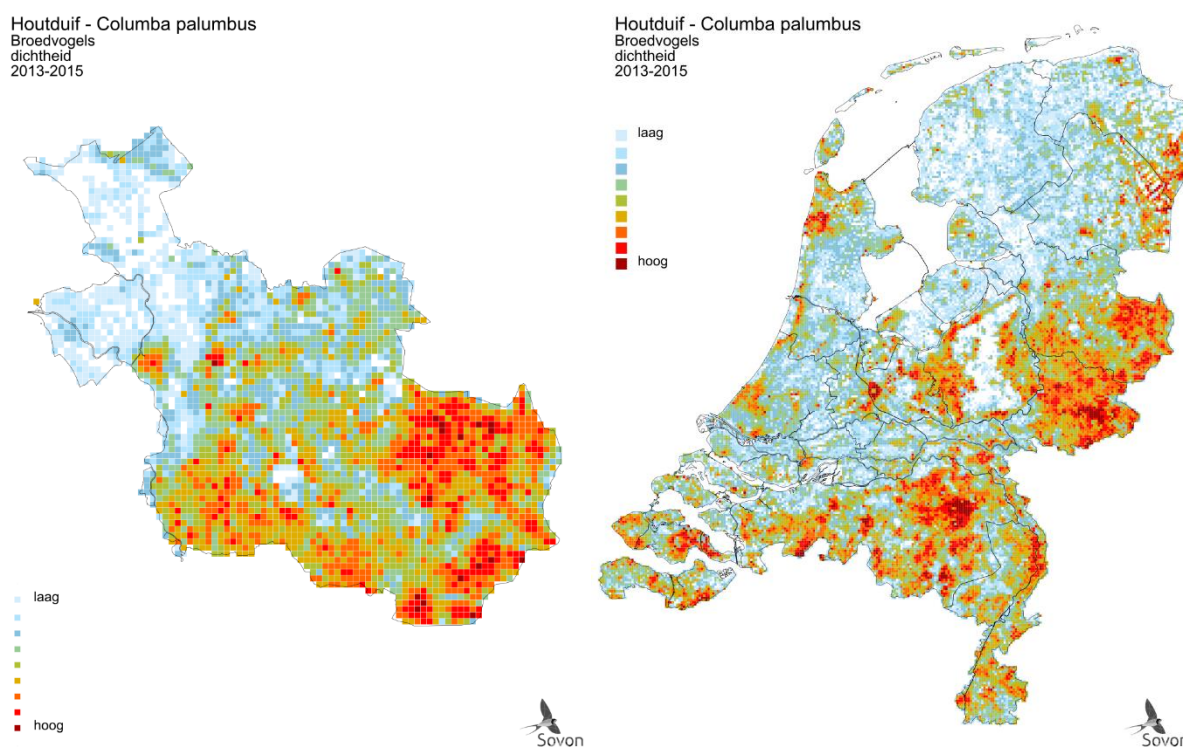
II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied van Houtduif in Overijssel, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is gelijk gebleven ten opzichte van de jaren zeventig (Sovon 2023). De

provincie Overijssel valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Overijssel verschilt wel van plek tot plek (figuur 1). De hoogste dichtheden bevinden zich in het oosten van de provincie, rondom de steden Enschede, Hengelo en Almelo en tegen de grens met Duitsland aan (figuur 1). Deze regio heeft, samen met de aangrenzende Achterhoek in Gelderland, de hoogste concentraties van het land (Sovon 2018). De hoge dichtheden in steden en dorpen passen in het landelijke beeld (Sovon 2018). Ten opzichte van de periode 1998-2000 is een afname zichtbaar in het aantal gebieden met hoge concentraties broedende Houtduiven, met name in het intensieve landbouwgebied tussen Raalte en Nijverdal. Ook ten zuiden van Enschede is een opvallend grote afname te zien (Sovon 2023). De afname sinds 1998-2000 heeft waarschijnlijk te maken met de verslechterde voedselsituatie op akkers, waar de hele Nederlandse broedpopulatie last van heeft (Sovon 2018).

Overijssel grenst aan de twee Duitse deelstaten Nordrhein-Westfalen en Niedersachsen. In Nordrhein-Westfalen komt de Houtduif door de hele deelstaat in hoge dichtheden voor, waarbij de hoogste dichtheden zich met name in agglomeraties en grote steden bevinden (Grüneberg & Sudmann *et al.* 2013). Ook in de Duitse provincie Niedersachsen zijn de dichtheden broedende Houtduiven hoog. In heel Niedersachsen wordt de soort als broedvogel aangetroffen (Krüger & Sandkühler 2022).

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

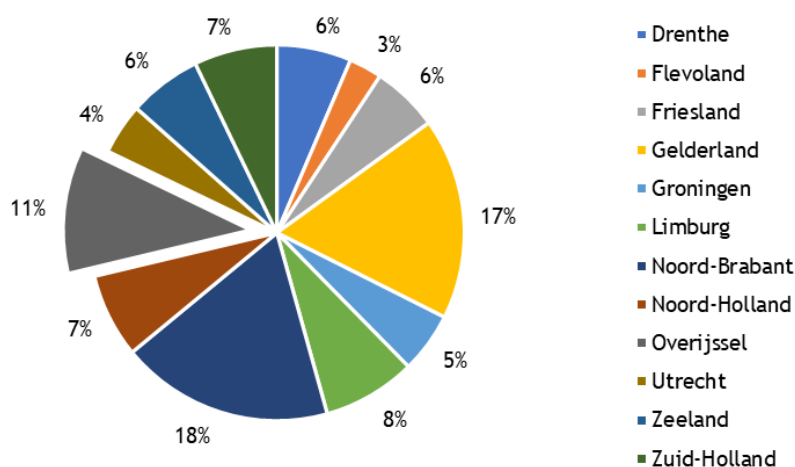
2. Populatie

De omvang van de Overijsselse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 31.900– 63.800 broedparen, wat overeenkomt met 11% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Overijsselse broedpopulatie heeft op de lange termijn een stabiele trend. Dit in tegenstelling tot de landelijke trend, die significant afnemend is over de lange termijn, met een afname van -0,9% per jaar (Figuur 3) (Sovon 2022). De lange termijntrend van de broedpopulatie Houtduiven in Overijssel is daarmee minder negatief dan de landelijke trend over dezelfde periode, maar kent wel een sterkere fluctuatie. De stabiele trend van de Overijsselse broedpopulatie geldt echter niet voor alle delen binnen de provincie. Zo is de broedpopulatie in zowel de Weerribben (van 500 in 1982-1984 naar 90-125 in 2009-2014) als de Wieden (1.200-1.400 in 1982-1984, 180-195 in 2009-2014) flink gekelderde (Brandsma *et al.* 2016). De landelijke afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan

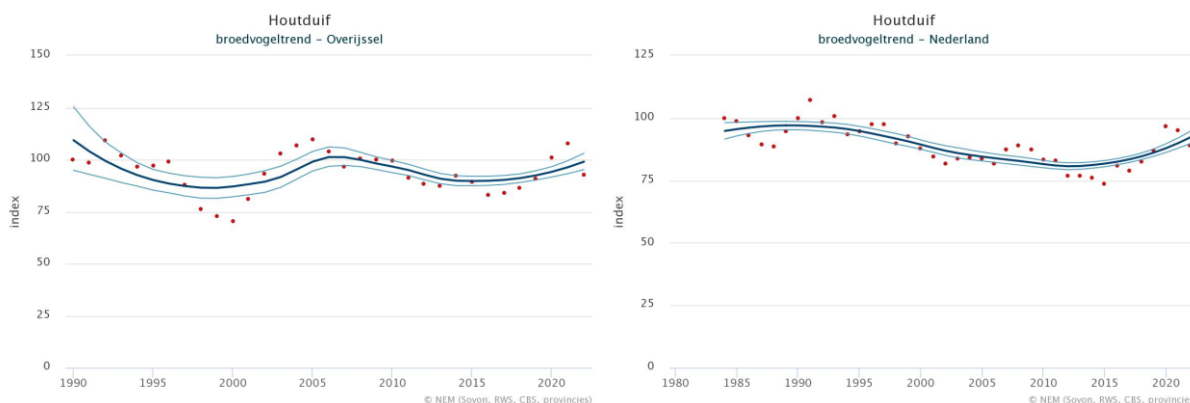
(beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethode en het sneller wegwerken van oogstrestanten (Sovon 2018).

Op de korte termijn is de populatietrend van Houtduif als broedvogel in Overijssel licht positief, overeenkomstig met de landelijke korte termijntrend (Sovon 2023). De provinciale bijdrage van de Overijsselse broedpopulatie (11%) is hoger dan wat verwacht wordt op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Overijssel bestrijkt (8%).

In Nordrhein-Westfalen is de populatie houduiven in de afgelopen 150 jaar aanzienlijk toegenomen, met name door de teelt van kool, koolzaad en maïs. Deze toename hield aan tot de jaren negentig van de vorige eeuw, hierna is volgens de monitoringsgegevens de populatie stabiel gebleven (Grüneberg & Sudmann *et al.* 2013). In Niedersachsen is de Houtduif met 1.100.000 miljoen territoria een van de meest voorkomende broedvogels. De lange termijntrend (1900-2020) is daar sterk toenemend, de populatie is meer dan 50% toegenomen sinds 1900. Op korte termijn (1996-2020) is de trend stabiel (Krüger & Sandkühler 2022).

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Overijssel uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Overijssel wijkt over het algemene weinig af van het landelijke beeld. Net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). Met name in de regio Twente is de dichtheid hoger dan in de rest van Nederland (Sovon 2018).

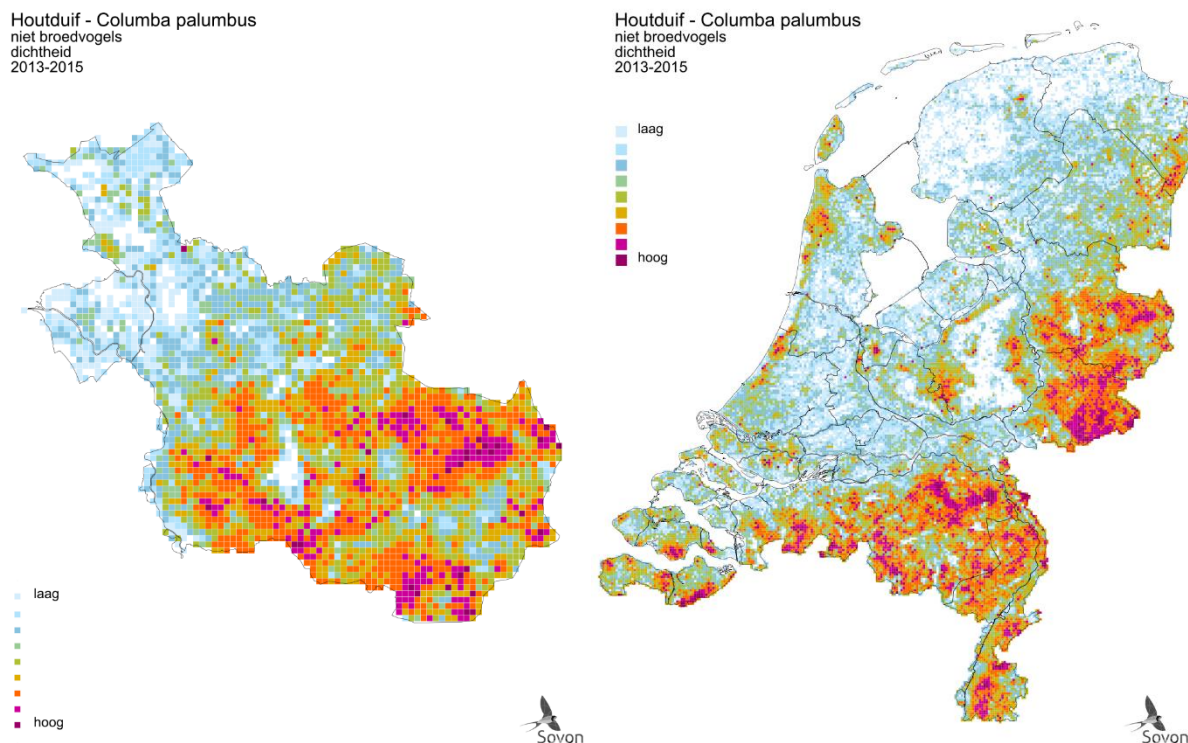
Het landelijk toekomstperspectief voor Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de

natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is ook in Overijssel inmiddels zichtbaar. Omdat de populatie op de lange termijn stabiel is gebleven, zijn er geen redenen om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Overijssel af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De concentraties Houtduiven in Overijssel in de winter zijn met name in het oosten van de Provincie hoog, ook wanneer vergeleken met concentraties in de rest van Nederland (figuur 4). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. Door deze aanvoer en doordat houtduiven in de winter in groepsverband op graan- en maïsstopfels foerageren en bomen benutten voor rust en slaap (Sovon 2018), is in de winter de aantrekkingskracht van urbaan gebied zoals die bij de broedpopulatie geldt, niet zichtbaar. Ook in Overijssel bevinden de hoogste concentraties van de Houtduif als niet-broedvogel zich met name buiten stedelijk gebied. De verspreiding in de winter is wel gelijk als in het broedseizoen, met de grootste dichtheden in het zuiden en oosten van Nederland (figuur 4).

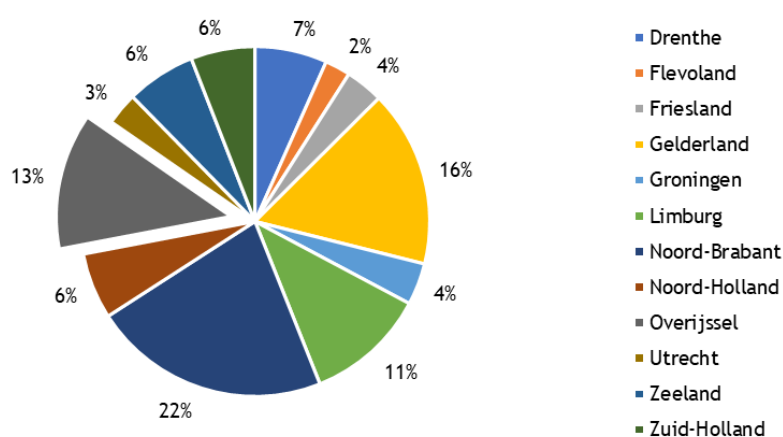

Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

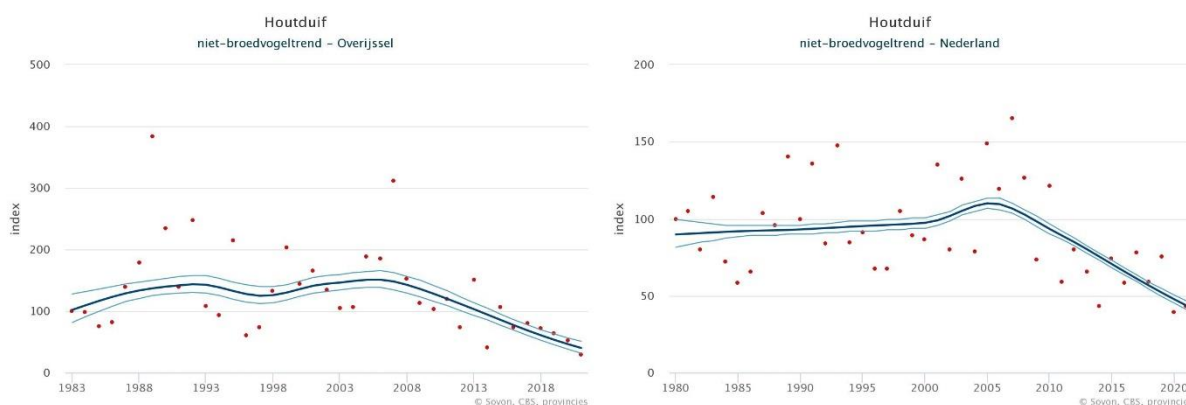
2. Populatie

De totale winterpopulatie in Overijssel wordt geschat op 130.000 - 260.000 vogels, wat ongeveer 13% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015) (figuur 5). Ten opzichte van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Overijssel inneemt (8,2%) is het aandeel overwinterende Houtduiven in de Provincie dus relatief hoog. Dit heeft te maken met dat het oostelijke deel van Overijssel in de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, wat leidt tot een

grotere najaarstrek. Het is niet ongebruikelijk om tijdens de trekperiode in het oosten van de provincie 100.000 vogels op één dag waar te nemen (Knolle *et al.* 1998). Het aantal vogels buiten de broedtijd in Overijssel laat op de lange termijn (sinds 1983) een afname zien van -1,98% per jaar (figuur 6). Ook op de korte termijn (sinds 2009) is sprake van een afname, van -8,09% per jaar. Dit is een van de sterkst afnemende korte termijntrends van alle provincies. De provinciale trend komt overeen met de landelijke trend, die over de lange termijn trend ook negatief is, met een afname van -1,2% per jaar: de populatieomvang in het winterhalfjaar is momenteel 43% lager dan rond 1990 (Sovon 2022). De oorzaak van de sterke afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichterbij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) leidt tot het wegblijven van Houtduiven.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Overijssel uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Overijssel (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaappleatsen, waar tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). Aangezien in deze eeuw op akkers en in de graslanden minder te halen is, worden Houtduiven steeds vaker in die laatstgenoemde bossen, alsook in bosrijke dorpen, gezien

De dalende trend die zowel op de lange als korte termijn zichtbaar is in het winteraantal Houtduiven in Overijssel komt overeen met de landelijke trend. Deze daling wordt, naast klimaatverschuivingen, waarschijnlijk met name veroorzaakt door de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). Aangezien de Overijsselse winterpopulatie een van de

grootste van Nederland is, is deze deels bepalend voor de landelijke status. Een neergang in Overijssel betekent ook een neergang van de landelijke populatie. Voor de landelijke niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- BRANDSMA, O., BREDENBEEK, J. & MESSEMAKER, R. 2016. Vogels van het Nationaal Park Weerribben-Wieden. Veldhuis Media, Raalte.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- GRÜNEBERG, C., SUDMANN, S.R., WEISS, J., JÖBGES, M., KÖNIG, H., LASKE, V., SCHMITZ, M. & SKIBBE, A. 2013. Die Brutvögel Nordrhein-Westfalens. NWO & LANUV (Hrsg.), LWL-Museum für Naturkunde, Münster.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- KNOLLE, P., LANJOUW, R & DE BY, R. 1998. Vogels in Twente. Boekhandel Broekhuis, Hengelo.
- KRÜGER, T. & SANDKÜHLER, K. (2022): Rote Liste der Brutvögel Niedersachsens und Bremens – 9. Fassung, Oktober 2021. – Inform.d. Naturschutz Niedersachs. 41 (2) (2/22): 111-174.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Utrecht - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

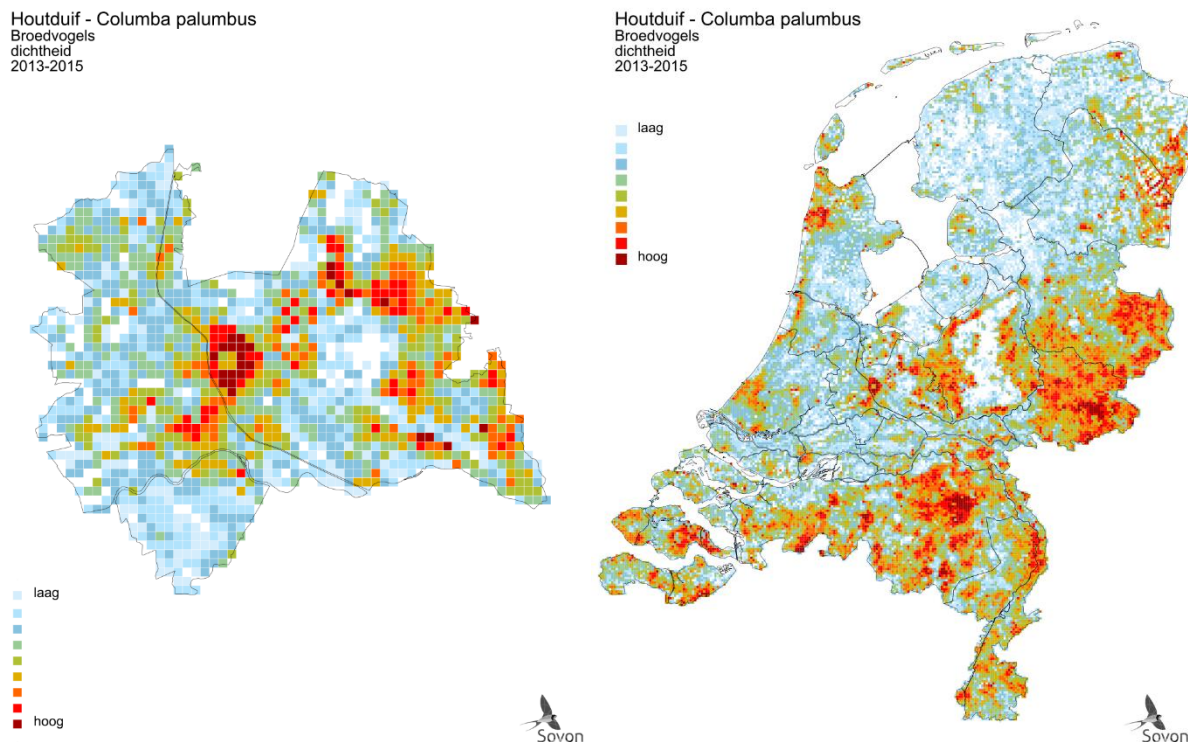
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied van Houtduif in Utrecht, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is gelijk gebleven ten opzichte van de jaren zeventig (Sovon 2023). De

provincie Utrecht valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Utrecht verschilt wel van plek tot plek (figuur 1). De hoogste dichtheden zijn te vinden in en rond de steden Utrecht en Amersfoort en de kernen Soest en Amerongen (figuur 1). De hoge dichtheden in steden en kernen passen goed in het landelijke beeld (Sovon 2018). Tekenend hiervoor is bijvoorbeeld de hoge dichtheid van de Houtduif als broedvogel in Nieuwegein, waar de populatie is vervijfvoudigd tussen 1977 en 2007 (Abel *et al.* 2009). Deze toename is te verklaren doordat Nieuwegein sinds de jaren zeventig sterk gegroeid is en het stedelijk groen inmiddels ouder is geworden en daardoor geschikter is voor Houtduif (Abel *et al.* 2009). Lage dichtheden zijn te vinden op de heidevelden rondom Austerlitz en in grote delen van het Eemland, op beide locaties zijn zeer open en hebben daarmee een gebrek aan broedgelegenheid (Alleyn *et al.* 1971; Mooij 2014). Ten opzichte van de periode 1998-2000 zien is er een afname in het aantal gebieden met hoge concentraties broedende Houtduiven, deze afname is redelijk homogeen verdeeld over de hele provincie (Sovon 2023). Dit heeft waarschijnlijk te maken met de verslechterde voedselsituatie op akkers, waar de hele Nederlandse broedpopulatie last van heeft (Sovon 2018).

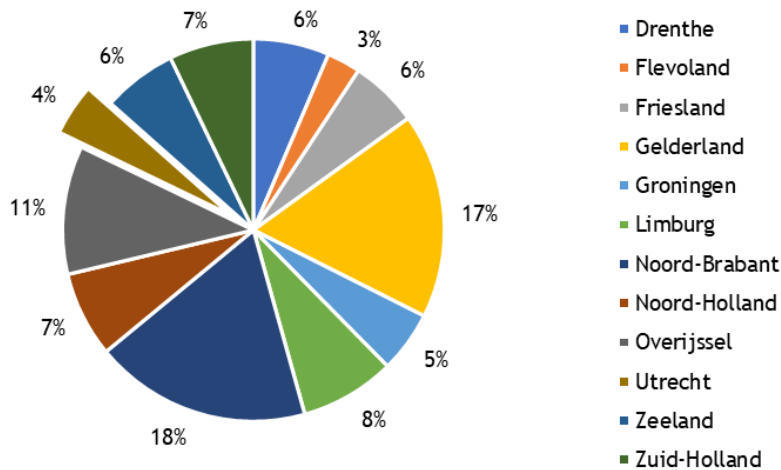

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

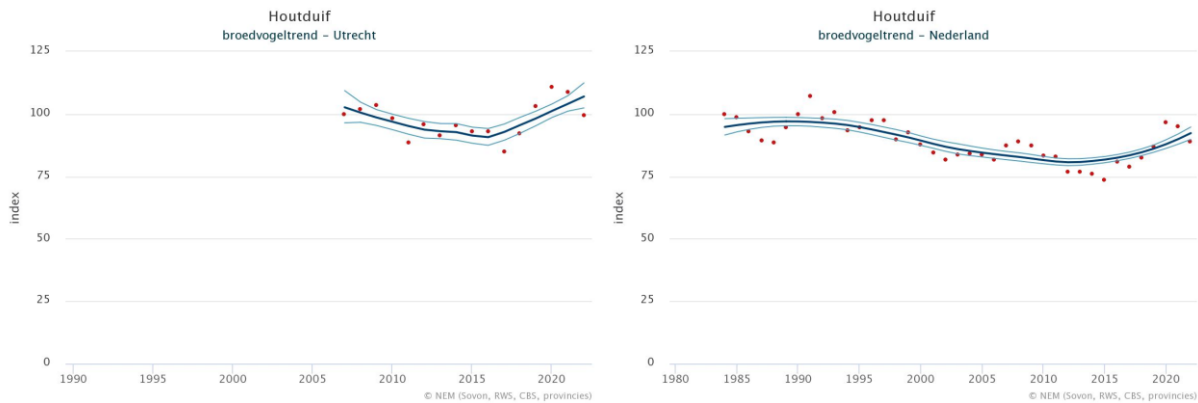
2. Populatie

De omvang van de Utrechtse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 11.600–23.200 broedparen, wat overeenkomt met 4% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De lange termijntrend van de Utrechtse broedpopulatie is lastig te duiden door het ontbreken van voldoende gegevens (Figuur 3) (Sovon 2022). Op basis van de beschikbare gegevens lijkt de populatie min of meer stabiel. Dit zou verklaard kunnen worden door de sterke verstedelijking van de provincie, gezien de voorkeur voor stedelijk gebied (Sovon 2018). De landelijke afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethode en het sneller wegwerken van oogstrestanten (Sovon 2018).

Op de korte termijn is de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Utrecht licht positief (+1,4% per jaar). Dit komt overeen met de landelijke korte termijntrend, die een toename van +1,5% per jaar laat zien (Sovon 2023). De provinciale bijdrage van de Utrechtse broedpopulatie (4%) is gelijk aan wat verwacht wordt op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Utrecht bestrijkt (4%).

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Utrecht uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

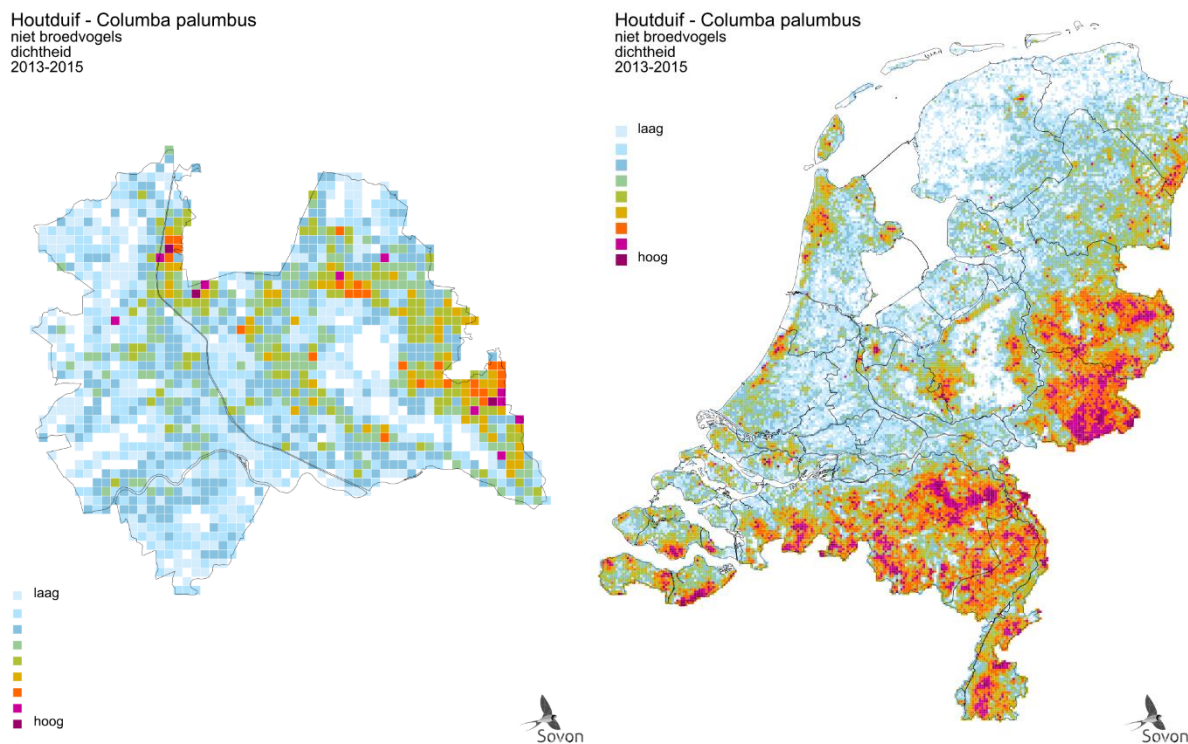
Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Utrecht wijkt weinig af van het landelijke beeld: net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). Met name de voorkeur voor stedelijk gebied is duidelijk terug te zien op de verspreidingskaart van de Houtduif als broedvogel in Utrecht (figuur 1).

Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel geldt ook voor de provincie Utrecht. Er zijn dan ook geen redenen bekend om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Utrecht af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

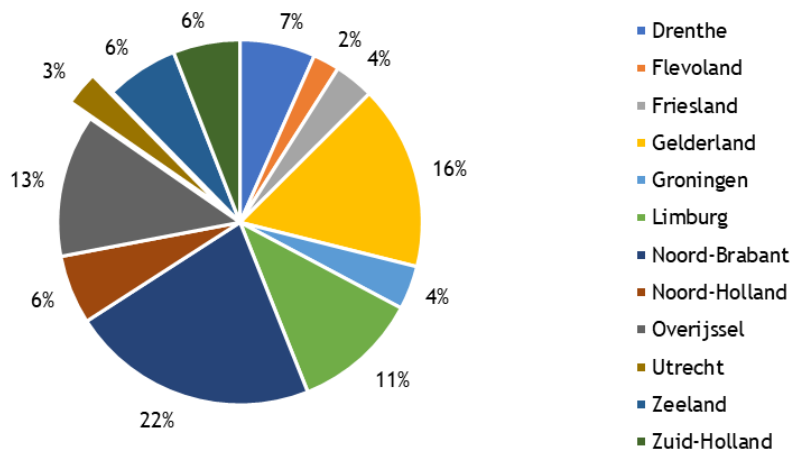
In de winter liggen de concentraties Houtduiven in Utrecht over het algemeen laag. Enkel in het oosten van de provincie, tegen de grens met Gelderland, in het agrarisch gebied nabij de Loosdrechtse plassen en in de Eempolder zijn een aantal gebieden met hogere concentraties te vinden (figuur 4). In de Eempolder wisselt het aantal sterk van jaar tot jaar. Mogelijk komt dit doordat het graszaad dat de houtduiven eten wanneer ze in deze polders verblijven in sommige jaren meer beschikbaar is dan in andere (Mooij 2012). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt. In Utrecht vertaalt zich dit naar (in verhouding) lage dichtheden in en rondom steden als Utrecht en Amersfoort (figuur 4).

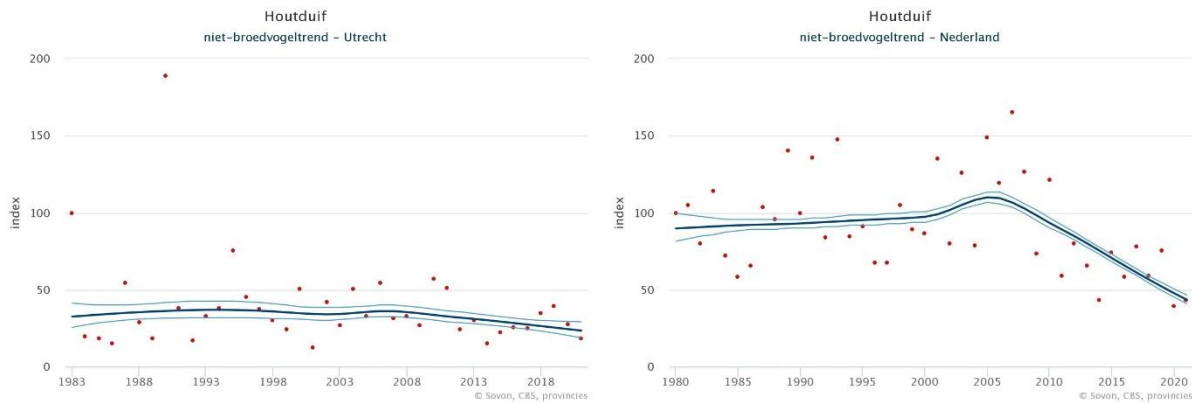
Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

De totale winterpopulatie in Utrecht wordt geschat op 30.000 - 60.000 vogels, wat ongeveer 3% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015) (figuur 5). Dit is ongeveer gelijk aan het verwachte aantal overwinteraars op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Utrecht inneemt (3,8%). Dat geen hoge aantal overwinteraars in de provincie te vinden zijn, heeft te maken met dat Utrecht buiten de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, waardoor een grote najaarstrek uitblijft. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Utrecht laat op de lange termijn (sinds 1983) een afname zien van -0,79% per jaar (figuur 6). Op de korte termijn (sinds 2009) vindt eveneens een afname plaats, van -4,14% per jaar. Deze trends komen overeen met de landelijke trend, die over de lange termijn trend ook negatief is, met een afname van -1,2% per jaar: de populatieomvang in het winterhaljaar is momenteel 43% lager dan rond 1990 (Sovon 2022). De oorzaak van de sterke afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et al.* 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethode) leidt tot het wegblijven van Houtduiven.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Utrecht uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Utrecht (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaapplekken, waar tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). Aangezien in deze eeuw op akkers en in de weilanden minder te halen is, worden Houtduiven steeds vaker in die laatstgenoemde bossen, alsook in bosrijke dorpen, gezien

De dalende trend die zowel op de lange als korte termijn zichtbaar is in het aantal winteraantallen Houtduiven in Utrecht komt overeen met de landelijke trend. Deze daling wordt waarschijnlijk, naast klimaatverschuivingen, met name veroorzaakt door de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). Voor de landelijke niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgeboogen.

Literatuur

- ABEL, G., VAN VLIET, M., STOOPENDAAL, W., DE BRUIJN, L., LICHTENBELD, H., DE NOOLJER, P. & KORVER-BENSCHOP, D. 2009. Broedvogels in Nieuwegein. Vogelwacht Utrecht, Nieuwegein.
- ALLEYN, W.F., VAN DEN BERGH, L.M.J., BRAAKSMA, S.J., TER HAAR, J.F.A., JONKERS, D.A., LEYS, H.N. & VAN DER STRAATEN, J. 1971. Avifauna van Midden-Nederland. Van Gorcum; Stichting voor Vogelstudie en Vogelbescherming Utrecht (Assen)
- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- MOOIJ, J. 2012. Het voorkomen van de Houtduif in de westelijke Eempolders. De Korhaan, 46 (5), 180-181.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Zeeland - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukennotjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

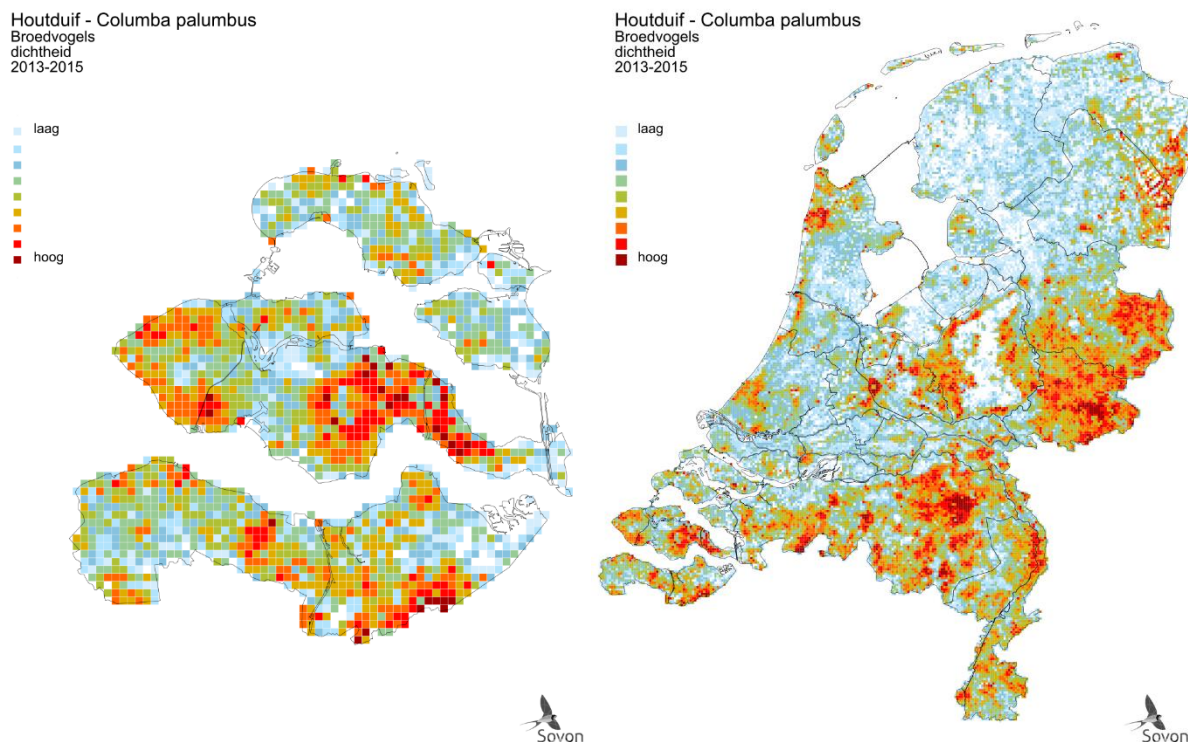
II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is ten opzichte van de jaren zeventig weinig veranderd (Sovon 2023). De provincie Zeeland

valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. De soort broedt met name in stedelijk gebied, halfopen agrarisch gebied met verspreide bebouwing en bosgebieden. Hierbij is de aanwezigheid van bomen en forse struiken van belang. In stedelijk gebied broedt de soort ook in of tegen gebouwen. Andere voorkomende broedlocaties zijn geïsoleerde struiken op schorren en in weidegebieden, tussen balen stro in schuren, in nestkasten en onder een graspol op de grond op schorren (Meininger 2022). In open agrarisch gebied broeden Houtduiven in lage dichtheden. De Houtduif is al lange tijd een gewone broedvogel in de gehele provincie Zeeland. Zo wordt de soort begin 20^e eeuw bijvoorbeeld beschreven als ‘verbazend talrijk’ op Schouwen-Duiveland (D’Huy & van Iterson 1906) en ‘zeer algemeen’ op Noord-Beveland (van Arenthals 1918) en wordt halverwege de 20^e eeuw gesproken van een ‘zeer talrijke’ broedvogel op Walcheren (van Lynden 1943). Na een, door de vele inundaties met zout water, lastigere periode rond de Tweede Wereldoorlog en de Watersnoodramp, profiteerden de Houtduiven in Zeeland van de nieuwe bosaanplant en het omzetten van grasland in bouwland.

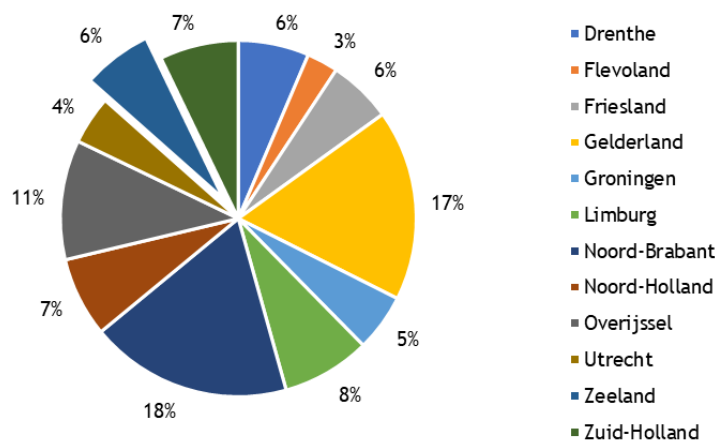
Tegenwoordig worden de hoogste dichtheden broedende Houtduiven aangetroffen in de binnenduinrand van Walcheren, het stedelijk gebied rond Middelburg en Vlissingen, grote delen van Zuid-Beveland, de Braakman en omgeving en op de zandgronden in Zeeuws-Vlaanderen (Meininger 2022). In uitgestrekte, open agrarische gebieden zijn de dichtheden veel lager. Voorbeelden hiervan zijn Schouwen-Duiveland, Sint Philipsland, Tholen, Centraal-Walcheren en delen van Zuid-Beveland en Zeeuws-Vlaanderen (figuur 1).

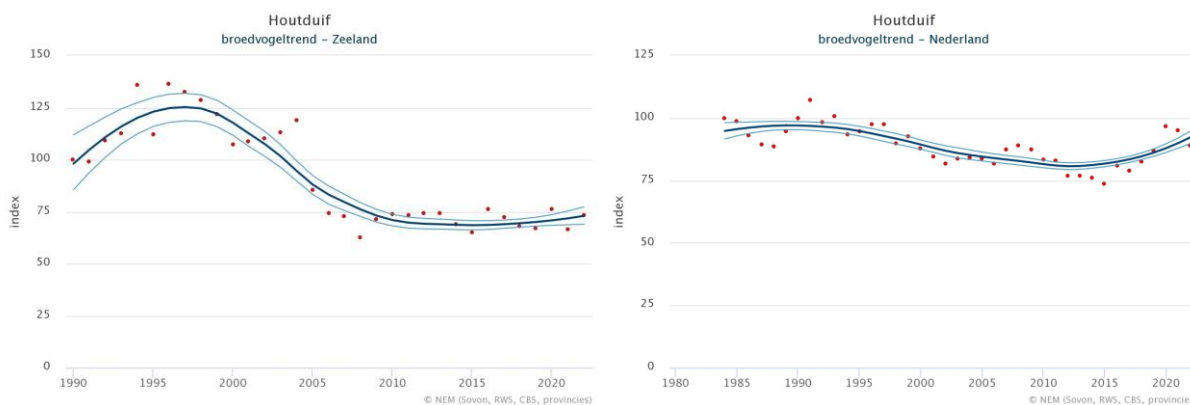
Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

2. Populatie

De omvang van de Zeeuwse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 17.400 – 34.800 broedparen, wat overeenkomt met 6% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Zeeuwse broedpopulatie laat op de lange termijn een matige afname zien, overeenkomstig met de landelijke trend (Figuur 3) (Sovon 2023). De fluctuatie is in Zeeland echter wel groter en is de stabilisatie op een lager niveau. Op de korte termijn is de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Zeeland stabiel. Dit in tegenstelling tot de landelijke aantalsontwikkeling over dezelfde periode, die een lichte toename laat zien. De omvang is de provinciale bijdrage niet opvallend hoog of laag ten opzichte van de andere provincies. In Vlaanderen is de broedvogel populatie stabiel (2006-2021) (Onkelinx *et al.* 2022). Deze trend wijkt niet af van de Nederlandse en Zeeuwse trend over dezelfde periode.

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zeeland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

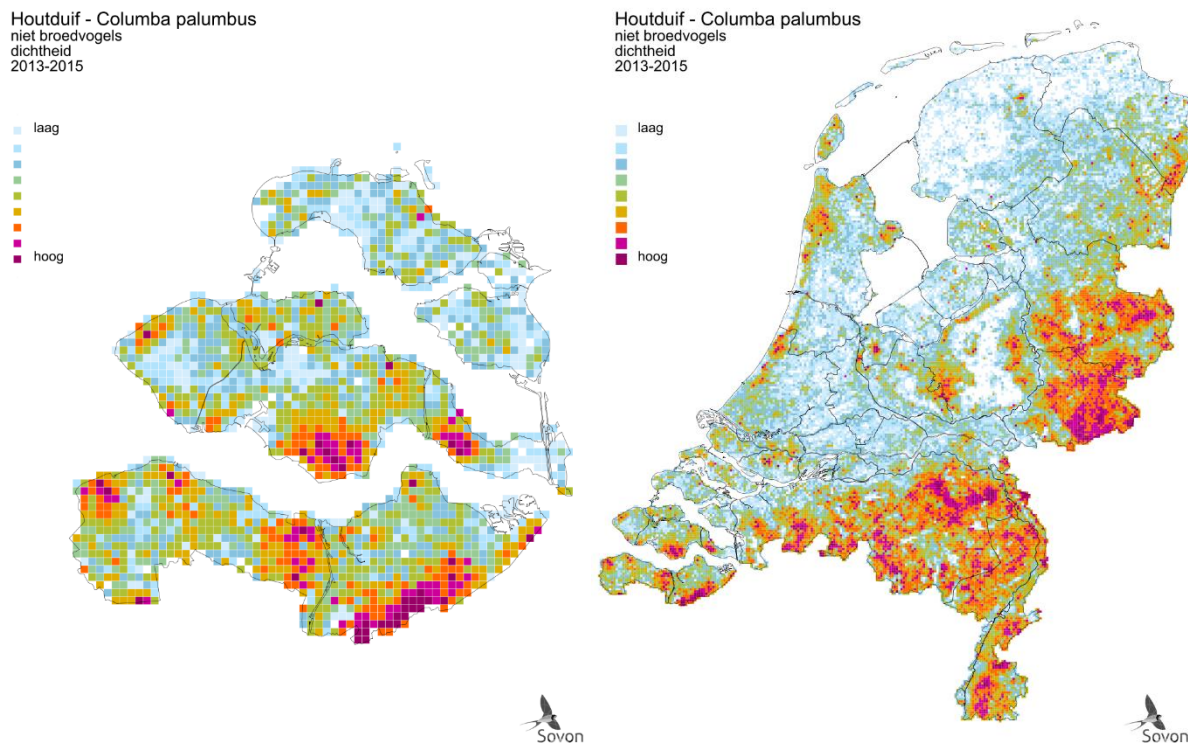
Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Zeeland wijkt weinig af van het landelijke beeld. Net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). Het potentiële broedgebied van Houtduif komt overeen met het huidige bezette leefgebied, de soort komt algemeen en wijdverbreid voor (Sovon, 2022). In de open agrarische gebieden van de Provincie Zeeland broedt de Houtduif in lagere dichtheden dan in het meer kleinschalige landschap en het stedelijke gebied van de Provincie.

Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de lichte positieve trend die op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding, wanneer het in de plaats van open agrarisch gebied komt, tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is in Zeeland wel minder zichtbaar. Er zijn echter geen redenen bekend om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Zeeland af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

In de winter worden in Zeeland met name hoge dichtheden aangetroffen in gebieden waar veel voedselaanbod en slaapgelegenheid is. In 2013-2015 gold dit voor de binnenduinrand van Walcheren, delen van Zuid-Beveland en delen van Zeeuws-Vlaanderen (Meininger 2022). Vooral de concentratie overwinterende Houtduiven in het zuidoosten van Zeeuws-Vlaanderen is opmerkelijk hoog (Sovon 2018). Dit komt doordat het grensgebied (dekzand) hier kleinschaliger is dan elders in deze hoek van het land, met een combinatie van slaap- en foerageergebied op korte afstand (Sovon 2018). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa, waardoor het om een relatieve verschuiving gaat van dichtheden. De stedelijke Houtduiven zijn in Nederland veelal standvogels, de populatie buiten het stedelijk gebied worden aangevuld, waardoor deze in belang toeneemt (figuur 4).

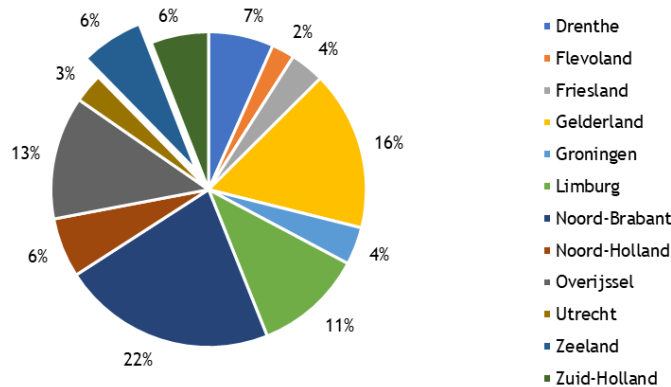

Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

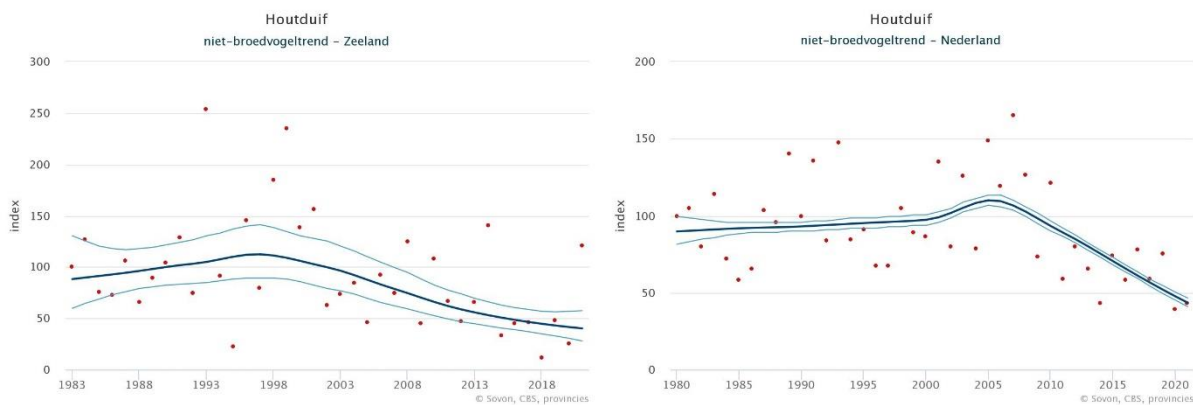
2. Populatie

Net als landelijk is in Zeeland de winterpopulatie aanzienlijk groter dan de broedpopulatie. De totale winterpopulatie in Zeeland wordt geschat op 60.000-120.000 vogels (Kampichler et al. 2019), wat ongeveer 6% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015). Net als bij de broedpopulatie is het provinciale aandeel qua omvang niet opvallend hoog of laag ten opzichte van andere provincies. Aangezien Zeeland niet in de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, is de najaarstrek in Zeeland minder groot dan in het oosten van het land. Het aantal vogels buiten de broedtijd in Zeeland laat op zowel de lange termijn (sinds 1983) als de korte termijn een afname zien. Deze is wel minder sterk negatief dan de landelijke trend (figuur 6). De oorzaak van de sterke afname is nog onduidelijk, maar heeft mogelijk te maken met dat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren door klimaatverandering (Keller et al. 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) leidt tot het wegblijven van Houtduiven. Onderzoek naar maatregelen voor een verbeterd voedselaanbod op akkers in de winter in Zeeland, laat zien dat het laten staan van graanranden en/of -stoppels hier mogelijk een oplossing voor is (Roodbergen et al. 2011). In Vlaanderen werd in 2015 en 2016 ook een sterke afname van het aantal overwinterende vogels gezien, waarbij echter het aandeel doortrekkende Houtduiven niet zichtbaar

veranderde (Herremans 2016). Ook hierin wordt de afname geweten aan de grootschalige veranderingen in de landbouw.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zeeland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Zeeland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaappleatsen, waarin tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). Op dit soort slaappleatsen werden begin jaren zeventig in Zeeland nog tienduizenden Houtduiven waargenomen, maar tegenwoordig zijn groepen met meer dan duizend individuen een uitzondering (Meininger, 2022). Deze afname is een landelijk beeld en hangt samen met de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor overwinterende Houtduiven (Sovon 2018). Voor de niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen vanwege een gebrek aan beschikbaar voedsel en het steeds noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- VAN ARENTHALS, M.W. 1918. De vogels die broeden op Noord-Beveland. *De Levende Natuur* 23: 278-280.
- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- D'HUY, K.J. & VAN ITERSON, F.K. 1906. Excursies op Schouwen en Duiveland. *De Levende Natuur* 11: 92-95, 108-111.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- HERREMANS, M. 2016. Crash overwinterende Houtduiven zet sterk door in de winter 2015-2016. *Natuur.oriolus*. Jaargang 82, nr. 1, pp. 14-16.
- KAMPICHLER, C., ALEFS, P. & VERGEER, J.W. 2019. Aantalsschatting van broed- en wintervogels in Zeeland 2013-2016. Sovon-notitie. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). *European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change*. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- VAN LYNDEN, A.J.H. 1943. Vogels waargenomen op de buitenplaats 'Ter Hooge'. Walcheren. Ongepubliceerd typoscript [datering handgeschreven 'opgemaakt eind 1943']
- MEININGER, P.L. (REDACTIE) 2022. Avifauna Zeelandica. Vogels, vogelaars en vogelonderzoek in Zeeland. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- ONKELINX, T., VERMEERSCH, G., & DEVOS, K. (2022). Trends op basis van de Algemene Broedvogelmonitoring Vlaanderen (ABV). Technisch achtergrondrapport voor de periode 2007-2021. Brussel: INBO.
- ROODBERGEN, M., TEUNISSEN, W. & LIEFTING, M. 2011. Winteropvang voor akkervogels in Zeeland. Sovon onderzoeksrapport 2011/22. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>

Provinciale factsheet vogelsoorten Wildlijst

Provincie Zuid-Holland - Houtduif *Columba palumbus*

I. Algemene kerninformatie

1. Kenschets

De Houtduif komt verspreid over heel Nederland voor, maar heeft (zowel als broedvogel en niet-broedvogel) een nadrukkelijke voorkeur voor de hogere zandgronden. In zeer open gebieden ontbreekt de soort nagenoeg (grote delen van Friesland, delen van Noord-Holland, Groningen en Flevoland), net als in de grote aaneengesloten bosgebieden (onder andere de Veluwe). De dichtheden zijn het hoogst in kleinschalig agrarisch cultuurland en stedelijk gebied. De in Nederland broedende Houtduiven zijn voornamelijk standvogels, een deel trekt weg in zuidwestelijke richting. De trekbaan van vogels uit Fenno-Scandinavië en Duitsland richting Frankrijk en het Iberisch Schiereiland grenst aan Oost-Nederland en een deel van deze noordelijke populatie overwintert in Nederland. De dichtheden in de winter worden deels bepaald door het voedselaanbod (eikels, beukenootjes etc.) en kan daardoor jaarlijks sterk wisselen.

Houtduif (*Saxifraga* – Theo Verstrael)

2. Staat van Instandhouding

De landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel is matig ongunstig vanwege een matige afname van de broedpopulatie (Tabel 1). De lichte stijging van de afgelopen jaren wordt toegewezen aan de toename van de soort in stedelijk gebied (Boele *et al.* 2022). Wel is er een verschil zichtbaar tussen provincies, waarbij sprake is van zowel toenames, stabilisatie als afnames. Voor de matige ongunstige ontwikkeling van het leefgebied en een doortrekkende en overwinterende populatie is de Staat van Instandhouding zeer ongunstig vanwege een sterk afnemende populatietrend, een zeer ongunstig toekomstperspectief (Tabel 2) (Sovon 2022, Sovon 2023, Foppen & Vogel, 2022). De Europese status van Houtduif is gunstig, in de meeste landen van de EU is de aantalsontwikkeling van de broedpopulatie positief of stabiel. Alleen in Nederland en Denemarken is een afname gerapporteerd (EIONET 2022) en (Keller *et al.* 2020).

Tabel 1. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als broedvogel (Sovon, 2023)

Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	matig ongunstig	gunstig	gunstig	matig ongunstig

Tabel 2. Beoordeling landelijke Staat van Instandhouding van de Houtduif als niet-broedvogel (Sovon, 2023)

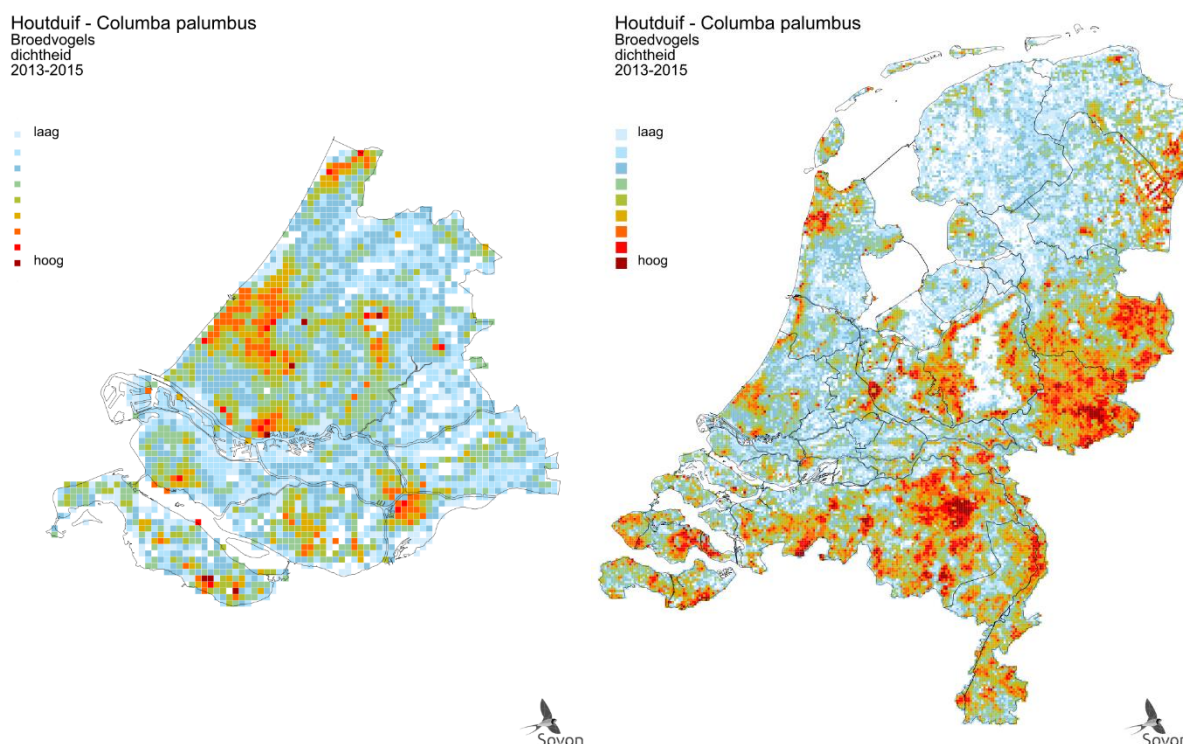
Verspreiding	Populatie	Leefgebied	Toekomst perspectief	Totaal
gunstig	zeer ongunstig	matig ongunstig	zeer ongunstig	zeer ongunstig

II. Broedpopulatie

1. Verspreiding

Het verspreidingsgebied van Houtduif in Zuid-Holland, waarbij het gaat om de buitengrens van het gebied waarbinnen de soort voorkomt, is gelijk gebleven ten opzichte van de jaren zeventig (Sovon

2023). De provincie Zuid-Holland valt als geheel binnen het areaal van de Houtduif. De dichtheid waarin broedende Houtduiven voorkomen in Zuid-Holland verschilt wel van plek tot plek (figuur 1). De hoogste dichtheden zijn te vinden rondom de steden Den Haag, Leiden, Rotterdam en Dordrecht (figuur 1). In Dordrecht bijvoorbeeld, broedt de Houtduif met name in parken, plantsoenen, tuinen en wegbeplanting (Terlouw et al. 2020). Ook bij Oude-Tonge op Goeree-Overflakkee is lokaal een hoge concentratie broedende Houtduiven te vinden. De hoge dichtheden in steden en dorpen passen in het landelijke beeld (Sovon 2018). Ten opzichte van de periode 1998-2000 zien we een afname in het aantal gebieden met hoge concentraties broedende Houtduiven, met name in het Groene Hart is een opvallende afname te zien (Sovon 2023). De afname sinds 1998-2000 heeft waarschijnlijk te maken met de verslechterde voedselsituatie op akkers, waar de hele Nederlandse broedpopulatie last van heeft (Sovon 2018).

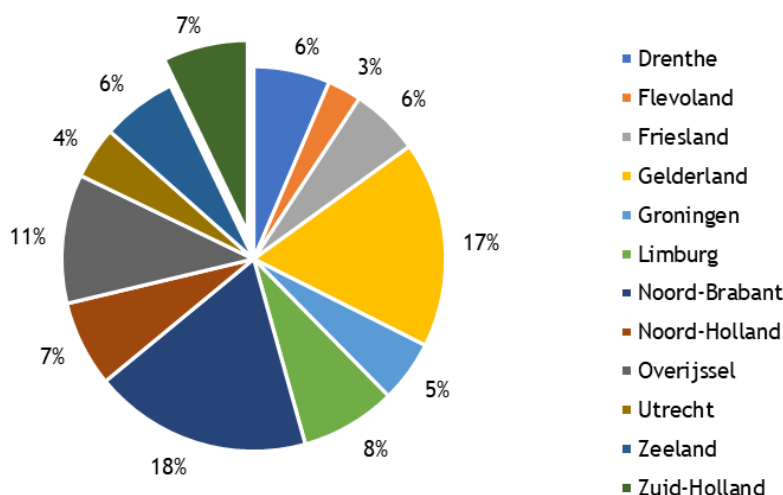

Figuur 1. Verspreiding van Houtduif als broedvogel in provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

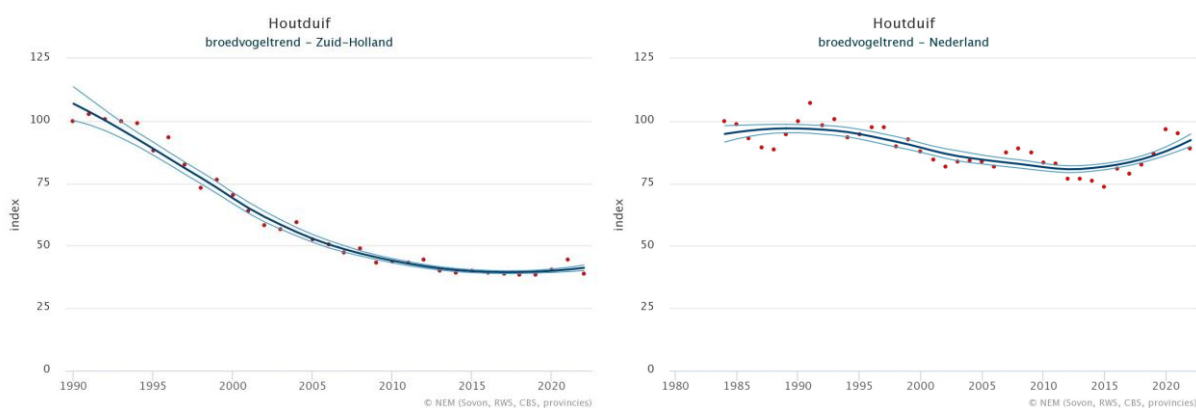
2. Populatie

De omvang van de Zuid-Hollandse broedpopulatie wordt voor de periode 2018-2022 geschat op circa 20.300– 40.600 broedparen, wat overeenkomt met 7% van de Nederlandse populatie (290.000 - 580.000 broedparen) (Figuur 2). De Zuid-Hollandse broedpopulatie neemt op de lange termijn (vanaf 1990) af met gemiddeld -3,4% per jaar tegen een afname van -0,90% per jaar voor de landelijke populatie (Figuur 3) (Sovon 2022). De lange termijntrend van de broedpopulatie Houtduiven in Zuid-Holland is daarmee een stuk negatiever dan de landelijke trend over dezelfde periode. De landelijke afname op de lange termijn wordt gewijd aan de veranderende landbouwpraktijken van de afgelopen decennia: omschakeling van het telen van graan (beschikbaar tijdens broedperiode) naar het telen van maïs (pas na de broedperiode beschikbaar), efficiëntere oogstmethoden en het sneller wegwerken van oogstrestanten (Sovon 2018).

Op de korte termijn is de populatietrend van de Houtduif als broedvogel in Zuid-Holland stabiel (-0,5% per jaar) en lijkt zich daarmee de afgelopen jaren op een laag niveau te stabiliseren. Dit in tegenstelling tot de landelijke korte termijntrend, die een toename van +1,5% per jaar laat zien (Sovon 2023). De provinciale bijdrage van de Zuid-Hollandse broedpopulatie (7%) is ongeveer gelijk aan wat verwacht wordt op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Zuid-Holland bestrijkt (8,0%).

Figuur 2. Aanwezigheid van Houtduif als broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zuid-Holland uitgelicht.

Figuur 3. Aantalsontwikkeling van Houtduif als broedvogel in provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index (index startjaar = 100) en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

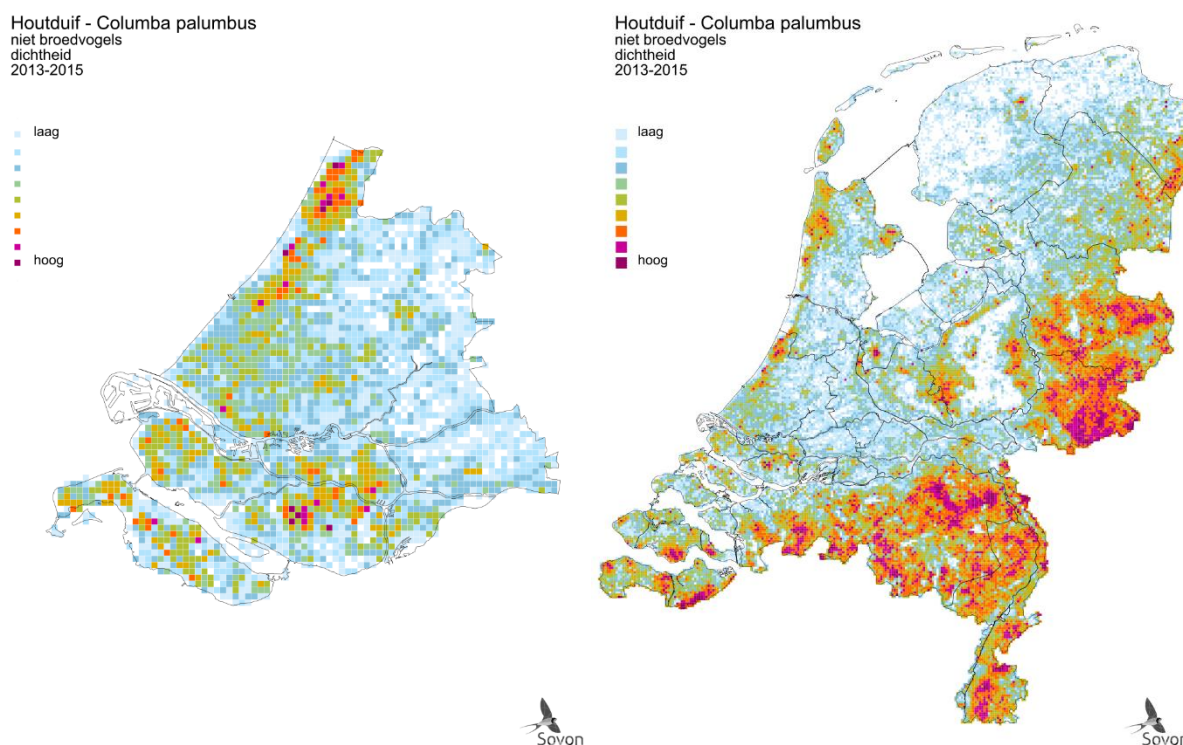
Het voorkomen van de Houtduif als broedvogel in Zuid-Holland wijkt in principe weinig af van het landelijke beeld, net als in de rest van Nederland zijn de dichtheden van de soort het hoogst in kleinschalige agrarische landschappen en in stedelijk gebied met relatief veel groen (Sovon 2018). Met name de voorkeur voor stedelijk gebied is duidelijk terug te zien op de verspreidingskaart van de Houtduif als broedvogel in Zuid-Holland (figuur 1).

Het landelijk toekomstperspectief voor de Houtduif als broedvogel wordt als ‘gunstig’ beoordeeld. Dit omdat de soort zich met name in urbaan gebied goed weet te handhaven. Ook kan de uitbreiding van de natuurinclusieve landbouw, door bijvoorbeeld Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, leiden tot verbetering van de situatie in agrarisch gebied. De verwachting is dat de positieve trend die landelijk op de korte termijn zichtbaar is, de komende twaalf jaar kan worden doorgetrokken (Sovon 2022). Van belang hierbij is dat stedelijk gebied voldoende groen bevat om voor broedgelegenheid te zorgen. Op die manier kan stedelijke uitbreiding tot een kwaliteitsverbetering – en dus toename – leiden wanneer daarvoor open agrarisch gebied op die locatie aanwezig was. De op korte termijn positieve landelijke trend voor Houtduif als broedvogel is tot nog toe niet zichtbaar in de provincie Zuid-Holland. Wel lijkt de neergaande trend gestopt en gestabiliseerd. Er zijn dan ook geen redenen bekend om aan te nemen dat het toekomstperspectief van de Houtduif als broedvogel in Zuid-Holland af zal wijken van de landelijke situatie.

III. Winterpopulatie

1. Verspreiding

De concentraties Houtduiven in Zuid-Holland liggen over het algemeen laag. Enkel in het noorden van de provincie, boven Noordwijk, en op het eiland Hoeksche Waard zijn een aantal gebieden met hogere concentraties te vinden (figuur 4). De Houtduifpopulatie in Nederland is in de winter aanzienlijk groter dan de broedpopulatie door aanvoer van vogels uit Noordoost-Europa. Door deze aanvoer en doordat houtduiven in de winter in groepsverband op graan- en maïsstoppels foerageren en bomen benutten voor rust en slaap (Sovon 2018), zien we in winter niet de aantrekkingskracht van urbaan gebied terug zoals die bij de broedpopulatie geldt. Ook in Zuid-Holland zijn de hoge concentraties die op de verspreidingskaart van de Houtduif als broedvogel in de stedelijke gebieden van de provincie te zien waren, op de verspreidingskaart van de winter niet of nauwelijks terug te vinden. De Houtduif komt in de winter wel in dezelfde delen van Nederland voor als in het broedseizoen, met de grootste dichtheden in het zuiden en oosten van Nederland (figuur 4).

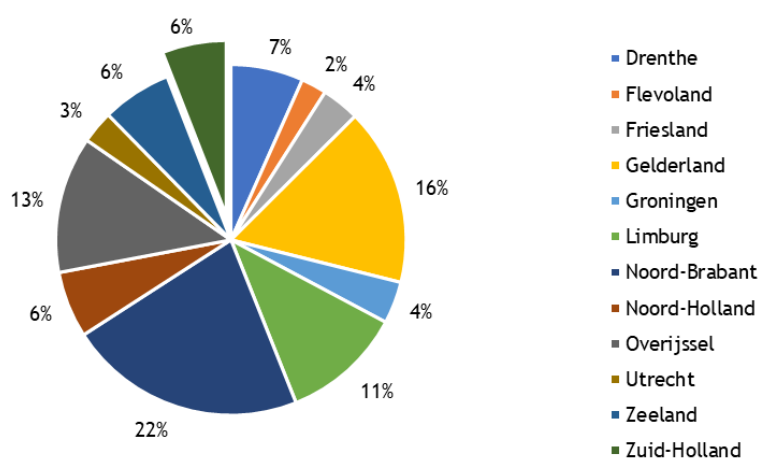

Figuur 4. Verspreiding van de Houtduif als niet-broedvogel in de provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts) in de periode 2013-2015. Weergegeven is de relatieve dichtheid per vierkante kilometer (Sovon, 2018).

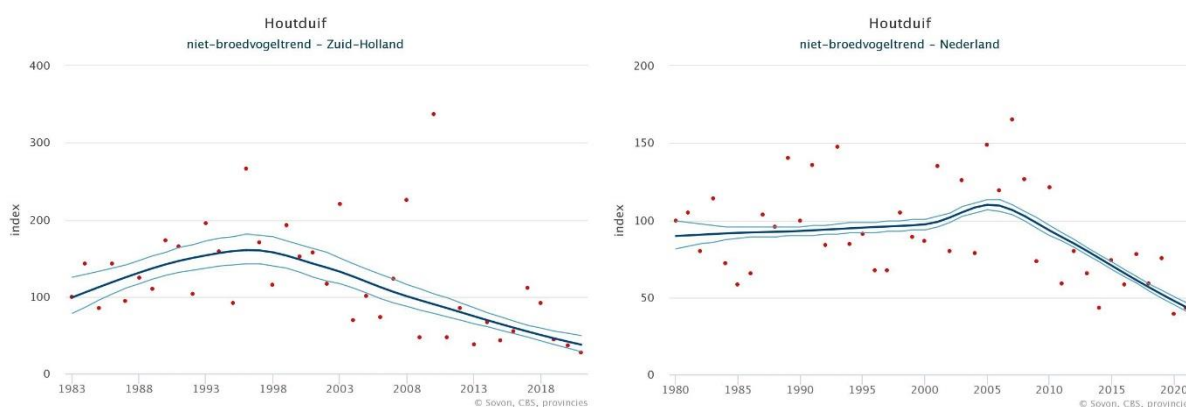
2. Populatie

De totale winterpopulatie in Zuid-Holland wordt geschat op 60.000 - 120.000 vogels, wat ongeveer 6% is van het landelijke aantal (circa 1.000.000 tot 2.000.000 vogels in de periode 2013-2015) (figuur 5). Dit is iets lager dan het verwachte aantal overwinteraars op basis van het aandeel oppervlakte van Nederland dat Zuid-Holland inneemt (8,0%). Dat geen hoog aantal overwinteraars in de provincie te vinden zijn, heeft te maken met dat Zuid-Holland niet in de trekbaan van Scandinavië richting Frankrijk en Spanje ligt, waardoor een grote najaarstrek uitblijft. Wel lijkt om nog onduidelijke redenen een trekbaan te lopen boven Telpost Kinderdijk, waar elk jaar hogere aantallen overtrekkende Houtduiven worden gezien dan elders in de regio (Bieren *et al.* 2011). Het aantal vogels buiten de broedtijd in Zuid-Holland laat op de lange termijn (sinds 1983) een afname zien van 2,73% per jaar (figuur 6). Op de korte termijn (sinds 2009) vindt er tevens een afname plaats, van -9,44% per jaar. Dit is de sterkst afnemende korte termijntrend van alle provincies. De provinciale trend komt overeen met de landelijke trend, die over de lange termijn trend ook negatief is, met een afname van -1,2% per jaar: de populatieomvang in het winterhalfjaar is momenteel 43% lager dan rond 1990 (Sovon 2022). De oorzaak van de sterke afname is nog onduidelijk, maar wordt mogelijk veroorzaakt doordat een deel van de noordelijke populatie dichter bij de broedgebieden blijft overwinteren als gevolg van klimaatverandering (Keller *et*

al. 2020). Ook de afname van beschikbaar voedsel als gevolg van landbouwkundige veranderingen en intensivering (afname graanteelt en efficiëntere oogstmethoden) leidt tot het wegblijven van Houtduiven.

Figuur 5. Aanwezigheid van Houtduif als niet-broedvogel per provincie in de periode 2013-2015, met daarbij provincie Zuid-Holland uitgelicht.

Figuur 6. Aantalsontwikkeling van Houtduif als niet-broedvogel in provincie Zuid-Holland (links) en Nederland (rechts). Weergegeven is de populatie-index en het bijbehorende 95%-betrouwbaarheidsinterval (Sovon, 2023).

3. Leefgebied en toekomstperspectief

Houtduiven vormen buiten het broedseizoen veelal grote groepen in het open agrarische gebied waar op akkers gefoerageerd wordt. Daarnaast fungeren bossen als slaappleatsen, waar tevens gefoerageerd wordt op eikels en beukennotjes (Sovon 2018). Aangezien in deze eeuw op akkers en in de weilanden minder te halen is, worden Houtduiven steeds vaker in die laatstgenoemde bossen, alsook in bosrijke dorpen, gezien

De dalende trend die zowel op de lange als korte termijn zichtbaar is in het aantal winteraantallen Houtduiven in Zuid-Holland komt overeen met de landelijke trend. Deze daling wordt waarschijnlijk met name veroorzaakt door de landbouwkundige veranderingen van de laatste decennia, die ongunstig zijn voor deze soort (Sovon 2018). Voor de landelijke niet-broedvogelpopulatie geldt dat onder de huidige omstandigheden de verwachting is dat de populatie nog verder zal afnemen door de afname van beschikbaar voedsel en het noordelijker blijven overwinteren. Hierbij geldt echter ook dat wanneer maatregelen ter verbetering van het leefgebied worden doorgevoerd, bijvoorbeeld door extensivering via het Nationaal Programma Landelijk Gebied en Agrarisch Natuur- en Landschapsbeheer, de hoeveelheid beschikbaar voedsel toe kan nemen en de afnemende trend kan worden omgebogen.

Literatuur

- BIEREN, P., CLEMENTS, A., VAN DIJK, H.J., HAMELINK, J. & STIP, A. 2011. Vogels van de Alblasserwaard. Natuur en Vogelwacht “de Alblasserwaard”.
- BOELE, A., VAN BRUGGEN, J., GOFFIN, B., KAVELAARS, M., KLEYHEEG, E., KOFFIJBERG, K., JANSEN, D. (2022). Broedvogels in Nederland in 2020. Sovonrapport 2022/05. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- EIONET. (2022, NOVEMBER). EUROPEAN ENVIRONMENT INFORMATION AND OBSERVATION NETWORK. Opgehaald van <https://nature-art12.eionet.europa.eu/article12/>.
- FOPPEN R. & VOGEL R. 2022. Staat van instandhouding van soorten van de Vogelrichtlijn zonder instandhoudingsdoelen in Natura 2000-gebieden. Sovon-rapport 2022/81. Sovon Vogelonderzoek Nederland, Nijmegen.
- KELLER, V., HERRANDE, S., P., V., M., F., M., K., P., M., . . . FOPPEN, R. P. (2020). European Breeding Bird Atlas 2: Distribution, Abundance and Change. Barcelona: European Bird Census Council & Lynx Edicions.
- SOVON. (2018). Vogelatlas van Nederland. Broedvogel, wintervogels en 40 jaar verandering. Utrecht/Antwerpen: Kosmos Uitgevers.
- SOVON. (2022). Staat van instandhouding van de vogelsoorten op de wildlijst. Sovon-rapport 2022/22. Nijmegen: Sovon Vogelonderzoek Nederland.
- SOVON. (2023). <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>. Opgehaald van Houtduif | Sovon Vogelonderzoek: <https://stats.sovon.nl/stats/soort/6700>
- TERLOUW, S., DE JONG, A., HAAN, R., GEBUIS, H. & JAQUET R. 2020. Avifauna van de Biesbosch: meer dan een eeuw vogelveranderingen. Stichting Natuur- en Vogelwacht Biesbosch. Strix Uitgeverij, Dordrecht.